

# Den rosa revolusjonen

*En studie av islandske feminister*

*Ingjerd Mathisen*



Hovedfagsoppgave ved Institutt for Sosialantropologi ved det

Samfunnsvitenskapelige Fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

01.03.2007

## **Takk til:**

Jeg vil takke min veileder, Elisabeth L'orange Fürst, for gode innspill og kommentarer. I tillegg må jeg nevne Ragnhild Sørli, min sjef, som har vært meget fleksibel i innspurten av denne oppgaven. Familie og venner som har støttet og oppmuntret meg fortjener også en stor takk. Sist, men ikke minst, vil jeg gi en stor takk til de islandske feministene som åpnet armene sine for meg, uten dem ville ikke denne oppgaven ha blitt til.

---

## Sammendrag

Denne avhandlingen er basert på et feltarbeid i en feministbevegelse i Islands hovedstad Reykjavík, fra mars til desember 2004. Jeg fulgte bevegelsen gjennom alle deres ulike aktiviteter i løpet av det andre året av deres eksistens.

Femínistafélags Íslands som den kaller seg ( heretter kalt FÍ) kan sies å være "et barn av Internett", i det den vokste ut av en e-post liste startet av en kvinne og kjønnsforsker ved universitetet i Reykjavík. Bevegelsen har slik et akademisk grunnlag, og de fleste av de mest aktive medlemmene studerer eller har høyere utdanning.

FÍ er nettverksorientert og organisert i en "flat" struktur, med i utgangspunktet 11 ulike arbeidsgrupper. Disse inkluderer de mest aktive gruppene på den tiden jeg utførte mitt feltarbeid, nemlig gruppene som arbeider mot stereotypier, mot vold og mannsgruppen. Dette at menn deltok, skaffet feministene positiv medieoppmerksomhet ved oppstarten fordi dette avr noe nytt i den islandske sammenhengen. Tidligere kvinnebevegelser, som Rødstrømpene og kvinnepartiet Kvennialistinn, som var aktive på 1980- og 1990-tallet, hadde ikke hatt aktive menn med. FÍ var selv aktive i forhold til media og fikk en god del medieoppmerksomhet også av av denne grunn. De sørget for å avholde ironiske og humoristiske aksjoner som vekket oppsikt, på den tiden jeg gjorde mine undersøkelser.

Jeg har valgt å konsentrert meg om denne bevegelsens forhold til arven fra tidligere kvinnebevegelser på øya, i tillegg til en diskusjon rundt frihetsbegrepets betydning i den islandske konteksten. Jeg fant at FÍ bestod av en blanding av nye og gamle feminister. Denne blandingen førte til at man tok med seg noen av elementene fra de tidligere bølgene med organisering. Dette gjenspeilte seg blant annet i den flate organiseringen, og fokuset på "fædslu", eller opplysningsvirksomhet. Jeg bruker den islandske antropologen Sigridur Dúna Krístmundsdóttirs påstand om at de islandske kvinnebevegelsene historisk har hatt en forestilling om at islandske kvinner er *stumme, utenfor og kulturelt ulike*. (Krístmundsdóttir 1989). Disse forestillingene har hatt ulik utforming i ulike perioder, og jeg har valgt å se på hvordan FÍ forholder seg til dette.

Jeg finner på bakgrunn av min empiri at FÍ deler denne kulturell forestillingen om kvinner og forsøker i oppgaven å vise i hvilken form dette tar. Jeg finner at den flate strukturen, bruken av rosa som symbol, som et forsøk på å oppheve det kvinnelige, og deres selvforståelse av at før var de stumme, nå har de en stemme til å underbygge denne påstanden. Jeg hevder også på bakgrunn av programmet deres, uttalelser og atferd at de hører under den forskjellsfeministiske tradisjonen, og diskuterer litt rundt forskjellen mellom Kvinner som likhet og kvinner som forskjell innenfor feminismen.

Til slutt i oppgaven viser jeg hvordan FÍ inngår i en større debatt om individet og dets valgfrihet, som er en sterk diskurs i det islandske samfunnet. FÍ prøver å endre

på dette begrepets betydning i forhold til en likestillingstankegang. De argumenterer mot den liberale høyresiden, og hevder at man ikke har en reell valgfrihet på Island, så lenge man ikke har mulighet til å velge *bort*. Dette kobler de også til en tanke om forbrukermakt, og hvordan den kan benyttes i kampen for likestilling.



---

# Innhold

<b>TAKK TIL:</b> .....	<b>2</b>
<b>SAMMENDRAG</b> .....	<b>3</b>
<b>INNHold</b> .....	<b>7</b>
<b>1. INTRODUKSJON OG BAKGRUNN</b> .....	<b>9</b>
1.1 PRESENTASJON AV TEMA OG PROBLEMSTILLING.....	9
1.2 KORT PRESENTASJON AV FEMÍNISTAFÉLAGS ÍSLANDS.....	12
1.3 ISLAND .....	20
1.4 ISLANDSKE KVINNEBEVEGELSER – EN HISTORISK OVERSIKT .....	34
<b>2. METODE</b> .....	<b>47</b>
2.1 ETISKE VURDERINGER .....	56
<b>3. HVORFOR FEMÍNISTAFÉLAG ÍSLANDS?</b> .....	<b>59</b>
3.1 TILBAKESLAG OG AKADEMISK FØDSELHJELP .....	60
3.2 "DET SOM IKKE SPILLER NOEN ROLLE" .....	70
3.3 DET FEMINISTISKE MANIFEST.....	88
3.4 " NÅ HAR VI EN STEMME, VI ER SYNLIKE OG VI HAR MAKT." .....	103
3.5 DEN ROSA REVOLUSJONEN .....	109
3.6 " VI ER IKKE MENN" .....	133
<b>4. FORSKJELL ELLER LIKHET?</b> .....	<b>144</b>
4.1 FORSKJELLSFEMINISMEN.....	144

---

4.2	ROSI BRAIDOTTI OG FÍ .....	156
<b>5.</b>	<b>FRIHET TIL ELLER FRIHET FRA? .....</b>	<b>164</b>
5.1	INDIVID VS SAMFUNN .....	164
5.2	" HAR DU FRIHET TIL Å AVSLÅ?" .....	176
<b>6.</b>	<b>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER .....</b>	<b>187</b>
	<b>KILDELISTE .....</b>	<b>189</b>



# 1. Introduksjon og bakgrunn

## 1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Denne oppgaven er basert på mitt feltarbeid på Island fra mars til desember 2004, der jeg studerte en relativt nystartet feministbevegelse med tilhold i Reykjavík. Jeg kom over nettsiden *feministinn.is* ved en tilfeldighet høsten 2003 og min nysgjerrighet ble vekket av måten de presenterte seg selv på og antallet medlemmer de hadde skaffet seg på relativt kort tid siden oppstarten i mars 2003.

Hvordan har de islandske feministene klart å samle både nye og gamle feminister i en bevegelse? Hva er det de har til felles? Hvordan påvirker dette deres organisasjonsform og feministiske utgangspunkt? Hvorfor er frihetsbegrepet så viktig på Island, og hva har det med feminisme å gjøre? Som jeg vil prøve å vise i det følgende, er Femínistafélags Íslands grunnlagt på en felles forståelse av den islandske virkeligheten og et felles ønske om å endre det islandske samfunnet til et likestilt samfunn. De har også en felles oppfatning av hvordan dette skal gjøres, og de deler også visse kulturelle forestillinger om kjønn. Dette vil jeg forsøke å vise gjennom min presentasjon av og diskusjon rundt bevegelsen i denne oppgaven.

Mitt hovedanliggende i denne sammenhengen er følgende problemstillinger:

*"Hvordan forholder FÍ seg til de foregående kvinnebevegelsene på Island og deres kulturelle*

*forestillinger om kjønn? Hvordan forholder FÍ seg til den større frihetsdiskursen på Island?*

Dette er spørsmålene jeg vil forsøke å svare på i denne oppgaven. Måten jeg gjør det på er å gi en oversikt over FÍ, den islandske konteksten og theorieseringer rundt de tidligere kvinnebevegelsene på øya. Dette knytter jeg opp mot min empiri, og vil på bakgrunn av dette hevde i tråd med antropologen Sigrídur Dúna Krístmundsdóttir at FÍ har en forestilling om islandske kvinner som *stumme, utenfor, og kulturelt ulike* (Krístmundsdóttir 1989). Dette vil jeg knytte dette opp mot Edwin Ardeners "*tause*" modeller (Ardener 1974) og Kirsten Hastrups "*inside*" og "*outside*" begrep (Hastrup 1990, 1998), slik Krístmundsdóttir også gjør det.

Jeg vil hevde at denne forståelsen er grunnlagt på noen av de samme premissene som Krístmundsdóttir hevder kjennetegner de historiske kvinnebevegelsene på øya. Dette gjenspeiler seg i hvordan de fremstiller seg selv og sin opprinnelse, i organiseringsformen og i valget av fargen som representerer dem. Denne forståelsen preger i noen grad også de temaene som bevegelsen har brukt mest oppmerksomhet på. Det finnes ulike oppfatninger av hva feminisme og likestilling er innenfor bevegelsen, men den har fremstått med en samlet front utad.

Jeg vil også hevde at FÍ har et forskjellsfeministisk utgangspunkt, noe som også gjenspeiler seg i tanken om kvinner som kulturelt ulike. Jeg vil imidlertid argumentere for at det FÍ i siste instans ønsker er et samfunn som går utover å tenke kvinner og menn inn i stereotypiske og essensialistiske forestillinger om at kvinner og menn er "*noe*" i seg selv. Jeg vil videre vise hvordan kvinne og kjønnsforskeren

---

Rosi Braidotti har inspirert FÍ til politisk handling på grunnlag av en forståelse av at alle kvinner har en felles erfaring som gir grunnlag for å kunne hevde rettigheter og anerkjennelse som gruppe. Denne felles erfaringer finner hun i den kvinnelig kjønne kropp (Braidotti 1989, Moore 1994).

Et samfunn vil alltid være preget av ulike og ofte motstridende diskurser om kjønn, og Island er intet unntak (Moore 1994). Det finnes ulike kulturelle konstruksjoner av hva en kvinne eller mann er. Dette gjelder også FÍ. Ulike forestillinger blir gjort relevante i ulike kontekster.. Forestillingen om islandske kvinner som tause, utenfor og kulturelt ulike er derfor bare en av flere forestillinger og diskurser om kjønn blant feministene og i det islandske samfunn. Den har imidlertid fått en fremtredende plass i FÍ's utforming og selvforståelse, og det er det jeg skal forsøke å vise i denne oppgaven.

I tillegg fant jeg at frihetsbegrepet er et sentralt begrep på Island, og vil se på hvordan feministene prøver å gi dette begrepet et annet innhold enn deres hovedmotstandere på den politiske høyresiden. Jeg vil bruke empiriske eksempler fra felten for å støtte opp om min argumentasjon rundt disse spørsmålene. Individet står sterkt på Island, noe jeg vil gjøre rede for i min presentasjon av antropologiske undersøkelser av øya og den etnografiske konteksten. Dette gjenspeiler seg også i den neolinberalistiske diskursen om valgfrihet som preger samfunnsdebatten. Jeg vil hevde at FÍ ønsker å endre betydningen av dette begrepet til også å innebære en frihet *fra*, og hvordan de gjør dette relevant innefor en tanke

om likestilling og likeverdighet (Holst 2002). Dette vil jeg vise jeg gjennom empiriske eksempler.

## 1.2 Kort presentasjon av Femínistafélags Íslands

Femínistafélags *Íslands* hadde over 1000 medlemmer med høyest konsentrasjon i Reykjavik, på den tiden feltarbeidet ble gjennomført. Den vokste frem på grunnlag av en e-postliste som så dagens lys i februar 2003, hvor opphavskvinnen var en professor ved Institutt for kjønnsforskning ved Íslands universitet. I løpet av kort tid hadde den over 200 abonnenter. Denne responsen fikk flere av abonnentene på e-postlisten til å etterlyse en organisering, og i mars 2003 var feministbevegelsen et faktum. FÍ er en sosial bevegelse, som er politisk uavhengig. Den opererer på grasrotnivå med et klart politisk mål, nemlig full likestilling for islandske kvinner. Selv om de ikke er knyttet til noe enkeltparti heller de fleste av medlemmene til venstre på en politiske skalaen.

Bevegelsen er delt inn i 11 grupper med ulike arbeidsmål, blant annet kjemper de mot seksualisert og fysisk vold mot kvinner, mot stereotypifiseringen av kjønnene, for høyere lønn og flere kvinner i politikken for å nevne noe. De har en egen mannsgruppe som har vært aktive med flere kampanjer mot voldtekt der fokuset har blitt lagt på overgriperen.

De driver en egen nettside, der de publiserer nyheter om sine mange aktiviteter,

---

og de har en egen diskusjonsside som er åpen for alle som ønsker å diskutere likestilling og feminisme. De legger også ut foredrag, taler, og bilder fra aksjoner og andre arrangementer. De ulike gruppene har også flere bloggesider og e-postlisten lever fortsatt i beste velgående.

Bevegelsen opererer med en "flat" struktur, den har ingen formell leder, men gruppene har en rådskona eller råds kvinne, som alle sitter i bevegelsens råd. I tillegg til disse sitter det en sekretær, en økonomiansvarlig og en talskvinne i rådet. I praksis er det disse som utgjør bevegelsens "ledelse". Gruppene kan operere på egen hånd i sitt eget navn om de ønsker det, men om det er noe som angår hele bevegelsen tas det opp i rådet hvor man holder en avstemning. Denne konsensusordningen fører til en viss treghet, da mye av kommunikasjonen foregår via e-post, og flere ga uttrykk for at de skulle ønske at de kunne være kjappere til å reagere når det hendte noe viktig.

Jeg oppdaget selv fort hvor mye av kommunikasjonen mellom medlemmene som foregikk via e-post, på epost-listen eller i nettforumet for rådets medlemmer, som etter hvert ble opprettet, for å minske litt på de enorme mengdene med e-post som flommet inn i medlemmenes innbokser hver dag. I løpet av de 9 månedene jeg oppholdt meg i Reykjavík, hadde jeg mottatt over 4000 e-poster, medregnet e-postlisten som jeg meldte meg inn i. Selv om bevegelsen ikke har noen formell leder, var det likevel noen som tok på seg et større ansvar enn andre, bevisst eller ubevisst, dette gjelder blant annet talskvinnen som jeg fikk god kontakt med. De

informantene jeg var i kontakt med så på dette som en naturlig ting, og hevdet at det alltid vil være noen som står frem og tar mer ansvar enn andre.

I tillegg til å kontrollere sitt eget medium, hjemmesiden, har de også et nært forhold til de andre mediene på Island. De har kontakter både innenfor tv og radio. De har fått og får en god del oppmerksomhet i mediene. Medieomtalen har i stor grad vært positiv og preget av en viss grad av "objektivitet". De prøver å unngå den eneste tabloidavisen på Island, og har dermed ikke fått den samme type omtale som for eksempel Ottar gjerne får her hjemme. De har et veldig bevisst forhold til mediene og prøver å "styre" det ytre imaget til bevegelsen i stor grad gjennom de virkemidler de bruker både når det gjelder medieoppmerksomhet og budskapsformidling utad i samfunnet.

Noen av disse virkemidlene er å holde aksjoner med ironi og humor som et viktig våpen; å reise rundt til ungdoms-og-videregående skoler å snakke med elevene om likestilling; planlegge likestillingskurs for regjeringen og andre i offentlige stillinger; utdeling av "Bleika Steininn" ("Den rosa steinen") til bedrifter eller organisasjoner de mener har gjort en innsats eller trenger en påminnelse om viktigheten av likestillingsarbeidet, og ikke minst ved deres deltagelse i diskusjonsforumet på nettsiden deres. Med en oppsummering kan man si at "frædslu" eller opplysning, humor, pornofisering av det offentlige rom, vold mot kvinner og fokus på barn/ungdom er sentrale temaer for bevegelsen. De møter selv en god del motstand, ikke minst fra den politiske høyresiden, hvor noen hevder at

---

feministene er venstreradikale "ekstremister", mens andre nøyer seg med å være uenig i deres valg av metoder og ser seg enige i endel av de sakene som feministene tar opp.

Det hersker ingen klar enighet om hva en sosial bevegelse er. Noen har hevdet at sosiale bevegelser er det de gir seg ut for å være, at deres praksiser og diskurser er deres selvforståelse eller definisjon (Castells 1997). Det finnes imidlertid noen karakteristiske aspekter ved slike bevegelser som forskere med ulik teoretisk og faglig bakgrunn kan enes om. Jeg finner disse karakteristikene nyttig for å plassere FÍ som en sosial bevegelse.

Sosiale bevegelser er *uformelle nettverk* basert på *felles forestillinger og solidaritet* mellom medlemmene som er involvert i *konflikter* hvor de mobiliseres til *kollektive handling*, ofte i form av ulike typer av *protesthandling*er (Della Porta & Diani 1999).  
Hvordan passer FÍ inn i disse karakteristikene?

De uformelle handlingsnettverkene kan være nettverk mellom et mangfold av individer, grupper eller organisasjoner, og båndene mellom disse kan være løse eller tette. Disse nettverkene står for sirkuleringen av ulike ressurser som er avgjørende for bevegelsens evne til å handle, som f. eks informasjon, ekspertise og materielle ressurser. I tillegg fremmer de meningssystemene som ligger bak bevegelsens handlinger, de legger til rette for mobilisering gjennom å sørge for utbroderingen av visse syn på verden og de livstilene som er knyttet opp mot disse verdensbildene. For at et handlingsfelleskap skal kunne bli sett på som en sosial

bevegelse, må medlemmene av dette fellesskapet dele visse forestillinger og ha en følelse av tilhørighet ( ibid).

FÍ består av både nye og gamle feminister, studenter, akademikere, unge og eldre, i hovedsak kvinner men også en del menn. De fleste tilhører det man kan kalle Islands middelklasse, og hovedvekten av de aktive medlemmene holder til i Reykjavikområdet. De deltar i bevegelsens aktiviteter i ulik grad, det finnes en hard kjerne på en 15-20 veldig aktive individer, mens veldig mange bidrar kun gjennom den årlige medlemskontingenten på 1000 islandske kroner (100 nkr). Dette er den eneste "formelle" tilknytningen medlemmene har, de er ellers frie til å delta i den grad de selv velger, og oppmøte på møter, arrangementer og aksjoner er frivillig.

Det er derfor stor variasjon blant medlemmene i forhold til hvor tette bånd de har til andre medlemmer av bevegelsen, noen er aldri med på noen av de aktivitetene som forgår, de benytter seg kun av nettsiden eller e-postlisten for å holde seg oppdatert, noen er med på enkeltarrangementer mens andre igjen er med på nesten alt som foregår. Medlemmene er den største ressursen bevegelsen har, både gjennom deres handlingspotensiale, deres nettverk utenfor bevegelsen og deres pengebidrag. Det er imidlertid også opp til hver enkelt om de betaler medlemskontingenten, det medfører ingen straffetiltak mot den enkelte om man ikke betaler, men jo færre penger de får inn jo mindre mulighet har de til å kunne handle, noe som vil gå utover bevegelsens gjennomslagskraft. Det burde da være i alles interesse at så mange som mulig bidrar med støtte, men dette er ikke alltid i tråd



---

med realitetene, og dette var også et tema som de mest involverte medlemmene var opptatt av.

Medlemmene utgjør også en viktig ressurs når det gjelder andre måter å få inn penger og andre materielle resurser på, blant annet ved de sosiale nettverkene de er en del av utenfor bevegelsen. Dette kan ta form av at bedrifter eller statlige og kommunale utvalg og råd bidrar med pengestøtte til arrangementer og aksjoner, man får gratis eller veldig billig annonseplass i aviser og blader eller får sendt reklameinnslag på tv. I tillegg stiller familie og venner opp med for eksempel utlån av utstyr og hjelper til på andre måter når det behøves.

FÍ's egen nettside og e-postliste er også en viktig resurs for feministene, de blir benyttet både til å spre informasjon og dele ekspertise og kunnskap mellom de eksisterende medlemmene, men også som et verktøy for mobilisering av nye medlemmer. I tillegg er nettsiden også en måte å spre sitt budskap ut til folk utenfor bevegelsen, hvor de selv kan kontrollere hvordan de vil fremstille seg selv og sakene de kjemper for.

Sosiale bevegelser bidrar både til nye innfallsvinkler på eksisterende problemstillinger og til fremveksten av nye spørsmål og problemstillinger av samfunnsmessig interesse. Dette skjer fordi slike bevegelser ofte åpner opp for ideer, handlinger og måter å snakke om en sak på som tidligere ikke har vært kjent eller har vært utenkelige, de foretar en symbolsk redefinering av hva som er virkelig og mulig. Denne prosessen er ifølge de to forfatterne muliggjort gjennom

fremveksten av en felles definisjon av en kollektiv aktør, av kollektive identiteter, som er basert på felles følelser og utviklingen av felles representasjoner. Disse nye kollektive identitetene og verdisystemene kan bestå selv når bevegelsen ikke er aktiv, og gir bevegelsen kontinuitet over tid (ibid).

I tillegg til å være knyttet sammen gjennom medlemskap i selve bevegelsen, i de ulike gruppene og e-postlisten er alle medlemmene knyttet sammen av de felles forestillingene de har om det islandske samfunn, likestilling og feminisme. De deler en virkelighetsoppfatning om at det ikke er full likestilling på Island og de ønsker å endre dette gjennom handling. Innenfor bevegelsen vil det være ulike oppfatninger av hva det vil si og være feminist og hva likestilling er, og mange vil nok heller kalle seg likestillingssinnede enn feminister, men deres oppfatning av at de deler et felles mål er sterkt nok til å skape en følelse av solidaritet og felleskap. De forsterker denne felleskapsfølelsen og kollektive solidariteten ikke bare gjennom felles forestillinger, men også gjennom handling.

Aksjoner, møter, arrangementer, nettdiskusjoner er ikke bare en måte å formidle budskapet utad, men også en måte å forsterke samhørigheten medlemmene i mellom. De blir ritualer. Medlemmene har en oppfatning av at de har en felles, kollektiv identitet som også griper inn i det enkelte individets hverdag på konkrete måter. De tar på seg en ny identitet, de blir feminister og tilegner seg også en viss livstil som er forbundet med denne identiteten. Også her vil det forekomme en viss variasjon i graden av identifikasjon og endring av livstil. Det avhenger blant annet

---

av hvor stort engasjement man har i bevegelsen, hvor mye tid man bruker på den og hvor stor del av hverdagslivet som blir påvirket av dette.

Medlemmene av sosiale bevegelser er involvert i konflikter av politisk eller kulturell art, de er involvert i en kamp hvor de enten er for en form for sosial endring eller de motsetter seg disse endringene. De ser på konflikt som et forhold mellom aktører i opposisjon til hverandre på grunn av deres søken etter kontroll over de samme interessene. Sosial konflikt oppstår når aktørene på begge sider definerer dette som et felles felt. Aktørene ser på hverandre som ulike men samtidig er de forbundet til hverandre gjennom de interessene og verdiene som de begge ser som viktige. Enhver form for samhandling mellom partene vil på begge sider føre til negative krav som vil skade motpartens interesser hvis de oppfylles, og også til trusler om sanksjoner rettet mot den andre parten (ibid).

Når det gjelder det fjerde og siste aspektet ved sosiale bevegelser, bruken av offentlig protest, er det en del forskere som vil hevde at det er dette som skiller bevegelser fra andre sosiale og politiske aktører som bruker mer konvensjonelle former for politisk deltagelse. Når det gjelder offentlig protest er det helst politiske bevegelser som benytter seg av dette, og ulike former av politisk protest har i økende grad blitt en del av det konsoliderte kollektive handlingsforrådet her i vesten. I andre typer bevegelser som er rettet mot personlig og kulturell endring spiller protestaktiviteter bare en minimal rolle. Bruk av vold eller radikale taktikker kan ikke sies å være et distinkt trekk ved bevegelser som helhet, men det kan være

nyttig å se på relevansen av voldelige og radikale virkemidler for å skille mellom ulike typer av bevegelser eller mellom ulike faser i en bevegelses liv (ibid).

FÌ står i opposisjon til de som sitter med både den politiske og den kulturelle definisjonsmakten i det islandske samfunnet. De ønsker å oppnå makt til å kunne definere hva likestilling og feminisme er, men denne makten er ikke de som sitter med den villige til å oppgi uten videre. De inngår altså i en politisk og kulturell konflikt. Feministene arbeider for en endring på det politiske og nivå, gjennom lobbyvirksomhet og andre politiske virkemidler, samtidig som de også ønsker en endring på det kulturelle nivået. De ønsker å endre folks holdninger til likestilling .

### 1.3 Island

Island er en moderat stor øy beliggende i nordlige delen av Atlanterhavet, med et befolkningsantall på ca. 305.000 mennesker. De fleste av disse bor i hovedstaden Reykjavik og områdene rundt (ca.190.000). Island fikk sin uavhengighet fra Danmark først i 1944, og er en ung nasjon i historisk sammenheng. Øya har et parlamentarisk politisk system, med en valgt president som sitter i en periode på 4. år av gangen. Presidenten har først og fremst en representativ rolle, slik som de skandinaviske kongehusene, i tillegg til å overvåke forhandlingene i Alltinget når det skal dannes ny regjering. Alltinget, det islandske parlamentet, består av 63 folkevalgte representanter som blir valgt inn for en periode av 4.år om gangen.

---

I følge den islandske antropologen Gísli Pálsson har tidlige antropologiske, sosiologiske og historiske studier av øya hatt en tendens til å gi et bilde av Island som et klart avgrenset, selvstendig, homogent samfunn med en veldokumentert historie, et slags naturlig laboratorium . Pálsson hevder videre at dette bildet ikke gir et riktig bilde av de faktiske forholdene på øya, verken i fortid eller nåtid. Mange av forestillingene hos både islendingene selv og utenforstående om Island som en enhetlig nasjon, og en romantiske dyrking av historien og sagatiden stammer fra den islandske selvstendighetsbevegelsen og deres kamp for uavhengighet fra Danmark tidlig på 1900 tallet (Durrenberger & Pálsson 1996).

Antropologen E. Paul Durrenberger hevder at nåtidens islendingers vektlegging av det frie, autonome individet til fordel for det sosiale stammer fra denne romantiske nasjonalistiske bevegelsens ideologi. Et utslag av denne ideologien er tanken om Island som et egalitært og homogent samfunn uten klasseforskjeller. Ideologien passet den rådende eliten av bønder som ønsket uavhengighet slik at de kunne kontrollere arbeidskraften som i økende grad gikk over til den konkurrerende fiskeindustrien. Ideologien de skapte for å oppnå dette, fremhevet individet, landsbygdas hellighet og renhet og gården og bøndenes moralske overlegenhet. De ville opprettholde den gamle islandske orden og brukte sagaenes storhet som modeller den vanlige, moderne islending kunne leve opp til og visse høytider ble gjenopptatt for å forsterke forbindelsen til fortiden (Durrenberger 1996).

I tillegg oppfylte denne ideologien de forventninger og definisjoner som verden utenfor Island hadde om sagaenes hjemland. Dette var prosesser som også fant sted i andre deler av Europa på denne tiden, hvor elitene skapte nye tradisjoner som viste tilbake til en stor fortid, for å tjene deres egne formål (ibid).

Uavhengighetsbevegelsens akademikere og folklorister så ikke på den islandske kulturen og språket som en levende del av vanlige folks hverdag, men som en ting man finner i bøker og tradisjoner. De hadde som mål å skape referansepunkter som man kunne bruke til å bedømme kulturelle og språklige praksiser etter. Enten var de riktige og ekte islandsk, og derfor per definisjon elitiske, eller de var uriktig og uekte, noe man måtte kvitte seg med (ibid).

Den islandske antropologen Inga Dóra Björnsdóttir har skrevet om et sentralt trekk ved den islandske nasjonalistiske diskursen (Björnsdóttir 1998). Hun hevder at en av de sentrale elementene i denne diskursen, som var påvirket av spesielt tyske tenkere innenfor Romantikken, var en forestilling om landet som opprinnelse, som "mor" for de islandske sønnene. En av nasjonalismens prosjekter var å gjenoppreise og revitalisere "morens" kropp og ånd, da man så det som at hennes helse og styrke var av avgjørende betydning for gjenoppreisingen av den islandske manndom, nasjonal selvråderett og Islands selvstendighet (ibid).

Moren og det moderlige som en positiv egenskap ble på denne måten plassert i det symbolske sentrum av den nasjonalistiske diskursen. Dette medførte at islandske kvinner fikk en tvetydig sosial posisjon, det begrenset dem, siden de bare

---

kunne oppfattes som legitime kvinner og islendinger gjennom sin rolle som mødre og husmødre. På den andre siden hevder Björnsdóttir at det også hadde en frigjørende effekt, fordi denne konfigurasjonen la til rette for at kvinner fikk tilgang til den politiske sfæren. Det ble hevdet at kvinner i kraft av å være husmødre og mødre, hadde et legitimt krav på delta i den offentlige beslutningsprosessen, spesielt når det gjaldt saker som angikk kvinner og barn (ibid).

Det er en klar forbindelse mellom de nasjonalistiske morsidealene og de første politiske kvinnelistene på Island, som var aktive fra 1906 til 1926. Dette idealet finnes imidlertid som et iboende element i den islandske kulturen, og har fortsatt å være viktig for islandske kvinner og for hvordan menn oppfatter og tenker om kvinner, ifølge Björnsdóttir (ibid).

Hvorfor har islandske kvinner funnet det nødvendig å organisere seg i flere perioder i løpet av de siste 100 årene? Dette er et spørsmål den danske antropologen Kirsten Hastrup også har forsøkt å gi et svar på gjennom sine antropologiske analyser av det fortidige og det nåtidige Island. I monografien *A Place Apart. An Anthropological Study of The Islandic World (1998)*, som bygger på feltarbeidet hun utførte på begynnelsen av 1980-tallet, beskriver hun hvordan endrede økonomiske betingelser og urbanisering endret de islandske kvinnenes situasjon.

Sagalitteraturen presenterer et bilde av Islandske kvinner som sterke og uavhengige, og Hastrup hevder at dette bilde har en kjerne av sannhet, og at hun har erfart islandske kvinner som fullt i stand til og hevde sin rett.

Samtidig påpeker hun et paradoks, ved at den islandske kvinnebevegelsen har en så livskraftig posisjon og har påvirket det islandske samfunn gjennom flere bølger gjennom de siste hundre år. Hun hevder videre at grunnen til dette ligger i den raske endringen av islendingenes historiske virkelighet, der de fleste nå har forlatt landsbygda til fordel for en mer urban livsform. Dette skaper andre og nye problemer som kvinnene må forholde seg til.

I *Island of Anthropology: studies in past and present Iceland* (1990), hevder hun at en opposisjon mellom begrepene *innenfor og utenfor* ("inside" og "outside") utgjør et kulturelt skjema som islendingene har brukt i forståelsen av ulike historiske hendelser helt fra nybyggertiden på 1000-tallet og frem til dagens samfunn. Hastrup viser hvordan denne modellen deler verden i et indre og ytre rom, som man finner igjen i skillet mellom *innihús og útihús* på gårdene, og mellom det som ligger innenfor og utenfor gjerdet rundt gården. Dette siste skillet var juridisk viktig, for det som var innenfor gjerdene var nært forbundet med bonden og hans ætt, det vil si det sosiale, mens utenfor gårdens grenser fantes det offentlige og ukontrollerbare rommet, den ville naturen.

Videre hevder hun at dette begrepsparet har vært viktig i oppfatningene av gårdens posisjon i det islandske samfunnet, ved at den ble assosiert med orden, kontroll, og "det sosiale", og stod i kontrast til naturens "ville" og ukontrollerbare trekk. Gården utgjorde et fullstendig sosialt univers, da det frem til 1800-tallet ikke fantes verken landsbyer eller byer på Island, og det autonome husholdet (*bú*) var



---

den viktigste enheten i den sosiale strukturen.

I denne forbindelse viser Hastrup at begrepene innenfor og utenfor også definerte kjønnes plass i samfunnet. Til tross for at begge kjønn har sine egne legitime innflytelsessfærer påvirker den kjønnsdelte arbeidsdelingen kvinner og menns relative posisjoner. Begge kjønn har sine liv innenfor det sosiale, på innsiden, men menn kan i tillegg bevege seg utover dette handlingsrommet, og ut i naturen. Dette fordi de har arbeidsoppgaver som gjør at de må utenfor gårdens og det sosiales grenser, når de sanker sauer fra beite eller er ute på fiske eller jakt. Menn var imidlertid også utsatt for fare når de beveget seg utenfor det sosiale, men de var nødt til og hankses med det, i det deres mannlighet var bestemt av deres evne til og møte det ukontrollerbare.

Hastrup hevder at dette er særlig tilfelle når det gjelder fisket, som frem til 14 - og 1500-tallet hadde vært en sesongsyssel for bøndene, men som på denne tiden vokste frem som en fulltidsbeskjeftigelse og førte til fremveksten av de første fiskelandsbyene på Island. Disse bostedene knyttet til fisket kunne ikke gå under definisjonen av det sosiale, på grunn av deres beliggenhet i naturen. Samtidig var økonomien helt avhengig av fisket. Det utviklet seg derfor et sesongbetont migrasjonsmønster i forbindelse med fisket. Menn kunne oppholde seg i den ville tilstanden av natur i en begrenset tid, men de kunne ikke leve der.

Fiskelandsbyene som vokste opp langs kysten på 1800-tallet ble assosiert med de gamle bostedene som ble brukt under sesongfisket, og forble assosiert med

ustabilitet og kaos, i motsetning til gården som stod for orden og stabilitet i islendingenes sinn. Hastrup hevder videre at på grunn av en begrepsmessig assosiasjon, ble også byene som ligger i utkanten av samfunnet assosiert med den ville tilstanden som preger fiskelandsbyene. Dette gjaldt også Reykjavik. På denne måten er det en implisitt forbindelse mellom "the mens wild" (Hastrup 1998: 161) og byene, hvor kvinnene ikke har noen "naturlig" plass, fordi de er kvinner og opprinnelig forbundet med husholdet og gården, hvor de var trygt plassert innenfor det sosiales grenser. Dette fører ifølge Hastrup til at de blir marginalisert i byene, hvor de ikke blir sett eller hørt som likestilte med menn. Kvinnebevegelsens mål er ifølge Hastrup ikke bare og få tilgang til mennenes verden, men *"redefining the "inside" of the shared world, as located not in the household, but in the wider, urbanized society. In conquering the male wild, the women domesticate it"* (Hastrup 1998: 162).

Forestillingene som var skapt og opprettholdt av den islandske jordbrukseliten mistet sin sosiale, økonomiske og erfaringsmessige forankring fra midten av 1900-tallet da fisket tok over som hovednæring på øya, og folk flyttet fra landsbygda til fiskelandsbyer langs kysten eller til Reykjavík med sine arbeidsplasser. Ideologien som ikke lenger stod i samsvar med den sosiale virkelighetens realiteter, ble ikke forkastet, men videreført i en generalisert og demokratisert form, der alle islendinger oppfatter seg selv som en del av eliten. Denne tankegangen har igjen ført til fremveksten av et konkurransepreget forbruksamfunn, der klasse ikke er gjort relevant. For å opprettholde forestillingen om at man er en del av eliten, må

---

man kunne rettferdiggjøre denne statusen gjennom forbruk av varer og tjenester som gir prestisje. Da trenger man en jobb, eller kanskje to, for så lenge man har en inntekt som gjør at man kan opprettholde et forbruk på linjer med alle andre, vil ikke klassebegrepet gjøre seg gjeldene i dagliglivet (ibid).

Pálsson og Durrenberger har tidligere beskrevet hvordan islendingene setter det individuelle foran det sosiale og hvordan likehetstanken preger både den islandske kulturen og dens ideologi (Pálsson og Durrenberger 1989) Det kan ikke eksistere klassebaserte dialekter i de islandske språket, fordi ideologien hevder at det ikke finnes klasser på Island. Når det gjelder språket er man oppsatt på å holde dette "rent" og unikt, slik at selv om islendingene tilegner seg ny teknologi, nye ideer, og disipliner så må det islandske språket forbli det samme. Man lager derfor nye islandske ord for nye ting og ideer, slik at språket ikke utvannes av fremmedord .Til tross for dette kan man høre både engelske, latinske og danske ord i vanlige islendingers dagligtale over hele øya. Så selv om ideologien forfekter et klasseløst samfunn, vil de fleste islendinger innrømme at det finnes varianter av islandsk som ikke lever opp til den "rene" standarden. Islendingene ser imidlertid ikke dette som utslag av strukturelle samfunnsmessige ulikheter, men heller som en psykologisk defekt ved det enkelte individ (Durrenberger 1996).

På denne måten forblir klassebegrepet implisitt og skjult, noe man ikke kan tenke seg eller begrepsfeste, og dermed heller ikke kritisere. Tanken om at individuelle karakteristikk ikke har noen sammenheng med sosiale forhold og at forskjeller

mellom folk tolkes som personlige og ikke strukturelle finner man også i folks tradisjonelle oppfatning av skipperne og deres evner til å finne fiskefeltene. Det tradisjonelle synet på den såkalte "skippereffekten" er at dette er en individuell egenskap som ikke har noe med sosiale eller økonomiske forhold å gjøre. Man forneker betydningen av ulikheter i tilgang til resurser, og ser på en skippers suksess som et resultat av personlige egenskaper, ikke båtstørrelse og innsats (ibid).

På samme måten som med språket gjør dette at man kan opprettholde en forestilling om at ulikhetene på Island er minimale, at alle har like muligheter, og at forskjeller i tilgangen til resurser er personlige og ikke strukturelle. I 1983 opprettet den islandske regjeringen et individuelt overførbart kvotesystem for fiskebåter som skulle forhindre overfiske. Dette systemet har bidratt til å undergrave den individualistiske skippereffektideologien og har bidratt til å skape en ny måte å tjene penger på. Det er ikke lenger mulig å opprettholde tanken om at det er individuelle egenskaper som skiller kvoteeierne fra de som ikke har slike kvoter, og dette bidrar igjen til en svekkelse av likhets og individualisme begrepene.

Både forbruksøkonomien og fiskeindustrien har utviklet seg siden Island ble uavhengig, og fiske industrien har gjennom tidene bidratt til en tilstand av konstant inflasjon. Vekslingskursen på den islandske krona ble manipulert slik at den islandske fisken kunne være konkurransedyktig på det internasjonale markedet, samtidig som prisene på de importerte varene som islendingene er helt avhengige av ble satt opp. En forbruksmentalitet der man måtte bruke opp pengene sine før de

---

mistet sin verdi eller forsvant til skatter og avgifter ble resultatet av denne politikken. Regjeringen utviklet også et helseforsikrings og pensjonsprogram som beskyttet folk mot nødvendigheten av å spare penger på lang sikt, noe som også har bidratt til den forbrukskapitalismen som preger Island også i dag.

Mine informanter var eksempler på dette. De jobbet lange dager, mye overtid og en del hadde også to jobber. Selv forklarte de dette dels ved at islendinger er kjent for sin arbeidsmoral og stolthet og dels ved forbruksmentaliteten som preger islendingene og det høye prisnivået. Det er om og gjøre å forbruke mer enn naboen. Større og bedre bil, dyrere designmøbler, større flatskjerm tv-er, mobil telefoner og pc-er med den nyeste teknologien, og slik fortsetter det. Informantene mine kunne være kritiske til forbrukskapitalismen og den neoliberalistiske tankegangen som preget samfunnet, men var også selv en del av det. Prisene på matvarer, klær, sko og andre forbruksvarer ligger noe høyere enn her hjemme. Samtidig kan de fleste islandske lønninger ikke sammenlignes med våres lønnsnivå. Island er altså et dyrt land å bo i, noe de mange turistene også er snare til å påpeke. Når man går gjennom Reykjaviks gater legger man merke til alle designbutikkene, de svære amerikanske jeepene og 4-hjulstrekkene som så vidt får plass i de trange gatene og alle de velkledde menneskene rundt en. Samtidig kan man også se tydelige forskjeller mellom folk, som gir en indikasjon om sosiale forskjeller på øya. Jeg kunne heller ikke unngå å legge merke til påvirkningen fra USA, som på Island blir forsterket ikke bare ved øyas beliggenhet men også gjennom den daværende

amerikanske militærbasen på Keflavik.

Denne beskrivelsen av islendingene som moderne storforbrukere passer veldig godt på forholdene i Reykjavik, men forholdene på den islandske landsbygda er noe annerledes. Jeg var så heldig å bli invitert på påsketur til familien til en bekjent av en av mine informanter. Det er tradisjon at de 3 søsknene som bor i og rundt Reykjavik med sine familier reiser hjem til foreldrene og feirer påsken sammen der. De bor i en bygd nord på Island, ca. 1 times tid fra Akureyri, den nest største byen på Island. Der fikk jeg bo på den ene av to gårder som denne store familien eide. På hovedgården bodde foreldrene, som begge var i 70 årene, og en av sønnene, mens to andre sønner med familiene sine delte gården jeg fikk bo på. Begge gårdene hadde kyr, og det eldre ekteparet og sønnen som bor hos dem drev med melkeproduksjon for et av de store meieriene på Island. På gården jeg bodde på hadde de 5-6 kuer, en islandshest, høner og noen sauer.

Det var et godt stykke til nærmeste nabo, og skulle man handle måtte man kjøre bil i en 15 –20 minutter til det nærmeste tettstedet som bestod av en svømmehall, en bensinstasjon, en dagligvarebutikk og ett par hus. På den 5-6 timer lange kjøreturen fra Reykjavík gjennom innlandet la jeg merke til hvor spredt hus og gårder ligger, man kunne kjøre en halvtime uten å se et eneste hus, kun lavasletter og blåsvarte fjell.

De to vånigshusene på gårdene var preget av ytre forfall, innvendig var husene preget av en enkel men relativt moderne standard. Selv om de bor midt ute på den

---

islandske landsbygda var de ikke upåvirket av forbruksmentaliteten og informasjonsteknologiens spredning. Selv det eldre ekteparet hadde en pc, som de brukte til å holde kontakten med familien sin. Den yngste av brødrene som bodde i den øverste etasjen i huset jeg bodde i, og hadde skaffet seg et trendy nytt kjøkken. I stua stod det en flatskjerm. Hos familien i underetasjen hvor jeg bodde, var standarden noe enklere, men de hadde et relativt nytt kjøkken og bad. Livet her var preget av en helt annen rytme en livet i hovedstaden. Det var tidlig opp for å melke kuene og møkke ut av fjøset, mate de andre dyrene og drive annet forefallende arbeid på gården. Midt på dagen tok kona til den ene av brødrene med seg døtrene i svømmehallen, og gjorde kanskje noen innkjøp på veien. Så var det hjem å lage lunsj til mannen som da hadde kommet tilbake fra sin andre runde i fjøset. Kveldene tilbrakte man oftest foran tv-en eller med en bok. Jeg la veldig godt merke til kontrasten mellom Reykjavik hvor det alltid var noe som skjedde og roen som preget dette stedet. Det er klart som Durrenberger også påpeker, at det å vokse opp i ulike miljøer, enten på landsbygda, i en fiskelandsby eller en by skaper ulike mentaliteter og forestillinger om virkeligheten (Durrenberger s.187,1996).

De fleste islendinger bor i Reykjavík og områdene rundt, resten av befolkningen er for det meste spredt rundt i fiskelandsbyer langs kysten. Bare et fåtall lever på landsbygda, og de fleste regner Reykjavík som det virkelige Island. Landsbygda blir i økende grad sett på som en byrde på grunn av subsidiene som må til for å holde gårdsdriften ved like, og mange islendinger, særlig de som bor langs kysten, ser på

folk fra landsbygda som enkle og tilbakestående. Ordet for folk fra landsbygda, *sveitamadur*, blir ofte brukt om folk som er klumsete eller dumme (Durrenberger 1996).

Likevel er det mange islendinger som fremdeles mener at det "virkelige" islandske å finne på gårdene på den islandske landsbygda. Mange foreldre som er bosatt i byen sender barna sine ut på landet om sommeren, der de jobber på gårder. Dette for at de skal bli kjent med de "ekte" islandske verdiene og holdningene som finnes der (Durrenberger 1996). Dette var noe mine informanter også fortalte meg om, enten ved at de selv hadde arbeidet på gårder når de var barn, eller ved at de kjente noen som hadde gjort det.

Vektleggingen av individet fører altså til at islendingene i stor grad har en tendens til å tolke forskjeller mellom mennesker som et resultat av personlige karakteristikk ved det enkelte individ og i mindre grad som strukturelle ulikheter. Den rådende likhetstankegangen fremstiller på Island som et klasseløst samfunn, for hvis alle er like vil det ikke finnes klasser, ingen sosiale ulikheter eller områder der det sosiale er skilt fra individet (ibid). Dette er vil jeg hevde en form for essensialistisk tenkning om mennesker, som også gjenspeiler seg i islendingenes oppfattelser av kjønn. Jeg vil komme nærmere tilbake til dette når jeg ser nærmere på feministens diskurser, og den motstanden de møter fra de som sitter med den politiske og økonomiske makten og deres støttespillere.

Når det gjelder det politiske landskapet under mitt feltarbeid fra mars til



---

desember 2004, var den sittende regjeringen en koalisjonsregjering mellom det største partiet på Island gjennom de siste 60-årene, Sjálfstædurisflokkurinn eller Selvstendighetspartiet, og Framsóknarflokkurinn, eller Fremskrittspartiet.

Sjálfstædurisflokkurinn kan sammenlignes med det norske Høyre, mens Framsóknarflokkurinn ligger noe mer mot midten av den politiske skalaen. Under mitt feltarbeid ble det foretatt et statsministerskifte mellom disse partiene. David Oddsórn, fra Sjálfstædurisflokkurinn, som hadde sittet som statsminister i 12 år gikk av og overlot statsministerposten til Halldór Ásgrímsson fra Framsóknarflokkurinn.

Opposisjonen bestod av partier i midten og til venstre for regjeringen under mitt opphold på Island, Venstri/Græni (tilsvarer SV), Samfylkingin (en allianse av tidligere Kvinnelisten, Sosialdemokratene og deler av Folkealliansen opprettet i 2000) og Frjálslyndiflokkurinn, som kan sammenlignes med FRP her hjemme.

Når det gjelder kvinners deltakelse i politikken, var kvinneandelen på Alltinget på 31% etter forrige Alltingsvalg i 2003. På den tiden jeg gjorde feltarbeid satt det 3 kvinner i regjeringen, 2 av 12 departementstråd var kvinner og 2 av 9 høyesterettsdommere var kvinner. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn var på mellom 7 og 16% avhengig av om man ser på den offentlige eller den private sektoren, og kun en kvinne satt som administrerende direktør for et av de 100 største foretakene på øya. Andelen kvinner med styreverv i aksjeselskaper var ca.5% i 2003.

Sammenlignet med de andre nordiske landene får islandske kvinner flere barn, samtidig som de har en høyere grad av arbeidsdeltakelse, noe som kan virke paradoksalt, siden det islandske velferdsystemet ikke har gode støtteordninger for mødre i arbeid. Island har også en høyere andel av ungdomsgraviditeter enn de øvrige nordiske landene. Når det gjelder høyere utdanning utgjorde kvinner over halvparten av den totale studentmassen ved Islands Universitet i år 2000 (Einarsdóttir 2003).

Det finnes ingen klare tall på omfanget av voldtekter og vold mot kvinner på Island, men ifølge en nasjonal undersøkelse fra 1997 hadde 1.100 kvinner i alderen 18 – 65 år opplevd vold fra deres nåværende eller forhenværende partnere i året før undersøkelsen ble gjennomført. Når det gjelder voldtekter gir antall besøkende på Stígamót, et mottakssenter for voldtekts og incest- utsatte en indikasjon på omfanget. I løpet av de 12 årene mottaket har eksistert har over 3000 individer søkt hjelp der, hvorav 92% kvinner. De fleste søker hjelp etter incest, omtrent en tredjedel kommer etter voldtekt (Einarsdóttir 2003). Det har vært en økning i antall kvinner av utenlandsk opprinnelse som har tatt kontakt med krisesenteret i Reykjavík (personlig kommunikasjon).

## 1.4 Islandske kvinnebevegelser – en historisk oversikt

Féministafélag Íslands er ikke et enkeltstående fenomen på Island, men har

---

oppstått og virker innenfor en historisk kontekst. Medlemmene i FÍ ser på seg selv som en del av den såkalte "tredje bølgen" av feminisme. De to foregående bølgene har også vært tilstede på Island og hver bølge har sin egen karakteristikk. Den første bølgen var internasjonal som de andre to, og handlet om kvinners kamp for stemmerett og tilgang til det offentlige rom, og var ofte forbundet med en generell selvstendighetskamp og menns kamp for borgerlige rettigheter (Kristmundsdóttir 1989).

Den andre bølgen vokste ut av 1960-tallets politiske bevegelser, og var i mange samfunn preget av en ny intensitet i refleksjonene rundt kjønn. Man satte spørsmålstegn ved eksisterende kjønnsroller på en radikal måte, og dette skjedde i full offentlighet, ikke bare blant noen få akademikere eller marginaliserte grupper (Nicholson 1997). Konsekvensene av dette har vært en stor omstrukturering av institusjoner verden rundt, som i dagens statsfeminisme her hjemme (Holst 2002). Kvinnebevegelsen var ofte internasjonalt forbundet med marxismen, men ikke nødvendigvis. På begynnelsen av 70-tallet var det to motstridende forestillinger som preget vestlige samfunn, nemlig at ulikhetene mellom kvinner og menn er dype og rotfestet i naturen, og for det andre, at kvinner og menn er grunnleggende like. Det var det siste argumentet som flertallet av den andre bølgens feminister brukte for å endre tingenes tilstand. De mer radikale feministene begynte etter hvert å fokusere mer på forskjellene mellom menn og kvinner, og det ledet etter hvert til en debatt rundt essensialistiske forestillinger om kjønn (Nicholson 1997). Dette er

noe jeg vil komme tilbake til i senere kapitler.

Den tredje bølgen kan sies å være en mangfoldig samling av ulike feministiske synspunkter, hvor man gjerne har benyttet internettfellesskapet i stedet for å organisere seg politisk i en grasrotbevegelse. I USA har to ulike grupper gjort krav på tredje bølge navnet. Den første gruppen er unge universitetskvinner som er politisk aktive på høyresiden, og som har villet distansere seg fra den andre bølgen, som de kaller for "offerfeminismen". De står i stedet for en feminisme som de blant annet kaller maktfeminisme, individsfeminisme eller likestillingsfeminisme. De har fått sterk kritikk fra andre grupper som også ser på seg selv som del av den tredje bølgen, men som bygger mye på den andre bølgens tanker. Felles for den tredje bølgen både her i Norden og i USA er fokuset på å endre unge kvinners muligheter til å selv å bestemme over sitt eget selvbilde og å skape nye identiteter og selvbilder (Einarsdóttir 2003).

Den islandske antropologen Sigrídur Dúna Kristmundsdóttir har beskrevet den historiske fremveksten av de islandske kvinnebevegelser og deres ulike utforming på ulike tidspunkt i Islands historie, i artikkelen "*Outside, Muted and Different: Women's Movements and Their Notions of Authority and Cultural Separatness*" (i Pálsson og Durrenberger 1989). Hun deler kvinnebevegelsen på Island inn i 3 faser og viser hvordan de følger hverandre kronologisk og logisk. Rettigheter oppnådd i en fase var viktige for kravet om nye rettigheter i den neste (Kristmundsdóttir 1989).

Som det fremgår av tittelen har hun hentet inspirasjon både fra Hastrup ("inside")

---

og "outside") og Edwin Ardeners konsept om "tause" modeller, som de kognitive modeller kvinner eller andre marginale grupper bruker for og oppfatte den verden de lever i, og seg selv i forhold til den. Ardener hevder at disse "tause" modellene kan eksistere samtidig med ulike modeller av samme slag i et gitt samfunn, den eneste forskjellen er at kvinnes eller de marginale gruppenes modeller ofte er "muted" eller tause/stumme i relasjon til andre dominerende modeller (Ardener 1975).

I følge Kristmundsdóttir kan man finne igjen en taus kvinnemodell i ideologien, målene og aktivitetene til de islandske kvinnebevegelsene, hvor de dominerende elementene er forestillingen om at kvinner er sosialt stumme og kulturelt forskjellige fra menn. Kvinner er "*outsiders*" (Kristmundsdóttir 1989: 96), spesielt i forhold til maktstrukturene. Hun skiller mellom tre faser i kvinnebevegelsens historie, og undersøker bevegelsenes likheter og forskjeller, i forhold til hvordan de uttrykker denne tause modellen, og hvilken rolle den spiller i de ulike fasene (ibid).

Den første bølgen oppstod rundt 1900 og var karakterisert ved at kvinner organiserte seg for å kjempe for sine borgerlige og politiske rettigheter, som retten til å stemme og tilgang til en bedre utdanning. Islands første kvinneorganisasjon ble grunnlagt i 1869/70 i den nordlige delen av landet og formålet var å forbedre lokale kvinners materielle kår. En av pionerene på denne tiden var Bríet Bjarnhédinsdóttir. Hun refererte ofte til de islandske kvinnes uavhengige posisjon i middelalderen når hun argumenterte for økte rettigheter for islandske kvinner i sin samtid (ibid).

I 1882 fikk de første kvinnene på Island stemmerett, det gjaldt enker og ugifte kvinner over 25 år som var husholdsoverhoder, og i 1894 ble Den Islandske Kvinneforeningen dannet. Denne hadde som mål å arbeide for likestilling mellom kjønnene og kvinners deltakelse i det offentlige rom. To kvinnemagasiner ble grunnlagt i årene etter dette, *Kvennabladid* og *Framsókn*, og disse ble forum der man kunne luften sine ideer om kvinners rett til å stemme. I 1907 dannet Bríet Bjarnhédísndóttir Kvinnerettighetsorganisasjonen (*Kvennréttindafélagid*), etterfølgeren til Den Islandske Kvinneforening. De islandske kvinnes kamp for stemmerett pågikk ikke bare samtidig med et krav om generell stemmerett for alle islandske menn, men også med islendingenes kamp for uavhengighet fra Danmark (ibid).

I 1908 fikk alle menn og kvinner som betalte skatt, gifte eller ugifte stemmerett ved kommunevalgene. I 1911 ble et lovforslag som gikk inn for stemmerett for alle kvinner ved Althingsvalg lagt frem for parlamentet. Det var imidlertid først i 1920 at Alltinget vedtok full stemmerett for kvinner, muliggjort ved at Island i 1918 fikk rett til å styre over sine indre anliggender. Islandske kvinner hadde nå fått de samme lovfestede politiske rettigheter og plikter som menn. Ved kommunevalget i 1908 stilte den første kvinneliste til valg i Reykjavík for første gang, noe som kom til å gjenta seg frem til 1918, og kvinnelister stilte også til valg andre steder på øya, blant annet i Akureyri i 1910 og 1912, og i 1922 og 1926 stilte også kvinnelister ved Althingsvalget. To kvinner hadde tidligere blitt valgt inn i to bystyrever og i 1922 ble

---

den første kvinnen i historien valgt inn på Althinget. I denne fasen finner vi ifølge Krístmundsdóttir synet på kvinner som kulturelt ulike fra menn, og kvinnelige egenskaper ble vurdert som positive og nødvendige for samfunnet (ibid).

Den andre bølgen av kvinneorganisering traff Island på slutten av 1960-tallet. I etterkrigstiden opplevde Island en økonomisk vekstperiode, behovet for kvinnelig arbeidskraft minket, og mange kvinner ble hjemmeværende. Dette påvirket kvinnenenes mulighet og ønsker om å organisere seg, da de hadde færre arenaer der de kunne møtes og utveksle erfaringer. Dette endret seg i løpet av 1960-70-tallet, da den økonomiske veksten førte til at flere kvinner gikk ut på arbeidsmarkedet og tok høyere utdanning. I tillegg åpnet Island seg mer mot resten av verden, og dette bidro til at ideene fra 68'er generasjonen og kvinnebevegelsene i USA og Europa, og spesielt fra de nordiske nabolandene, også nådde den lille øyas bredder. Nå var det ikke bare politiske og juridiske rettigheter som gjaldt, men likestilling på alle områder (ibid).

I 1970 ble Kvinnebevegelsen eller Rødstrømpene (Raudsokkahreyvingin) etablert på øya, som følge av inspirasjon fra kvinnebevegelsen spesielt i Danmark, og de rettet oppmerksomheten mot islandske kvinners underordnede posisjon og vanskelige materielle kår. De islandske Rødstrømpene kan sammenlignes med kvinnebevegelsene som oppstod i de nordiske nabolandene på denne tiden. Deres hovedmålsetning var full likestilling mellom kjønnene på alle samfunnets områder. Noen av de viktigste kampsakene var lik lønn for likt arbeid, fri abort og lik

representasjon (Kristmundsdóttir 1989, Styrkársoðttir 1999).

Venstreorienteringen var tydelig fra begynnelsen av, men mange kvinner med andre politiske overbevisninger var aktive i bevegelsen. Mange av disse falt imidlertid fra etter 1974 da bevegelsens venstreorientering ble svært tydelig. Den hevdet da at kampen for likestilling mellom kjønnene ikke kunne skilles fra den generelle klassekampen. I 1982 ble bevegelsen formelt lagt ned, etter en tid med indre stridigheter, og fordi de fleste av medlemmene nå hadde gått over til den nye Kvinnelisten. Denne vokste frem som en reaksjon mot et politisk system hvor kvinner ble holdt utenfor beslutningsprosessene (Kristmundsdóttir 1989, Styrkársoðttir 1999).

Kvinnebevegelsen på Island bidro i stor grad til likelønnsloven fra 1973, den nye likestillingsloven og opprettelsen av likestillingsrådet i 1976, og de brukte ofte ganske utradisjonelle metoder i sin kamp for å synliggjøre kvinners situasjon (Styrkársoðttir 1999). I løpet av de årene den var aktiv klarte bevegelsen å bevisstgjøre islandske kvinner om deres posisjon i det islandske samfunnet, noe som blant annet ledet til den store kvinnestreiken på Island den 24. oktober 1975. Dette var både en markering av FNs offisielle kvinneår, og en demonstrasjon av hvor viktig kvinnenenes arbeidsinnsats var for det islandske samfunnet.<sup>1</sup> En annen viktig hendelse var presidentvalget i 1980 da Vigdís Finnbogadóttir ble valgt til

---

<sup>1</sup> Dette ble gjentatt den 24. oktober 2005, som en markering av 20-års jubileet for hendelsen.



---

president. Hun stilte ikke til valg på grunnlag av noen feministisk overbevisning og hadde heller ingen offisiell støtte fra Kvinnebevegelsen eller andre kvinneorganisasjoner, men hun ble likevel oppfattet som en rollemodell for islandske kvinner.

Ifølge Kristmundsdóttir var likestillingssynet til Rødstrømpene preget av at de biologiske forskjellene mellom kjønnene ikke var viktige, og at kvinner skulle anses på samme måte som menn, de skulle ha de samme jobbene og den samme lønnen for likt arbeid. I motsetning til sine forgjengere så de på de kvinnelige egenskapene som undertrykkende i seg selv, og ville frigjøre kvinner fra denne tilstanden og gjøre dem til sosiale menn (ibid).

Et av de store temaene for kvinnebevegelsen i 70-årene var kvinners lave politiske representasjon, og i de nordiske nabolandene lyktes det å heve kvinneandelen betraktelig. Islandske kvinner var imidlertid fortsatt nesten utelukket fra den politiske beslutningsprosessen. De nye kvinnelistene var et forsøk på å bøte på dette, samtidig som de også var en protest mot de sosiale forholdene på Island (Styrkárdsóttir 1999).

Høsten 1981 ble det holdt et åpent møte i Reykjavík hvor man diskuterte mulighetene for å stille med en egen kvinneliste til det kommende kommunevalget. Kvinnene som tok initiativ til dette møtet var inspirert av de første kvinnelistene som var aktive på begynnelsen av 1900-tallet. Man mente at dette var den beste måten å sette islandske kvinners underordnede posisjon på dagsordenen, og å få til

endringer særlig når det gjaldt kvinners lave lønnsnivå og lave deltakelse i offentlige beslutningsfora (Kristmundsdóttir 1989, Hastrup 1998, Styrkársdóttir 1999). De nye kvinnelistene klarte å få valgt inn to kvinner både i bystyret i Reykjavík og i bystyret i Akureyri ved kommunevalget i 1982, og hevet prosentandelen av kvinner i kommunestyrene fra 6 til 12 prosent på landsbasis.

Denne suksessen førte til at den parlamentariske Kvinnelisten (Kvinnalistinn) ble opprettet ved Althingsvalget i 1983, og de fikk 3 kvinner valgt inn på Althinget. Ved valget i 1987 fikk de doblet dette antallet, og seks kvinner ble valgt inn (Kristmundsdóttir 1989, Styrkársdóttir 1999). Det som skiller denne nye Kvinnelisten fra dens forgjengere, bortsett fra at den ble en suksess både på det nasjonale og det kommunale nivå var dens omstridte organisering. Den ble grunnlagt som en partiorganisasjon, men så på seg selv mer som en grasrotbevegelse, fordi de hevdet at den tradisjonelle måten å organisere et parti på og dens arbeidsform ikke passet kvinner, og til og med kunne være en hindring for kvinners politiske deltakelse. Det var heller ikke nok å bare øke kvinneandelen på tinget eller i kommunestyrene, det var vel så viktig at de kvinnene som ble valgt inn var feminister og hadde en klar kvinnepolitisk profil (Styrkársdóttir 1999).

Kvinnelistens medlemmer hevdet at kvinner og menn er kulturelt ulike, og at kampen for likestilling mellom kjønnene måtte ta hensyn til dette. De arbeidet for at kvinner skulle bli sett på og verdsatt på samme måte som menn i samfunnet, men som *kvinner* og ikke som tilpassede sosiale menn. (Kristmundsdóttir 1989).

---

Utgangspunktet var Berit Ås' kvinnekulturteori, og tanken om at det finnes en usynlig og undertrykt kvinnekultur i samfunnet som først og fremst er knyttet til den private sfære, mens menns kultur primært utfolder seg og er veldig synlig i den offentlige sfære. Kvinnelistens hovedformål var å fremheve kvinnekulturen og gjøre den like respektert som den offentlige kulturen dominert av menn (Styrkårsdóttir 1986).

Siden kvinner utfra denne tankegangen har andre verdier enn menn og ser annerledes på autoritet, hevdet Kvinnelisten at det var nødvendig for kvinner å ha andre autoritetsstrukturer enn de dominerende i samfunnet for å kunne oppnå likestilling. De forkastet derfor ideen om å ha en utvalgt leder, og prøvde å forhindre at spesifikke kvinner innenfor listen fikk mer autoritet enn andre, det samme gjaldt også i deres representasjon utad. Selv om de ikke hadde noen formell ledelse, valgte tinggruppen en talskvinne for 1 år av gangen, og landsmøtene hadde myndighet til å utforme det politiske programmet. Listen hadde et rotasjonsprinsipp som gikk ut på at ingen kvinne kunne representere partiet i mer enn 4-6 år av gangen, og de sa også nei til å sitte i offentlig styrer og utvalg. På deres egne møter skulle sakene avgjøres ikke gjennom avstemninger men gjennom diskusjoner, og de prøvde å holde på den rene og ideelle grasrotorganiseringen med "flat struktur" (Styrkárdóttir 1999).

Denne strukturen gjennomgikk imidlertid ganske store forandringer i løpet av dens virketid, blant annet revurderte de den negative holdningen til å delta i

offentlige utvalg, spesielt i forhold til Likestillingsrådet. De erfarte raskt at det direkte demokratiet tok veldig mye tid, og en slik organisering kan også gjøre det vanskelig å fatte raske beslutninger, noe som ofte er nødvendig innenfor politisk arbeide. I 1989 bestemte de seg for å utvide rotasjonsprinsippet fra 4-6 år til 6-8 år, og de innså etter hvert at de trengte mer struktur og en mulighet for en mer sentralisert ledelse (ibid).

På grunn av alle uenighetene og diskusjonene rundt Kvinnelistens organiseringsform og struktur, sank deres popularitet gradvis fra midten av 1990-tallet og utover, og etter det dårlige valget i 1995 ble den nesten helt utslettet. Den fortsatte til tross for dette sin virksomhet frem til før Alltingsvalget i 1999, da den dannet partiet Samfylkingin sammen med Sosialdemokratene og deler av Folkealliansen. Noen av kvinnene fra Kvinnelisten gikk også over til Venstre/De Grønne (tilsvarende SV), og Kvinnelisten ble offisielt lagt ned (Edemo&Westerlund 2004). Denne siste fasen som Kristmundsdóttir også beskriver er altså preget av kvinners kamp for og bli hørt, ved aktiviteter rettet mot å få samfunnet til og lytte (Kristmundsdóttir 1989).

Den tredje bølgen som FÍ er en del av er ikke så entydig som de andre to bølgene. "Nyfeminismen" i de nordiske landene har som regel ført med seg en avvisning av de strategiene som de foregående bevegelsene som Rødstrømpene brukte i sin kamp for likestilling og kvinners rettigheter. Man har i stedet villet arbeide mot dette målet gjennom individuelle og gruppemessige aktiviteter, som

---

artikkelskriving i aviser og på internett, eller utgivelsen av bøker som "Fittstim" (Skugge og Olson 1999) og "Råtekst" (Solheim og Vaagland 1999). Det nyeste skuddet på stammen i norsk sammenheng er det feministiske tidskiftet "Fett" som ble grunnlagt i 2004 (Bråten, NIKK- magasin nr. 2 , 2004).

Den tredje bølgen består i stor grad av unge feminister, i grupper eller enkeltindivider som er opptatt av kvinners egne muligheter til å skape nye selvbilder og holdninger til seg selv og sine kropper gjennom å ta definisjonsmakten over visse begreper, som for eksempel kropp og seksualitet (Einarsdóttir 2003). Noen temaer som kan sies å være felles for denne bølgen er globalisering, pornofisering og kvinne- og kjønnsstudier som egen vitenskap (Leiknisdóttir, Sigurhansdóttir 2003). Det interessante ved FÍ er at de har klart å forene feminister fra både den 2. og den 3. bølgen, dette er unikt i nordisk sammenheng (Einarsdóttir 2003).

FÍ ser ut til å skille seg ut fra en "typiske" tredje bølgens individualisme (Bråten, NIKK-magasin nr 2. 2004) , i den grad man kan sette en merkelapp på alle de ulike bidragene som denne bølgen har frembrakt. De har valg å organisere seg i en "gammeldags" kvinnebevegelse, der man ikke bare er tilstede i virtuelle fora og i mediene, men også fysisk, gjennom gruppemøter og aksjoner. Blanding av unge og gamle feminister i en bevegelse er også unik i nordisk sammenheng (Einarsdóttir 2003).

FÍ er ikke alene om å være opptatt av kvinne- og likestillingsspørsmål på øya. Kvennréttindafélagid som Bríet Bjarnhédinsdóttir grunnla i 1907 eksisterer fortsatt. De har samarbeidet med FÍ ved flere anledninger. Det finnes også en gruppe unge feminister på venstresiden som har tatt sitt navn fra ovennevnte kvinne, og kaller seg Bríet. Tikin.is er en nettside der unge kvinner på høyresiden skriver om politikk og samfunnsspørsmål som de er opptatt av. Denne siden ble grunnlagt av medlemmer av Sjálfstædurisflokkurinn, og de fleste artikkelforfatterne på siden er medlem av partiet. Både Tikin.is og Bríet kan sies å være en del av den tredje bølgen av feminister på Island, selv om de skiller seg fra hverandre både i metoder og ideologisk bakgrunn.

## 2. Metode

De nordiske landene er komplekse samfunn, og Island er intet unntak, selv om det er et lite land med relativt få innbyggere (ca. 305.000). Det lave befolkningsantallet bidrar til å gjøre samfunnet relativt gjennomskiktig og lett å få oversikt over. Det finnes likevel en del forskjeller mellom de ulike delene av Island, og særlig mellom "storbyene" (i islandsk målestokk) Reykjavík og Akureyrí og resten av øya. I tillegg er det også variasjoner innenfor byen Reykjavík, til tross for den kulturelle forestillingen om at islendingene er relativt like. Denne ulikheten gir seg utslag for eksempel i kjøpekraft og forbruk, som jeg fant var viktig for mange islendinger.

Island er på mange måter veldig like sine nordiske naboer, men samtidig også annerledes. Jeg opplevde at de var nærmere USA enn Europa på enkelte områder, samtidig som de noen ganger fremstod for meg som "ekstreme" nordmenn, når det gjaldt å være litt innelukket overfor fremmede i begynnelsen, men også overstrømmende hyggelige etter noen øl! Så på noen områder var den islandske erfaringen ganske kjent, men til andre tider fascinerende "eksotisk" om jeg kan bruke det uttrykket.

Jeg vil hevde at jeg gjennom min samhandling med feministene fikk god kjennskap til mine informanternes verdensbilde og oppfatning av den islandske

virkeligheten gjennom samtaler, intervjuer og observasjoner av deres handlinger, både innenfor og utenfor bevegelsen. Samtidig måtte jeg prøve å sette denne informasjonen inn i en større sammenheng, ved å knytte dette opp mot andre sider og aspekter ved det islandske samfunnet. Gjennom mine informanternes erfaringer har jeg tilegnet meg en forståelse av en del av den islandske virkeligheten, og det er disse erfaringene som utgjør bakgrunnen for denne oppgaven. Derfor har jeg valgt å la empirien og feministenes forståelser være hovedfokus, som teorien ligge rundt.

Jeg vil i så stor grad som mulig la mine informanter "snakke", både gjennom språklige utsagn, muntlige og skriftlige, og handling, og formidle deres erfaring. Samtidig henter jeg forståelser fra mine egen observasjoner i forhold til det de er opptatt av. På den måten har jeg vært i stand til å trekke ut noen diskurser som mine informanter har tatt del i, i sin dialog med det øvrige samfunnet. Her vil ikke bare utsagnsdata, dvs det de *sier*, men også det de *gjør* telle med i min analyse, da man kan argumentere for at handlinger også er en form for utsagn.

Diskursbegrepet har ulike betydninger og har blitt brukt på forskjellige måter innenfor ulike fagtradisjoner. I antropologien har man ofte en forståelse av diskurs både som "tekst" og som "samtale". Det referer til ulike nivåer av språklig handling og samhandling i tillegg til den "teksten" eller diskursen som produseres i en slik samhandling. Diskurser kan slik oppstå på ulike nivåer, hvor en diskurs kan inngå som en del av andre og større diskurser (Kaarhus 1992). Foucault er opptatt av historiske endringer, og ser på forholdet mellom diskursen og den virkeligheten



---

som diskursen retter seg mot. Han fokuserer på hvordan virkeligheten konstrueres gjennom en diskursiv praksis, og han ser på forholdet mellom diskurs, ideologisk hegemoni og makt (Foucault 1972).

Diskurs kan også sees på som en sosial prosess der aktørene aktivt kommuniserer sine egne intensjoner men også må fortolke andres intensjoner innenfor en kontekst som begge aktørene må bli enige om. På den måten produseres diskursen gjennom samhandlingen mellom aktørene og de betingelsene som ligger til grunn for handlingen (Kaarhus 1992.) Dette ligger opp til den måten jeg bruker diskursbegrepet på, i det jeg ser på hvordan feministene forholder seg til de som sitter med definisjonsmakten i samfunnet, og hvordan de prøver å finne relevante kontekster for sin dialog og opposisjon. Dette diskursbegrepet vil som jeg har sagt være et utvidet begrep, der også handling og samhandling gjøres relevant i forhold til analyse, i tillegg til utsagn og samtaler/dialoger. Her vil konteksten være avgjørende. Jeg vil bruke diskursbegrepet som meningsutvekslinger i praksis, samtidig som jeg har et øye til Foucault og hans fokus på diskursive praksiser og de maktforholdene dette innebærer. Hvem har makt til å definere den islandske virkeligheten? Hvordan står feministbevegelsen i opposisjon til denne definisjonen? Dette er spørsmål som ligger implisitt i min analyse av dialogen mellom feministene og det større samfunnet (Foucault 1972, Kaarhus 1992).

Når det gjelder å prøve å få tak i informantenes forståelser var det viktig for meg å lære språket. Dette viste seg å ikke være altfor vanskelig, da de snakket islandsk

på alle møter jeg deltok på, slik at jeg var "tvunget" til og lære raskt. De fleste snakket imidlertid engelsk til meg, bortsett fra noen få som kunne ett eller flere av de skandinaviske språkene. Jeg forstod etter hvert islandsk godt, både muntlig og skriftlig, og jeg ba om at informantene mine skulle snakke islandsk til meg, selv om jeg svarte mye på engelsk. På slutten av oppholdet snakket jeg også en del selv. De fleste intervjuene ble imidlertid gjennomført på engelsk, selv om jeg oppfordret informantene til og snakke islandsk. Jeg brukte islandske ord i spørsmålene mine når jeg følte at det var bedre enn å bruke en engelsk oversettelse. Noen få intervjuer ble gjennomført på enten islandsk, norsk, svensk eller dansk. Jeg har valgt å oversette disse intervjuene til norsk, også de som foregikk på engelsk. Dette er av praktisk art, da jeg ville prøve å holde en så enhetlig stil som mulig gjennom hele teksten.

I løpet av feltarbeidsperioden ble jeg godt kjent med bevegelsens organisering, aksjonsmåter, diskurser og budskapsformidlingsstrategier, og knyttet mange kontakter med medlemmer i alle aldre som fungerte som informanter for meg. Medlemmene eller informantene tok veldig godt imot meg, ingen var negative til at jeg studerte dem, alle var villige til og la seg intervju. Jeg fikk full tilgang til all e-post kommunikasjon mellom medlemmene i bevegelsen, fikk delta på alle møter, arrangementer og aksjoner, ble medlem av postlisten deres og møtte ingen åpenlyse begrensninger i forhold til hvilken informasjon jeg fikk tilgang til. På slutten av oppholdet kontaktet jeg også en del kvinner som skrev på nettsiden [tikin.is](http://tikin.is), som er

---

en nettside av og for kvinner tilknyttet Sjalfsædisflokkurinn ,et av de politiske partiene på Island som i norsk sammenheng kan sammenlignes med Høyre. Disse kvinnene skriver blant annet om politikk og økonomi og en god del er også opptatt av likestillingsspørsmål.

Når det gjelder hvilke roller jeg opptrådte i, så fikk jeg i begynnelsen en slags "novise" rolle i og med at jeg var fersk både i bevegelsen og i det islandske samfunn. Jeg måtte lære meg språket og sette meg inn i hvordan ting fungerer på Island og i Reykjavik, og også i hvordan feministbevegelsen opererte. Spesielt en av de litt eldre informantene tok på seg en slags omsorgsrolle for meg i begynnelsen, og passet på at jeg hadde det bra til enhver tid. Etter hvert fikk jeg nok en slags dobbeltrolle, jeg ble på mange måter sett på som et vanlig medlem i bevegelsen, samtidig som jeg ble oppfattet som en student som var der for å studere dem.

Jeg merket etter hvert at informantene ofte "glemte" at jeg var tilstede som forsker og ikke et vanlig medlem, og at de kommenterte dette overfor meg når de så at jeg tok notater på møter og lignende. Jeg fikk også rollen som venn for noen av mine informanter, for andre igjen var jeg en bekjent.

Som det fremgår av min ovenstående beskrivelse av de aktiviteter jeg har vært med på, så har jeg samlet inn både *utsagnsdata* (*muntlige og skriftlige*) og *samhandlingsdata*. Jeg fikk mulighet til å overvære alle aktiviteter som foregikk innenfor bevegelsen, og jeg fikk også innsyn i mine informanters hverdag og privatliv. Når det gjelder de muntlige utsagnsdataene så fikk jeg samlet inn disse

når jeg deltok på bevegelsens gruppemøter, rådsmøter, debattmøter, via uformelle samtaler med informantene, samtaler informantene i mellom, samtaler med folk utenfor bevegelsen, informantenes samtaler med folk utenfra, fra tv og radiointervjuer og åpne intervjuer med informantene. De skriftlige utsagnsdataene fikk jeg tak i via nettsiden deres, fra diskusjonsforumet på nett, rådets eget diskusjonsforum på den samme nettsiden, e-postlisten, e-postkommunikasjon medlemmene i mellom, fra nettsiden *tikin.is*, fra nettsiden som på det daværende tidspunkt het *batman.is*, fra andre diskusjonsforum på nettet, fra avisartikler, (på nett og i papirutgave) avisinnlegg, fagartikler, noe statistikk (bla. fra det statistiske sentralbyrå på Island) magasiner, flyers, plakater, foredrag, taler, klistremerker, buttons, t-skjorter og postkort. Dette materialet inngår i min analyse av de diskurser som er rådende både innenfor bevegelsen men også i det øvrige samfunnet, og hvordan disse står i forhold til hverandre.

Når det gjelder samhandlingsdataene ble de samlet inn både i forbindelse med bevegelsens aktiviteter og i private kontekster. Det dreier seg om observasjoner gjort under møter i gruppene, i rådet, på debattmøter, under aksjoner, i samtaler og uformelle intervjuer med informanter, ved observasjon av informantenes samhandling seg i mellom og med "utenforstående", i mine samtaler og møter med "utenforstående", og fra tv-intervjuer og debatter. Jeg teller også med samhandling over Internett med som samhandlingsdata, jeg har fulgt med på deres e-post kommunikasjon, rådets eget diskusjonsforum, postlisten og diskusjonsforumet på

---

nett der de samhandler både med hverandre og folk utenfor. Jeg har også samlet inn data fra kaféturer, fester, turer på byen og uformelle sammenkomster med både medlemmer av bevegelsen og folk utenfor. Jeg har vært vitne til dagligdagse hendelser og informantenes hverdagsliv i tillegg til aktiviteten knyttet til feministbevegelsen. Jeg regner også disse dataene for å være diskursive, som en kroppslig praksis som gjenspeiler viktige temaer i bevegelsen og samfunnet for øvrig. Disse handlingene er avhengig av kontekst, på samme måte som utsagnsdataene og dette vil være relevant for min analyse.

Når det gjelder det praktiske rundt datainnsamlingen, støtte jeg på det problemet at ikke alle de 11 gruppelederne sendte meg e-post om tidspunkt og sted for møtene, selv om jeg ba dem sette meg på e-postlisten deres flere ganger. Dette skyldtes både tekniske problemer og at de glemte det. Samtidig var det en del av gruppene som ikke var aktive i den første delen av feltarbeidet mitt, og som ikke hadde møter i det hele tatt. Et annet problem var at jeg ikke alltid fikk med meg tv og radioinnslag der informantene mine deltok, både fordi jeg fikk vite om det for sent og fordi jeg var opptatt med annen datainnsamling og andre aktiviteter. Dette gjelder i stor grad radiointervjuer og debatter. Noen ganger var jeg nødt til og velge mellom gruppemøter fordi de foregikk på samme tid, og andre ganger var jeg forhindret fra å delta på andre måter.

En del av disse "problemene" henger også sammen med noen bevisste valg fra min side. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt å delta i alle de 11 gruppene, men kom

raskt frem til at mange av dem ikke var særlig aktive, og at gruppelederne for disse glemte å sende e-post eller ringe meg om møter. Derfor valgte jeg i stor grad å konsentrere meg om de mest aktive gruppene, det var jo tross alt der jeg kunne få fatt i mest relevant informasjon om det jeg ville vite, og det var praktisk gjennomførbar i og med at jeg fikk informasjon om når og hvor møtene var. Det hang nok også sammen med at jeg hadde opprettet en god kontakt med gruppelederne i disse gruppene.

I den første delen av feltarbeidet innebar det at jeg var mest delaktig i Stereotypigruppas, Sikkerhetsrådets (Öryggisrád, tok for seg vold mot kvinner) og mannsgruppas møter, i tillegg til møter mellom alle gruppelederne, sekretæren og økonomiansvarlig i det som kaltes Rådet. I den senere halvdel av feltarbeidet skjedde det en endring i gruppenes aktivitetsnivå, som hang sammen med at alle gruppene hadde fått valgt nye gruppeledere på senparten av våren. Dette skjedde blant annet i forbindelse med at mange av de yngre gruppelederne skulle reise utenlands for å studere.

I tillegg var det også andre årsaker til lederskiftene. Lederen for økonomi og arbeidslivsgruppa sa fra seg sitt verv fordi hun mente at hun hadde gjort en dårlig jobb, hun hadde for liten tid til å holde gruppa aktiv, og tok over rollen som sekretær. Talskvinnen som også var gruppeleder for Stereotypigruppen følte at det ble for mye ansvar, hun sa fra seg gruppelederjobben og fortsatte som et vanlig medlem i gruppa i tillegg til og være talskvinne. Andre gruppeledere uttrykte også

---

at tid var et problem i forhold til å holde gruppene aktive, og at det var vanskelig å få folk med på møtene.

Etter sommeren når aktivitetsnivået hadde vært relativt lavt, viste det seg at for eksempel Sikkerhetsrådet som hadde vært veldig aktivt på våren ikke var så aktive nå utover høsten og slet med å få folk på møtene sine. Stereotypigruppa fortsatte på mange måter som før, mens mannsgruppa også merket en nedgang i engasjementet blant medlemmene. I tillegg ble tre av gruppene som hadde vært til dels sovende om våren vekket til live igjen, dette gjaldt særlig Ungdomsgruppa som fikk mange nye medlemmer og hadde mange møter. I tillegg ble gruppa som er opptatt av politikk mer aktiv og også gruppen som ble kalt for Utdanningsgruppa. Derfor fikk jeg nå deltatt på noen møter i noen av de gruppene som ikke hadde vært aktive i første delen av feltarbeidet.

Når det gjelder hovedinformanter fikk jeg det særlig i talskvinnen for bevegelsen, som var en svært aktiv person innenfor bevegelsen. Jeg fikk også god kontakt med 2-3 andre, som både var gruppeledere og ordinære medlemmer. Det at talskvinnen ble min hovedinformant var positivt i og med at hun var en svært aktiv del av bevegelsen og tok mange initiativ, hun hadde en god oversikt over det som forgikk og var også flink til og introdusere meg for nye folk som kunne være nyttige for meg som informanter. På den annen side fikk jeg ikke så godt innblikk i andre mindre aktive medlemmers syn, og faren for at jeg kunne få et for ensidig fokus på ulike aspekter var også der. Jeg tror imidlertid at jeg har klart å balansere den

informasjonen jeg fikk fra henne med annen informasjon jeg har fått fra andre informanter, blant annet gjennom mine uformelle intervjuer.

Her var jeg også nødt til og gjøre valg i forhold til hvem jeg skulle intervjuer, bevegelsen har en medlemsbasis på ca.1000 personer, men det er bare en 20-30 av disse som er aktive enten på nettet eller på møter og aksjoner. Blant disse er det en hard kjerne på en 10-15 personer som var svært aktive. Jeg prøvde å få med både kvinner og menn, og unge og eldre i mitt utvalg. Jeg prøvde også å få med både de som er kjempeinvolvert og de som holder seg litt i bakgrunnen, men fikk flest intervjuer med de mest aktive medlemmene.

## 2.1 Ethiske vurderinger

Da jeg dro til Island hadde jeg ikke reflektert veldig dypt over om jeg var en feminist eller ikke. Jeg hadde en oppfatning av meg selv som opptatt av rettferdighet og jeg hadde en forståelse av at det ikke er likestilling mellom kjønnene, noe jeg gjerne skulle sett at det var. Jeg hadde imidlertid aldri åpent gått ut å sagt at jeg er feminist, fordi dette ordet har så mange negative assosiasjoner festet til seg. Derfor hadde jeg heller aldri organisert meg på noen måte eller vært aktiv på dette området.

Det var nesten umulig å ikke kalle seg feminist etter at man hadde fulgt bevegelsen en liten stund. I begynnelsen av feltarbeidsperioden merket jeg at jeg ble



---

sugd inn i bevegelsen, det var en kombinasjon av den positive energien og kraften som feministene i den harde kjernen skapte rundt prosjektet sitt, og at jeg på mange måter fant meg selv igjen i deres syn på feminisme og likestilling. Jeg fikk imidlertid etter hvert litt mer avstand til dette, og kunne se det hele litt mer utenfra. Det var imidlertid en viktig erfaring for meg å oppleve denne energien og det positive fellesskapet som feministene skapte, fordi det bidro til en dypere forståelse av bevegelsen.

Denne følelsen av involvering, der jeg også er med på å påvirke mine informanter, det er snakk om en gjensidig prosess, skapte noen dilemmaer som jeg tenkte en del over. var hvilken rolle jeg skulle ha når feministene arrangerte aksjoner eller stod Et av disse var i hvor stor grad skulle jeg delta? Hvor gikk grensen mellom meg som privatperson og som forsker? Jeg ble på mange måter behandlet som et hvilket som helst medlem i en del settinger og situasjoner, mens jeg andre ganger ble oppfattet mer som en utenforstående som forsket på dem. For å ikke blande mine egne sympatier og holdninger altfor mye inn i forskningsarbeidet prøvde jeg å holde en litt lav profil. Samtidig syntes jeg det var viktig å delta så langt som mulig i ulike settinger, slik at jeg kunne "føle erfaringen på kroppen", for på den måten å forstå mine informanters erfaringer bedre.

Jeg kom vel etter hvert frem til en slags gylden middelvei, selv om jeg noen ganger følte at grensene mellom forsker rollen og meg som privatperson skled litt inn i hverandre. Det har vært en god ting å få litt avstand til prosjektet, det er lettere

for meg å se ting i perspektiv, samtidig som den erfaringen jeg gjorde i begynnelsen da jeg ble sugd inn i alle aktivitetene og smittet av entusiasmen har vært en veldig viktig erfaring i forhold til min forståelse av mine informanternes erfaringer.

Når det gjelder mine informanter så kommer jeg ikke til å bruke deres egne navn i oppgaven min. Selv om bevegelsen er aktive i den islandske offentligheten og mange av de sentrale aktørene opptrer i media, vil jeg likevel anonymisere informantene så godt det lar seg gjøre. I enkelte tilfeller vil det antakeligvis være mulig for folk som kjenner godt til bevegelsen å kjenne igjen enkelte personer, som når jeg snakker om gruppeledere og talskvinnen. Dette er mine informanter klar over.

---

### 3. Hvorfor Femínistafélag Íslands?

Som det fremgår av den historiske oversikten over islandske kvinnebevegelser i kapittel 1 hevder den islandske sosialantropologen Sigridur Duna Kristmundsdóttir at disse har hatt noen felles forestillinger om kvinner og deres plass i det islandske samfunnet. Disse forestillingene har påvirket deres mål, strategier og organiseringsform. Kristmundsdóttir hevder at både de første kvinnelistene på Island, Rødstrømpene og det nye kvinnepartiet Kvinnalistinn delte en oppfatning om islandske kvinner som utenfor, tause og kulturelt forskjellig fra menn (Kristmundsdóttir 1989).

Innholdet i disse forestillingene varierte fra synet på kvinners kultur som noe positivt som man burde fremheve og oppmuntre, til noe man burde kvitte seg med, fordi det utgjorde en hindring i veien mot full likestilling mellom menn og kvinner. Disse forestillingene om en egen kvinnekultur førte også til at disse ulike bevegelsene organiserte seg på ulike måter. En positiv evaluering av kvinner og deres kultur ledet Kvinnalistinn til å organisere seg på en måte som de mente var i tråd med kvinners ulike verdier og syn på autoritet, ifølge Kristmundsdóttir. De hadde en flat struktur, ingen leder, men alle "ledervervene" gikk på rundgang, slik at makten ikke skulle bli forbundet med noen få kvinner (Kristmundsdóttir 1989, Styrkárardóttir 1999).

Hvordan forholder FÍ seg til de kvinnebevegelsene som har gått opp veien før dem? Har FÍ noe til felles med disse, hva består i så fall denne likheten i? Jeg vil i det følgende kapittel hevde med bakgrunn i min empiri og min forståelse av FÍ at de kan sies å dele en forestilling med disse foregående bevegelsene om at, i Kristmundsdóttirs ord, islandske kvinner er utenfor, tause og kulturelt ulike (Kristmundsdóttir 1989). Jeg hevder ikke med dette at det er den eneste forestillingen om kjønn som er tilstede blant bevegelsens ulike medlemmer, men det er en forestilling som skinner gjennom deres felles front utad, i måten de organiserer seg på, i deres symbolbruk og deres selvforståelse.

### 3.1 Tilbakeslag og akademisk fødselshjelp

Da jeg først kom over feministbevegelsen var det via et intervju med en av feministene på Kilden.no, der hun snakket om bakgrunnen for at en slik bevegelse nå vokste frem på Island. Det som blir vektlagt i dette intervjuet sammenfaller med det mine egen informanter senere fortalte meg personlig og det jeg har lest i diverse artikler og andre intervjuer om dette emnet. På både den islandske og den engelske versjonen av nettsiden til feministene gis en bakgrunnshistorie for hvorfor bevegelsen ble dannet, som sammenfaller med uttalelsene til kvinnen i intervjuet på Kilden.no. Alle disse kildene vektlegger det samme, nemlig følelsen av at det oppstod et vakuum etter Kvinnalístinn som har ført til et bakslag på likestillingsområdet på Island, der det ikke fantes noen fora der man åpent kunne

---

diskutere likestillings spørsmål og feminisme. Dette tilbakeslaget som mange oppfattet fant sted på likestillingsområdet hadde flere symptomer. Som det het på feministenes engelske versjon av nettsiden:

*"The first months of 2003 were a dark area in Iceland – a bottom of a feminist backlash. The Reykjavík area was lined with erotic dance clubs offering blatantly many kinds of sexual services provided by young foreign girls from poor countries who were trafficked to Iceland for short periods of a time, the tourist industry marketing of Icelandic firms in the UK and other countries were demeaning and sexist towards women in Iceland, advertising easy sex in Iceland with slogans such as "Fancy a dirty weekend" and "A one night stand in Reykjavík, the Internet porno was totally unregulated... The rise of violent crimes against women, domestic violence and rape were high. Also the voice and power of women were getting lower and lower in finance and in politics..."*

Avsnittet fortsetter med en beskrivelse av islandske kvinner som usynlige:

*" Icelandic women were frustrated and felt powerless and invisible. There were no feminist movement and most people thought that feminists in Iceland were only a very tiny group (less than ten) of gender researchers."*

En gruppe feministiske forskere tilknyttet ulike fakulteter ved universitetet i Reykjavík hadde lenge snakket om at de trengte et forum for å diskutere feministiske spørsmål. Høsten 2002 ble det holdt en stor kvinnekonferanse i Stockholm, hvor en av forskerne ved institutt for kvinne og kjønnsforskning var

tilstede. Hun forteller at dette ble et vendepunkt for henne, hun ble inspirert av en forelesning av kvinne og kjønnsforskeren Rosi Braidotti, som formulerte ting hun selv hadde tenkt på, men ikke våget si høyt. Hun beskriver det som en *"empowering"*, en styrking og en inspirasjon. I månedene etter denne konferansen der flere andre i det feministiske miljøet på Island deltok var det mye snakk om å utnytte den interessen og kraften som konferansen hadde skapt. Det ble ifølge kvinneforskeren snakket mye om å forene og samordne kreftene, og skape en bevegelse. Det skjedde imidlertid ingenting før denne kvinneforskeren en dag bestemte seg for å starte en e-postliste på universitetet. Som hun selv sier:

*"Jeg bestemte meg en dag, jeg er lektor i dette emnet, jeg må ha kontakt med samfunnet.*

*Dette er mitt felt, jeg tar risken og jeg er beredt til å forsvare det."*

Hun startet opp postlisten i februar 2003, som var tenkt som et debattforum og kampredskap. Hun regnet med kanskje rundt 40 svar, men i løpet av 2 uker hadde det blitt postet over 200 innlegg på e-postlisten. Hun hadde ikke ventet en slik respons:

*"Det var en enorm interesseflom. Jeg hadde ikke kunnet ane interessen på forhånd, det var nærmest en eksplosjon".*

Hun forteller videre at en måneds tid etter at e-postlisten startet opp, var den preget av livlige diskusjoner som etter hvert ga en grobunn for å starte en forening eller bevegelse. En liten uformell gruppe bestående av både ansatte og studenter

---

ved universitetet, både nye og gamle, og en representant fra magasinet *Vera*<sup>2</sup> møttes for å diskutere muligheten for å avholde et møte, der man skulle diskutere en eventuell organisering:

*"Vi ville være en slags fødselshjelpere, senere kunne bevegelsen ta hånd om seg selv, vi skulle bare hjelpe kraften, gi den en retning".*

Den 14. mars 2003 ble det første av to stiftelsesmøter arrangert. Den uformelle gruppen ordnet med et lokale og utarbeidet et program for møtet, men var ikke synlige selv, de fikk en kvinne som satt i styret til Kvennréttindafélagid (Kvinnerettsorganisasjonen) til å være møteleder. Over 200 mennesker møtte opp på dette første møtet, og man ble enige om å organisere seg i en bevegelse man valgte å kalle Femínistafélags Íslands, eller Den Islandske Feministbevegelsen.

Lektoren som stod bak e-postlisten følte da at hennes bidrag var over:

*" Da vi hadde lagt til rette for det første stiftelsesmøtet og oppfølgingsmøtet den 1.april var avholdt hadde vi gjort vårt. Vi klippet så over navlestrengen. Vi hadde vært med på å gi en oversikt, vi hjalp til å kanalisere møtet og utarbeidet programmet".*

Nå var det andre som skulle ta over, og blant deltagerne på stiftelsesmøtene var det en blanding av unge studenter, tidligere studenter, akademikere, og folk utenfor universitetsmiljøet, tidligere medlemmer av både Rødstrømpene og Kvennialistinn,

---

<sup>2</sup> Vera er et magasin som ble grunnlagt i 1980 og som tar for seg feministiske temaer.

aktive politikere, både nye og gamle feminister. Selv om opphavskvinnen til e-postlisten ikke har en fremtredende rolle i bevegelsen tar hun del i aktiviteter i regi av den:

*" Jeg har alltid prioritert FÍ, men har aldri vært med i rådet eller arbeidsgruppene, det blir litt for mye. Men jeg har mange kontakter med folk som står i spissen, uformelle kontakter. Jeg er mer som en moralsk støtte, eller intellektuell støtte, og jeg deltar mye på møter. Bevegelsen viser at det finnes behov i samfunnet, det er viktig for meg at den finnes. Det er viktig for meg å vite hva feministbevegelsen holder på med. Viktig at det er en kontakt mellom universitetet og resten av samfunnet. Men selv har jeg ikke stått i spissen. "*

Det er altså en nær forbindelse mellom den akademiske feminismen på universitetet og FÍ. Av mine ca.20 hovedinformanter, er det kun en som ikke har en høyere utdanning fra enten høyskole eller universitet. 6 av mine hovedinformanter har tatt emner i kvinne og kjønnsstudier, og har hatt lektoren som startet e-postlisten som sin foreleser. Mange av informantene mine fikk høre om denne e-postlisten eller bevegelsen enten direkte gjennom faget eller venner som tok faget. Talskvinnen som jeg hadde god kontakt med var en av disse:

*" Jeg hørte om e-postlisten til forskere ved kjønns og kvinnestudier på universitetet i Reykjavík gjennom en venninne som tok faget. Hun meldte meg på og sendte meg en e-post om at hun hadde meldt meg på. Jeg ble veldig glad for det. Det var slik det begynte, kvinnene på e-postlisten sendte mail til venner og kjente. Før dette fantes det ingen forum for feministiske diskusjoner, det var et behov for det."*



---

På mitt spørsmål om hvorfor det var et behov for et slikt forum, nevner hun de samme tingene som nettsiden hevdet var symptomer på bakslaget:

*"Fordi vi ikke har likestilling, og ingenting hender av seg selv. Folk er lei av pornofiseringen av samfunnet, hvordan kvinner og menn blir fremstilt i media, vi har ikke lenger noe valg. Og mange er bekymret for hvilke effekter dette har på barn. Det er veldig fastsatte roller for kvinner, kvinnerollene har ikke beveget seg fremover, vi tapte 4 kvinner på tinget i valget våren 2003. Finnes heller ikke mange kvinner i toppstillinger, og lønnsgapet øker sakte. Når kvinner organiserer seg, som med Rødstrømpene og Kvennalistinn, så beveger ting seg fremover...men så plutselig hender det ingenting lenger. Nå vil folk gjøre noe igjen".*

Hun støttes av lektoren som sier dette om hvorfor det er et behov for en bevegelse som FÍ:

*"Det er bakslaget vi fortsatt kjemper i mot. FÍ er en reaksjon på dette bakslaget. Nå er det ikke lenger legitimt for regjeringsministere å komme med antifeministiske, kvinnefiendtlige uttalelser. Nå finnes det en stor kraft mot det. Vi har en plattform vi kan agere ut fra, og vi kan diskutere spørsmål vi ikke kunne før."*

I en artikkel kalt *"Challenging the slow motion of gender equality – the case of Iceland"*, basert på foredraget hun holdt ved en feministisk forsknings konferanse i Sverige i 2003 presenterer Thorgerdur Einarsdóttir, en professor ved institutt for kjønns og kvinneforskning ved universitetet i Reykjavík tanken om den akademiske feminismen på Island som en fødselshjelper for FÍ. Hun gir først en beskrivelse av

det hun kaller de tre søyler, som danner grunnlaget for likestillingsprosjektet i de nordiske og europeiske landene. Disse tre søylene består av det institusjonaliserte likestillingsmaskineriet, kvinnestudier og kjønnsforskningen innenfor akademia og kvinnebevegelsen (Einarsdóttir 2003).

Det institusjonaliserte likestillingsmaskineriet og kjønnsforskningen vokste begge frem som følge av den andre bølgen av feminisme og den mobiliserende kraften denne representerte. Disse bevegelsene har krevd en institusjonalisering av likestillingspolitikken, og det har vært en viktig anerkjennelse av kvinners rettigheter som menneskerettigheter, og de har også vært med på å forme kjønnsforskningsfeltet (ibid).

Etter den andre bølgen opplevde man en stagnasjon til tross for at både likestillingsmaskineriet og kvinne og kjønnsforskningsfeltet er institusjonalisert i mange land (ibid). Einarsdóttir hevder at det tilbakeslaget eller stagnasjonen man opplever kan forklares ved at mange oppfattet det slik at det ikke fantes noen åpenbare politiske mål som alle kvinner har til felles, noe som kunne vært en kilde til organisering i en helhetlig bevegelse. Det kjønns systemet man nå lever i viser seg gjennom skjulte, subtile former for sosial og kulturell utestengelse, som ofte er vanskelig å få øye på. Denne diskrimineringen gjennomsyrrer hele vår eksistens, ifølge Einarsdóttir, som vektlegger viktigheten av kjønns sensitiv kunnskap og sofistikerte analyser for å møte denne diskrimineringen, og forhindre at man mister det tidligere generasjoners feminister allerede har oppnådd (ibid).

---

Einarsdóttir analyserer disse tre søylene for å finne svar på hvordan man kan drive likestillingskampen videre, og bruker fremveksten av FÍ på Island som et eksempel på hvordan man kan lage en bro mellom disse. Hun hevder at den akademiske feminismen på Island spilte en avgjørende rolle for gjenopplivingen av likestillingsdebatten og dannelsen av FÍ. Kjønnsforskningsfeltet er et ungt felt innenfor akademia på Island og ikke fullt ut institusjonalisert, senteret for kvinnestudier ble opprettet i 1991 og drevet på frivillig basis frem til år 2000, da man ansatte en fulltidsdirektør for senteret. Kjønn og kvinnestudieprogrammet så dagens lys i 1996 og er fremdeles under utvikling. I tillegg til disse to hører også Likestillingskomitèen, som ble opprettet i 1998, under kjønnsforskningsleiren (ibid).

Einarsdóttir nevner flere grunner til at den akademiske feminismen har spilt en sentral rolle i fremveksten av feministbevegelsen. For det første består kjønnsforskningsleiren av mer eller mindre hele gruppen av feminister som er aktive der, det betyr at det intellektuelle arbeidet kombineres med undervisning og praktisk arbeid på likestillingsfeltet. Til tross for lav bemanning og magre økonomiske kår, har den islandske konteksten, som er preget av nærhet og et relativt lite antall mennesker der hvert eneste individ teller, klart å skape en spontan og banebrytende plattform (ibid).

I tillegg til dette eksisterer det et nært samarbeid mellom kjønnsforskningsfeltet og utenforstående parter som bystyret i Reykjavík, Likestillingssenteret, og Likestillingsrådet, hvor disse to siste instansene representerer det institusjonaliserte

offentlige likestillingsmaskineriet. Det er altså en sterk vilje til samarbeid og alliansebygging tilstede på begge sider. Den tredje faktoren Einarsdóttír nevner er senteret for kvinnestudiers aktive program, med seminarer og konferanser i regi av senteret, i tillegg til de åpne foredragene som avholdes annenhver uke. Disse arrangementene har vært et viktig intellektuelt og teoretisk bidrag innenfor akademia, og de fungerer som et kontaktpunkt og forum for folk som er interessert i feminisme både i og utenfor universitetsmiljøet (ibid).

Kjønnsforskningsleiren har bidratt til fremveksten av feministbevegelsen gjennom sitt overblikk over interessen for feministiske spørsmål som bidro til at de klarte å fange opp den underliggende utålmodigheten og kraften blant folk når tiden var inne. Studenter i kjønns og kvinnestudier har i tillegg hatt rollen som formidlere mellom det akademiske miljøet og det videre islandske samfunnet, noe som har vært med å bidra til å skape et rom for handling, ifølge Einarsdóttír. Forskningsmiljøet har vært en kilde til kunnskap, og har bidratt med teoretiske analyser av kultur og samfunn som FÍ benytter seg av. Den akademiske feminismen innenfor kjønnsforskningsleiren har sørget for å gi FÍ intellektuell støtte og allianser, og hjulpet til å lage en bro mellom teori og praksis, mellom intellektuelt og praktisk arbeid. Hun avslutter artikkelen slik: *"And these are the circumstances that have created the Icelandic Feminist Association, and the role of the academic feminism was that of the assisting midwife"* (Einarsdóttír s.11, 2003).

---

En av gruppelederne, en ung kvinne i slutten av 20-årene, nevnte at hun følte at hun var en kombinasjonen av akademiker og aktivist, og at dette var noe hun ble oppmerksom på gjennom en foreleser på universitetet:

*" Jeg husker foreleseren min på kjønnsstudier, hun sa...eller kanskje hun skrev det i en referanse eller noe, jeg husker jeg hørte det først fra henne, og så skjønte jeg det kanskje selv. Denne kombinasjonen av akademiker og aktivistisk feminist, det er veldig viktig for meg å vite årsakene, logikken, du vet, hva det handler om. Men jeg vil også GJØRE noe med det. Jeg er en akademiker. Og en aktivist. Akademisk feminist og aktiv feminist (...)."*

Hvis vi går tilbake til utdraget fra nettsidens begrunnelse for tilbakeslaget og FÍ's eksistens, ser vi at de har en selvforståelse som vektlegger islandske kvinners *usynlighet og maktesløshet*. De oppfatter seg selv som marginale på det politiske området, noe som blir begrunnet ved den lave kvinneandelen på 18 % i den sittende regjeringen på dette tidspunktet. Dette var også noe feministene fokuserte på den første våren de var aktive. Våren 2003 ble det holdt valg til Alltinget på Island, og FÍ ønsket å endre fokuset i valgkampen og sette likestilling på dagsorden. Dette sier feministen som ble intervjuet på Kilden.no om dette:

*"- Og vi klarte å endre debatten før valget (...) Vi innkalte partiene til møter og stilte dem spørsmål om likestilling og kvinnesak. Vi spurte: hvorfor er det så få kvinnelige kandidater på valglistene? Hvorfor gjør dere ikke noe for å stoppe prostitusjon og trafficking? Hva vil dere gjøre for å få til likelønn? I tillegg jobbet vi i forhold til journalister for å få dem til å stille de samme spørsmålene og sette disse sakene på dagsorden."*

Jeg vil nå se litt nærmere på FÍ's rolle i valgkampen og de diskurser om likestilling som preget den.

### 3.2 "Det som ikke spiller noen rolle"

Den islandske kjønnsforskeren Thorgerdur Thorvaldsdóttir presenterte et paper på den nordiske konferansen "Kvinnerörelser – inspiration, intervention, irritation" holdt i Reykjavík 10.–12. juni 2004, der hun beskriver FÍ's rolle i vektleggingen av likestillingstemaer i valgkampen forut for Alltingsvalget den 10. mai 2003. Hun beskriver FÍ's rolle ved henvisning til begrepet "subaltern counterpublics" som hun låner fra Nancy Frazer. "Subaltern counterpublics" er ifølge Frazer tilstede når medlemmer av underordnede sosiale grupper produserer og sirkulerer motdiskurser for på den måten å kunne formulere fortolkninger av sin identitet, interesser og behov i opposisjon til det rådende hegemoniet (Thorvaldsdóttir 2004). Begrepet har blitt tatt opp og utvidet av Leonor Camauër, ifølge Thorvaldsdóttir, og både Frazer og Camauër har brukt feministbevegelser som eksempler på vellykkede "mot offentligheter". Disse bevegelsenes frigjøringspotensialet har vært todelt, ifølge disse to forskerne, internt ved å skape en kjønns spesifikk identitet, som appellerer til kvinners felles erfaring av underordning, eksternt ved å prøve å overbevise samfunnet som helhet om de feministiske krav og påstanders gyldighet (ibid).

---

Thorvaldsdóttir gir først en beskrivelse av hvordan fokuset på likestillingstemaer i valgkampen våren 2003 kan knyttes til politikeren Ingibjörg Sólrún Gísladóttír, som hadde sittet som ordfører i Reykjavík i 9 år, og som representerte Samfylkingarnir, eller det sosialdemokratiske partiet. Hun stilte nå som statsministerkandidat for dette partiet, og i talen hun holdt da hennes kandidatur ble annonsert, understreket hun at likestilling var et hovedtema og at hun ville legge dette under statsministerembetet skulle hun bli valgt (ibid). I tillegg kritiserte hun ifølge Thorvaldsdóttír den sittende høyreregjeringen for ikke å handle på dette området i det hele tatt. I kjølvannet av dette kastet de to regjeringspartiene seg med i debatten om hva som er "virkelige" likestillingstemaer og hva som ikke er det. Tre ulike, men beslektede emner, ble hovedfokus i debatten: Spiller kjønn noen rolle?, det uakseptable lønnsgapet og effektene av den nye fødselspermisjonsloven på likestillingen (ibid). Når det gjelder det første spørsmålet reflekterer det for eksempel om det spiller det noen rolle om statsministeren er en mann eller kvinne? Thorvaldsdóttír skriver at kvinner fra Sjálfstæðisflokkurinn (tilsvarer norske Høyre) hevdet i neoliberalistiske ånd at det var en fornærmelse mot kvinner å fremheve det faktum at Ingibjörg S. Gísladóttír ville bli den første kvinnelige statsminister på Island hvis hun ble valgt. De hevdet at dette var å oppfordre kvinner til å stemme på grunnlag av kjønn og ikke politiske temaer (ibid).

Når det gjelder FÍ's påvirkning sier Thorvaldsdóttír at de langt på vei lykkes i å få mediens oppmerksomhet, og at de hadde en viss påvirkning på

likestillingsdiskursen på Island på dette tidspunktet. De hadde en bred definisjon av feminisme, for å kunne nå så mange mennesker som mulig. Definisjonen lød slik: En feminist er en mann eller kvinne som vet at likestilling ikke er nådd og som vil gjøre noe med det (ibid). Dette ble vektlagt i intervjuer og medieomtaler av bevegelsen. Jeg vil komme tilbake til denne definisjonen senere i dette kapittelet, når jeg tar for meg feministenes program og selvforståelse.

Andre temaer som ble vektlagt var inkluderingen av menn i bevegelsen, som jeg også vil komme tilbake til senere, seksualiseringen av det islandske samfunnet, kampen mot kjønnsstereotyper, kampen mot alle former for vold mot kvinner, lønnsforskjellene og underrepresenteringen av kvinner(ibid). Disse temaene sammenfaller også i stor grad med det fokuset feministene hadde i de 9 månedene jeg fulgte dem, med særlig vekt på seksualiseringen/pornofiseringen, stereotyper og vold mot kvinner.

Thorvaldsdóttir hevder at selv om FÍ lyktes i å få medieoppmerksomhet og var med å på å sette fokus på likestilling i valgkampen, hindret deres partiuavhengighet dem i å delta fullt ut i den politiske diskursen. FÍs mediedeltakelse bestod i stor grad av intervjuer med individuelle medlemmer som beskrev bevegelsens generelle mål, og svært få av feministene deltok i den politiske debatten ved å skrive avisinnlegg. Om de gjorde det, var det som privatpersoner og ikke i kraft av medlemskapet i FÍ (ibid).



---

Jeg observerte også dette i min tid i bevegelsen, når feministene sendte inn debatt innlegg eller artikler i avisen, gjorde de dette som enkeltpersoner. Dette henger sammen med bevegelsens lover, som sier at individuelle medlemmer ikke kan opptre i media og hevde at de snakker for hele bevegelsen. De vil forhindre at noen enkeltpersoner eller enkelttemaer blir enerådende. Bevegelsen har som formål å være så åpen som mulig, for ulike meninger og feminismer. I praksis vil jeg hevde at bevegelsen tiltrakk seg feminister på venstresiden heller en høyresiden, og at enkelte temaer som jeg har nevnt ovenfor ble mer vektlagt enn andre temaer.

Hvis vi går tilbake til Thorvaldsdottír og hennes paper, hevder hun at den viktigste grunnen til at feministene ikke nådde ut i den generelle politiske debatten, var at de ikke heller sendte ut noen politiske erklæringer som vektla bevegelsens politiske agenda overhodet. En slik erklæring kunne ha vært en måte å påvirke den politiske diskursen, ifølge Thorvaldsdottír. Mangfoldet og det sterke feministiske og politiske engasjementet i ulike politiske saker som utspant seg på e-postlisten og dens debatter kom bare i liten grad til syne i den offentlige mediediskursen(ibid).

På grunn av dette, og at når likestillingen ble et fokus i den offentlige debatten og ble tatt over av det profesjonelle maskineriet til de politiske partiene, mistet FÍ definisjonsmakten over hva som kan regnes som likestilling mellom kjønnene. Feministenes ønske om å fokusere på de strukturelle ulikhetene som fremdeles finnes i det islandske samfunnet ble nedtonet og omgjort til et veldig generelt

argument om likestilling som ikke tok for seg de maktrelasjonene som ligger i dette (ibid). Thorvaldsdóttir avslutter med denne konklusjonen i sitt paper:

*" (...) i løpet av den feminist våren 2003 forble den feministiske diskursen fremdeles marginal, til tross for (eller heller på grunn av) den sterke vektleggingen av likestillingsspørsmål i valgkampen"* (ibid, s.4 , 2004).

Til tross for at Thorvaldsdóttir i sin studie av mediediskursen før valget i mai 2003 og FÍ's rolle viser at feministene ikke klarte å nå under overflaten i debatten, viser uttalelsene til kvinnen som ble intervjuet på Kilden.no, at FÍ's egen selvforståelse er preget av tanken om suksess på dette området. De fokuserer på all medieomtalen de fikk etter grunnleggingen av bevegelsen som et tegn på at de har nådd ut med sitt budskap og at de hjalp til å holde fokuset på likestillingsspørsmål i valgkampen.

Et utdrag av et innlegg holdt av talskvinnen på en temakveld for medlemmene av bevegelsen understreker selvforståelsen av at de endret valgkampdebatten:

*" Vi startet opp med aktiviteter rett før valget og det er ikke en overdrivelse å si at bevegelsens tilblivelse har gjort at likestillingssaken fikk en mye større fokus i valgkampen enn det som ellers ville være tilfelle "*.

Kanskje var feministene på dette nyklekkede stadiet mest opptatt av å bli lagt merke til? Og at det som da telte mest var hvor mye oppmerksomhet de fikk fra mediene? Jeg vil hevde at det er sannsynlig at dette er årsaken til deres beskrivelse av seg selv som en suksess på den engelske versjonen av nettsiden deres på dette

---

tidspunktet. De var også opptatt av å holde på entusiasmen og energien blant medlemmene sine, og en måte å gjøre dette på er å fokusere på det som i deres egen øyne har vært vellykket. Jeg vil våge denne påstanden ut i fra min egen erfaring og observasjon av bevegelsen.

Når jeg kom til Reykjavík var bevegelsen knapt et år, og de begynte å evaluere året som var gått og hva de hadde oppnådd. Da vektla de overfor meg at de selv syntes at de hadde vært en suksess, at de hadde nådd ut til folk med budskapet sitt. På slutten av de 9 månedene jeg hadde fulgt bevegelsen, begynte et visst sinne å bygge seg opp blant mine hovedinformanter. De følte at de hadde fått mye oppmerksomhet, men at ikke mye var forandret, og de ville finne ut av hva som ikke fungerte. Mange følte at de som Thorvaldsdóttír påpeker, bare befant seg på overflaten av ting, og at det var vanskelig å endre på folks holdninger og vaner.<sup>3</sup>

Spørsmålet om kjønn spiller noen rolle var ikke bare fremtrendene i valgkampen foran valget i 2003, det var også et klart debatt tema for FÍ i forhold til den sittende høyre regjeringen under mitt feltarbeid også. FÍ hevder at kjønn absolutt spiller en rolle og at man for eksempel må vurdere særskilte tiltak for å heve andelen av kvinner i beslutningsfora innefor politikk og næringsliv. Den sittende regjeringen og organisasjoner og enkeltpersoner som støtter den hevder på sin side at kjønn *ikke* spiller noen rolle, det er enkeltindividers egenskaper og kompetanse som teller, og

---

<sup>3</sup> Dette er et tema jeg ikke har plass til å gå dypt inn i her, men jeg ønsker å gi en kommentar og et forsøk på et svar i forhold til Thorvaldsdóttirs konklusjon.

derfor heller ikke nødvendig med noen særskilte tiltak for å utjevne

kjønnsforskjellene (Ástgeirsdóttir 2003, Erlingsdóttir 2003, Einarsdóttir 2004, Leiknisdóttir 2004).

Flere av feministene har fokusert på den dominerende diskursen om at kjønn ikke spiller noen rolle både i samtaler og i offentlige sammenhenger. En artikkel skrevet av en av mine hovedinformanter i et magasin som ble trykket i forbindelse med kvinnesaksdagen på Island, har den talende, ironiske tittelen " *Det som ikke spiller noen rolle* " (Leiknisdóttir 2004). Her tar hun for seg ulike emner som feministene er opptatt av, og forklarer på en ironisk måte hvorfor disse ikke spiller noen rolle og hvorfor det ikke er vits i å prøve å gjøre noe aktivt med det, ved hjelp av utsagn og sitater fra ulike politikere og vanlige folk i ulike medier, blant annet blogger og allmenne debattforum på nettet, i tillegg til de vanlige mediekanalene. Det som ikke spiller noe rolle i følge disse utsagnene er: kjønn og kjønnsfordeling, stereotypier, humor, likestillingsloven, lønnsforskjellen mellom kjønnene, porno og prostitusjon, særskilte tiltak og kjønnskvoltering, feminisme og kjønns og kvinnestudier og sist men ikke minst likestilling (ibid).

Hovedpoenget med artikkelen er å posisjonere FÍ i forhold til de dominerende oppfatningene av likestillingsspørsmål og feminisme i det islandske samfunnet. Ved å snu argumentasjonen på hodet og ta de dominerende holdningene som utgangspunkt, viser hun at kjønns og likestillingsspørsmål faktisk spiller en rolle for henne. Og ikke bare for henne personlig men også andre feminister som deler

---

hennes synspunkt, og som har valgt å organisere seg i FÍ. Et av poengene her er nettopp det kvinnelige underskuddet i styrer og verv der beslutninger tas innenfor både politikk og næringsliv:

*"Det trengs nå knapt å understreke at kjønn ikke spiller noen rolle, og derfor også at veier til jevn kjønnsfordeling på ulike områder heller ikke spiller noen rolle (... )Som nyheter om det lave antallet kvinner for eksempel på Alltinget, i styrer og nemnder, på informatikkstudiet, som derfor er nyheter om at dette ikke spiller noen rolle." (Leiknisdóttir s. 25, 2004).*

Et av utsagnene hun bruker for å argumentere for at kjønn og kjønnsfordeling ikke spiller noen rolle, er en kommentar av den daværende justisministeren Björn Bjarnason, hentet fra avisen Morgunbladid 3. mai 2003: *" Å snakke om likestillingsspørsmål på det grunnlaget at det som betyr noe er hvor mange kvinner som innehar lederstillinger i departementene eller på regjeringskontoret er tegn på et gammeldags kortsynthet"* (ibid). I tillegg til denne uttalelsen under valgkampen våren 2003, kom han med en uttalelse i samme avis om at likestillingsloven er *" barn sins tíma "* eller *" barn av sin tid "* våren 2004 under mitt feltarbeid ( Björn Bjarnasson, Morgunbladid 7. april 2004). Kommentaren falt etter at han hadde blitt funnet skyldig i brudd på likestillingsloven i forbindelse med en dommerutnevning til høyesterett. Bjarnason hadde utnevnt en mannlig dommer, som i tillegg til å være en slektning av statsministeren, David Oddson, også visstnok var en venn av Bjarnason. De andre kandidatene, to menn og en kvinne mente og være bedre kvalifisert, men kun kvinnen hadde mulighet til og få saken opp i retten på

grunnlag av likestillingsloven. Retten fant at hun var mer kvalifisert enn den utnevnte mannlige dommeren, og at Björn Bjarnason hadde gjort seg skyldig i brudd på likestillingsloven. Kommentaren som falt om den reviderte likestillingsloven fra 2002 var at den var et produkt av sin tid og nå i stor grad avleggs. I tillegg hevdet han at han ikke hadde brutt loven, og at han hevdet at ingen har rett til og blande seg inn i hans avgjørelser på dette området, at han står fritt til og ta slike avgjørelser utfra egne vurderinger. Da han ble spurt om han mente at han kunne stå utenfor de lover som han selv er satt til og overvåke som justisminister, svarte han nei (Kastljós og Ísland i dag, 7. april 2004). Uttalelsene hans viser kanskje noe annet? De vakte i hvert fall sterke reaksjoner hos feministene, som forfattet en kritisk erklæring som kommentar til saken. Her er et utdrag:

*"Femínistafélags Íslands beklager det angrepet som justisministeren har gjort på likestillingsarbeidet her i landet med reaksjonen han viste på dommen fra påtalenemnden for likestillingssaker når det gjaldt utnevnelsen av høyesterettsdommere... Med reaksjonen sin har justisministeren gitt den beskjeden at det ikke er viktig å følge landets lover, nærmere bestemt likestillingsloven. Det er en svekkelse både for demokratiet, rettsystemet og likestillingssaker i landet... Islandske styresmakter har godtatt den europeiske menneskerettighetstraktat og FNs traktat om avskaffelsen av all urett mot kvinner... I henhold til 2. pkt i FN traktaten som omhandler det ovenstående punkt om avskaffelsen av all urett mot kvinner heter det at styresmaktene skal bruke alle "virkemidler som man råder over", for eksempel lovfesting, for å endre eller erstatte gjeldene lover, regler, vaner og*

---

*arbeidsmåter som skjuler i seg forskjellsbehandling av kvinner". Med dette erkjennes det at handlingsløshet ikke er kjønnsnøytralt og at det er en direkte motarbeidelse mot likestillingen mellom kjønnene...likestilling oppnås ikke ved handlingsløshet..."*

Her ser vi nok en gang fokuset på at kjønn spiller en rolle og at det krever handling, i følge feministene. Dette kan kanskje sees i sammenheng med en oppfatningen om islandske kvinner som utenfor? At det de oppfatter som et angrep på likestillingsloven og dens berettigelse også er et angrep på kvinners mulighet til å kunne delta på lik linje med menn i maktutøvende roller? Som høyesterettsdommer embetet? Som folkevalgt på tinget og som statsråd eller statsminister i regjeringen?

Andre indikasjoner på at FÍ oppfatter seg selv og islandske kvinner generelt som utenfor gjenspeiles også i et innlegg som Kristín Ástgeirsdóttír ga på et seminar med representanter for alle de politiske partiene på Island etter valget i mai 2003. Ástgeirsdóttír er historiker og ansatt ved institutt for kjønns og kvinneforskning ved universitetet i Reykjavík. I tillegg er hun også medlem av FÍ. I innlegget gir hun en gjennomgang av de islandske kvinnenenes kamp for politiske rettigheter og deres representasjon i politikken fra århundreskiftet og frem til i dag.

Hun peker på den trege utviklingen som preget Island på dette området i perioden fra andre verdenskrig, i forhold til sine nordiske naboland. Hun forklarer dette med de rådende oppfatningene i etterkrigstiden om kvinner som mødre og husmødre, og at denne forestillingen om kvinners rolle fikk et særlig godt fotfeste på Island. Dette har røtter tilbake til selvstendighetsdiskursen som fokuserte på "Mor" Island

og hennes "sønner", og denne diskursen rammet også de isllandske kvinnene, som fikk sin "islandskhet" fra deres rolle som mødre og husmødre ( Björnsdóttir 1998). Disse forestillingene ble ikke utfordret før Rødstrømpenes inntog på arenaen tidlig på 1970-tallet. Hun hevder at kvinner i de andre nordiske landene brøt ut av denne husmorsideologien mye tidligere og fikk mulighet til å påvirke politikken gjennom sitt virke innenfor de politiske partiene. Fra den første islandske kvinnen ble valgt inn på tinget i fra en kvinneliste i 1922 til det ble stilt nye kvinnelister til Alltingsvalget i 1983, var det bare 12 kvinner som hadde blitt valgt inn å tinget. Hun fortsetter med å gi en presentasjon av andel kvinnelige tingsmenn fra 1979 til og med 2003, der prosentandelen har steget fra 5% i 1979 til 31% i 2003. Andelen kvinner minket fra 35% til 31% fra 1999 til 2003 (Ástgeirsdóttir 2003).

Grunnen til at kvinner har vært nødt til å gripe til egen kvinnelister forklarer hun med en gammeldags og konservativ tankegang som har preget Island de siste 100 årene om kvinners rolle og stilling, uansett politisk parti. Disse forestillingene hadde ikke plass til en tanke om kvinner som aktive deltagere i politikken ei heller som politiske representanter. Kjønn spilte ingen rolle, derfor ble i virkeligheten stort sett bare menn valgt inn på tinget, bortsett fra disse 12 enkeltstående kvinnene mellom 1922 og 1983. Hun fortsetter med å hevde at denne tankegangen fremdeles sitter i og at tregheten i dette spørsmålet vedvarer, og at det derfor har vært nødvendig å stille med egen kvinnelister.



---

Tanken om særskilte tiltak som for eksempel kvoter eller flettelister, som hun hevder har fungert godt andre steder, har imidlertid ikke fått særlig støtte. Det blir hevdet at dette er en farlig retning å gå i, fordi at det kan føre til at en ukvalifisert kvinne blir valgt. Til dette har hun følgende kommentar:

*" Finnes det ikke ukvalifiserte menn i grupper bestående av menn? " (ibid s.3, 2003).*

Hun hevder videre at valgkampen har vært preget av motsetninger:

*" På den ene siden ble det sagt at kjønn ikke spiller noen rolle, bare fortrinnene og kompetansen til enkeltindivider, som da ikke kan bety annet enn at de kvinnene som stilte til valg helt klart mangler både fortrinn og kompetanse. Dette er selvfølgelig tull. På den andre siden forsøkte alle partiene og appellere ti kvinner med vektleggingen av likestillingsspørsmål, å stille med kvinnelige kandidater her og der og sist men ikke minst ved økningen av antallet kvinnelige statsråder i Sjálfstædurisflokkurinn. Samfunnsdebatten endret seg og da spilte plutselig kjønn en rolle likevel" (ibid s.4, 2003).*

Historikeren avslutter innlegget sitt med et spørsmål som en venninne av henne hadde stilt etter at valglistene i Sjálfstædurisflokkurinn var klare:

*"Kvinner har fått stemmerett, men om vi er valgbare i virkeligheten, det er det store spørsmålet" ( ibid s. 4 , 2003).*

Som avslutningen på innlegget viser, kan vi finne en tanke om at islandske kvinner står utenfor maktens sentrum, ved deres lave representasjon i politikken.

Ástgeirsdóttír tar også opp diskursen om kjønn har betydning eller ikke som jeg har vist var et tema i debatten mellom FÍ og særlig høyresiden. Jeg vil hevde at dette er med på å bidra til en forståelse av islandske kvinner som "outsiders" også innen FÍ slik Kristmundsdóttír viser for de foregående bevegelsene på øya (Kristmundsdóttír s. 96, 1989). Fokuset på regjeringens "kjønn spiller ingen rolle" argumentasjon og dens underliggende implikasjon at kvinners lave deltagelse er et resultat av deres manglende ferdigheter og kompetanse i sammenligning med menn, viser en oppfatning hos feministene av å forklare hvorfor i deres oppfatning islandske kvinner har stått og fremdeles står ute på gangen mens beslutninger blir tatt bak stengte dører.

Den liberalistiske individualitetstenkningen som ligger bak diskursen om at "kjønn spiller ingen rolle" og dens vektlegging av individuelle ferdigheter og egenskaper kan sies å være en av de dominerende, hegemoniske diskursene på Island, ikke bare når det gjelder kjønn, slik jeg også har pekt på i kapittel 1. Jeg vil komme tilbake til dette i min diskusjon av hvordan FÍ forholder seg til frihetsbegrepet slik det brukes av de som har den dominerende definisjonsmakten på Island.

I kapittel 1 presenterte jeg Kirsten Hastrups tanker om de kulturelle kategoriene mann og kvinne på Island, og at disse kategoriene baserer seg på en dikotomisk tenkning rundt kjønn som "innefor" eller "utenfor". Hun hevder at dette skillet har vært en fremtredende del av islendingers verdensbilde helt siden

---

nybyggertiden på 1100-tallet, og omhandler ikke bare kjønn, men hele den sosiale verden og naturen som oppfattes som atskilt fra den (Hastrup 1990).

Hastrup understreker at det er opposisjonen i seg selv mellom kategoriene kvinne og mann som er opphavet til de kvalitetene som blir tillagt hver av disse kategoriene, det speiler altså ikke et indre årsaksforhold, og er ikke knyttet til individuelle karakteristikk ved kvinner og menn. Videre hevder hun at opposisjonen mellom innside og utside har vært viktig i den tradisjonelle oppfatningene av gårdens posisjon i det islandske samfunnet, ved at den ble assosiert med orden, kontroll, og "det sosiale", og stod i kontrast til naturens "ville" og ukontrollerbare trekk (ibid).

Hvis vi går tilbake til min redegjørelse for hennes teori i kapittel 1, ser vi at kvinnene ikke er fremmedgjort fra gården og det sosiale, tvert imot, de er trygt plassert innenfor den sosiale organisasjonen som foregår der. Hastrup hevder at siden den islandske gården eksplisitt gir rom for både kvinnelige og mannlige aspekter, er kvinner her ikke "muted" i Ardeners forstand (Ardenner 1975). De er å finne på innsiden av det sosiale (Hastrup 1990). Mennene er selvfølgelig også til stede i det sosiale, men de har samtidig større mulighet til å bevege seg utenfor det sosiales grenser; det er bare menn som driver med jakt og fiske ute i naturen. Det er kun mennene som henter sauene fra beite i fjellene, kvinnene deltar bare innenfor gårdens grenser. I følge Hastrup er kvinnene "*in a matter of speaking, excluded from the men's wild*" ( ibid s.276).

Her benytter hun seg av Sherry B. Ortners nå klassiske natur/kultur dikotomi (Ortner 1974). Ortner prøver å finne et svar på den tilsynelatende universelle underordning av kvinner i ulike kulturer verden over. Hun finner at opposisjonsparet natur og kultur som en kulturell forestilling kan gi svar, da hun hevder at kvinner i større grad enn menn blir sett på som å stå nærmere naturen, på grunn av deres rolle i reproduksjonen, deres oppdragelsesoppgaver og husholdsaktiviteter (ibid). Menn er i større grad assosiert med kultur, gjennom sine aktiviteter i den offentlige sfæren, der de er med på å reprodusere samfunnets maktstruktur. Man finner her også en tanke om at naturen som underlagt kulturen, den trenger bearbeiding for å kunne bli kultur, og dette bearbeidingsarbeidet er det mennene som står for gjennom sine kulturskapende aktiviteter (ibid).

Både i Hastrups om innside/utside dikotomi og i Ortners opposisjon mellom natur og kultur kan man finne en forbindelse til det klassiske skillet mellom det private og det offentlige. Ortner hevder at siden kvinner assosieres med husholdet, ofte på grunn av sine reproduktive funksjoner, så setter dette henne også konseptuelt nærmere natur enn kultur. Husholdsaktiviteter er forbundet med den lavere kulturelle orden i motsetning til mennenes assosiasjon med den offentlige sfære. Samtidig kunne man, i følge Ortner, hevde at disse aktivitetene like gjerne kunne ha plassert kvinnen midt i kulturen (ibid.) Kvinnen får derfor en mellomliggende posisjon mellom natur og kultur, og dette gjør henne tvetydig. Dette kan ifølge Ortner være med på å forklare de tilfellene der kvinner i større grad

---

er assosiert med kultur og menn med natur, slik som Hastrup viser for den islandske konteksten (Ortner 1974, Hastrup 1990).

Michelle Z. Rosaldo pekte på nettopp denne opposisjonen mellom det private og det offentlige i sitt forsøk på å forklare den universelle underordningen av kvinner slik som Ortner. Hun velger å fokuserte på en gjennomgående kulturell forestilling om kvinners assosiasjon med den private sfære, med husholdet og dets aktiviteter. Dette i kontrast til mennene som er assosiert med den offentlige, samfunnsbyggende sfæren, der beslutninger tas (Rosaldo 1974).

Både Rosaldo og Ortner har høstet kritikk for disse forsøkene på universell forklaring, og Ortner har senere modifisert sitt tidligere argument (Ortner&Whitehead 1981). Det mest vanlige argumentet mot disse to teoriene har vært at begrepene "domestic"/"public" og "nature"/ "culture" er etnosentriske, de gjenspeiler vår vestlige måte å ordne verden på og er ikke nødvendigvis gyldig for alle kulturer (Melhuus, Rudie&Solheim 1992). Likevel kan disse begrepene gode å tenke med når man skal forsøke å forstå kjønnshierarkiseringen og måter man kan knytte dette an til et mer generelt kulturelt verdenbilde, særlig i vår vestlige del av verden. Det er dette Hastrup forsøker å gjøre ved opposisjonen "innside" og "utside" i det islandske samfunnet.

Kan man si at Hastrup er nærmere Rosaldos skille mellom det private og offentlige enn Ortners natur/ kultur skille, når det gjelder den islandske konteksten? Det kan se slik ut i det mennene kan bevege seg friere enn kvinnene, men Hastrup

peker imidlertid også på at menn også var utsatt for fare når de beveget seg utenfor det sosiale. De var imidlertid nødt til og hankses med det, i det deres mannlighet var bestemt av deres evne til og møte den ukontrollerbare ,ville naturen. De kunne oppholde seg i den ville tilstanden av natur bare en begrenset tid, for eksempel ved at de bedrev sesongbetont fiske langs kysten (Hastrup 1998). Dette endret seg ved fremveksten av fiskelandsbyer på 1800-tallet, da man bosatte seg i "det ville" på permanent basis. Dette førte til at disse landsbyene ble assosiert med ustabilitet og kaos, i motsetning til gårdens stabilitet og orden (ibid). Hun hevder videre at også byene som ligger i utkanten av samfunnet ble assosiert med den ville tilstanden som preget fiskelandsbyene (ibid).

Hvordan henger så dette sammen med islandske kvinner og deres organisering i bevegelser for å endre sin situasjon gjennom det siste århundre? Hastrup hevder at Reykjavík også ble betraktet som et ustabil og utrygt sted, og at det ligger en implisitt forbindelse mellom "*the men's wild*" (ibid s.161), og byene. Der har ikke kvinnene noen "naturlig" plass, fordi de er kvinner og opprinnelig forbundet med husholdet og gården. Der var de trygt plassert innenfor det sosiales grenser. De endrede økonomiske forholdene og urbaniseringen endret altså de islandske kvinnes situasjon. De blir ifølge Hastrup marginalisert i byene, de blir ikke sett eller hørt som likestilte med menn. De er *utenfor*. Kvinnebevegelsenes mål på Island er å prøve å redefinere den urbane konteksten fra å være et uordnet kaos, assosiert

---

med den ville naturen, og derfor ikke et sted for kvinner, til å bli "innsiden", der den sosiale ordenen og stabiliteten hører til, og der kvinner har en plass (ibid).

Feministenes oppfatning av seg selv og islandske kvinner generelt som å stå utenfor visse deler av det islandske samfunn, kan som vi ser ifølge Hastrup forklares ved et generelt kulturelt skjema som har preget samfunnet i nesten tusen år, som på det konseptuelle nivået deler virkeligheten og verden inn i en innside og en utside, og som mer spesifikt knytter forestillinger om kjønn til disse to sfærene. Hun hevder at man fremdeles kan finne disse forestillingene i det moderne Island, basert på hennes egne erfaringer og observasjoner.

Jeg vil hevde at det islandske samfunnet har endret seg ganske mye siden Hastrup gjorde feltarbeid på en gård på den islandske landsbygda på 1980-tallet. Forestillingen om gården og bygda som det "ekte" islandske er i endring (Durrenberger 1996), og landet mottar stadig nye impulser utenfra, de er i høyeste grad en del av en stadig mer globalisert verden. Likevel vil jeg hevde at hennes begrepspar "innside" og "utside" kan være nyttige i å forstå hvorfor islandske kvinner stadig føler at de må organisere seg i bevegelser for å endre det de oppfatter som strukturelle forskjeller mellom kjønnene. Det er nyttig i forhold til å forstå deres selvforståelse om at de som kvinner på mange måter er "outsidere", de står utenfor de delene av samfunnet hvor de mener at makten hører hjemme. De kritiserer de essensialistiske forståelsene av kjønn i den islandske kulturen, fordi disse er med på å ekskludere kvinner og deres erfaringer.

I det følgende vil jeg ta for meg FÍ's feministiske program og deres tanker rundt bevegelsens valg av navn, definisjon av feminisme og begrunnelse av sin eksistensberettigelse. Jeg vil også gå litt inn på FÍ's vektlegging av at den er en åpen og inkluderende bevegelse som også har plass til og ønsker et samarbeid med menn, og hvilke følger dette har fått.

### 3.3 Det feministiske manifest

Da Féministafélags Íslands ble grunnlagt på to møter, den 14.mars og 1.april 2003, forfattet de tilstedeværende et program (stefnuskrá) som beskriver bevegelsens mål.

Det lyder som følger:

*"Den islandske feministbevegelsen er en fri og uavhengig plattform som har som sitt mål å skape en kritisk feministisk diskusjon på alle nivåer av det islandske samfunnet, og å kjempe mot enhver form for kjønnsdiskriminering. Bevegelsen er åpen for alle feminister som støtter bevegelsens mål:*

- *Å arbeide for likestilling mellom kjønnene.*
- *Å kjempe mot enhver form for kjønnsdiskriminering, som for eksempel pornofisering, nedverdiggende reklame, vold, trafficking og prostitusjon.*
- *Å utrydde stereotyper om kvinner og menns roller og natur.*



- 
- *Å forbedre kvinners status på jobbmarkedet, utjevne lønnsforskjellene og øke kvinners andel av kontroll over resurser og kapital.*
  - *Å styrke kvinners deltakelse i det offentlige rom, media og politikk.*
  - *Å arbeide for et samfunn som anerkjenner kvinner og menns ulike interesser og synspunkter, som for eksempel innenfor arbeidsmarkedet, utdanning, politikk, kultur og i privatlivet.*

*Disse målene skal nås ved demokratiske, kritiske og synlige debatter på møter, på Internett og i andre medier".*

Hvis vi går til det siste punktet i feministenes program, finner vi en forståelse av kvinner og menn som å ha ulike syn og interesser. Dette vil jeg hevde er en oppfatning av at kvinner og menn er forskjellige og at FÍ kan sies å dele foregående bevegelser på Island sin oppfatning av kvinner som ikke bare utenfor men også kulturelt ulike (Kristmundsdóttir 1999).

Dette plasserer FÍ innenfor en forskjellsfeministisk retning, noe jeg vil komme tilbake til kapittel 4. Samtidig sier de i punkt 3. at de ønsker å utrydde stereotyper om kvinner og menns roller og natur noe som plasserer dem innenfor den 3.bølgen og dens avvisning av essensialiserte forståelser av kjønn (Björk 1996). Jeg vil hevde at det siste punktet gjenspeiler en definisjon av kvinner som gjør at det er mulig å hevde at man som gruppa har noe til felles slik at man kan arbeide politisk for

endringer for denne gruppen (Braidotti 1989). Det tredje punktet er det absolutte målet, som man håper å kunne oppnå, gjennom den politiske kampen.

Når jeg snakket med mine informanter om hva bevegelsens mål og hensikt var fikk jeg som oftest svar som sammenfaller med programmet ovenfor. En av de mest aktive feministene, en kvinne i midten av 30-årene som fungerte som en talskvinne for bevegelsen, svarte slik på mitt spørsmål om hva som er FÍ's hovedbudskap eller mål:

*"Vi har et program (stefnuskrá), og vårt formål er å arbeide for likestilling på alle områder av samfunnet, jobbe mot kjønnsdiskrimineringens mange uttrykk, på alle samfunnsområder. Formålet er vel egentlig at når det ikke lenger er bruk for oss så har vi nådd likestilling. Men det kommer ikke til å skje snart."*

Andre feminister jeg intervjuet ga lignende forklaringer på mitt spørsmål, som for eksempel denne unge aktive kvinnen i begynnelsen av 20-årene:

*"Vi vil ha likestilling mellom kjønnene på alle områder. Og forminske de stereotypiske kjønnsrollene som er i samfunnet...Og sånn..Vi har vel 6 mål vi skal prøve å nå, og målet er jo at til slutt kan vi begrave organisasjonen for at det ikke er noe urettferdighet mer, at likestillingen blir nådd. Og jeg håper det skjer før jeg dør i hvert fall."*

Når jeg spurte de litt eldre informantene med bakgrunn fra både Raudsokkarnir (Rødstrømpene) og Kvennalistinn (Kvinnelisten) vinklet de det litt annerledes enn

---

de unge feministene, og sammenlignet FÍ med de foregående kvinnebevegelsene de hadde vært endel av. En kvinne i slutten av 50-årene:

*Den store forskjellen mellom FÍ og Rødstrømpene er at Rødstrømpene var mer politisk engasjerte, rettet kritikk mot politikerne, kapitalismen, makten. Vi angrep selve strukturen. FÍ konsentrerer seg mer om strukturens uttrykksformer, som forbrukersamfunnet vi lever i, hvordan det griper inn i vårt liv og former det. FÍ angriper ikke selve ideologien bak, men konsentrerer seg om uttrykksformene, heller enn årsaken. Man tror ikke på store politiske bevegelser lenger, tror ikke på å styrte kapitalismen, for hva skal da overta? Man vil heller jobbe for å få opp en mer menneskelig kapitalisme. Mye energi i bevegelsen brukes på forbrukersamfunnet, pornofisering, moteidealene, og også inngrep og manipulering av sex, kjærlighet og følelser. Det er dette man har angrepet, og det man angriper i kulturgruppen, i stereotypigruppen. Det var her de fleste ville jobbe, dette vakte de sterkeste følelsene hos de unge."*

En kvinne i 50-årene som er tidligere medlem av Kvinnalístinn, ser ut til å ha en litt annen oppfatning av bevegelsen, der hun betoner at FÍ også kritiserer selve maktstrukturene:

*"FÍ tilhører ingen spesiell ideologi. Kanskje er FÍ litt postmodernistisk? Det er en bevegelse, den er radikal, den vil forandre samfunnet. Den kritiserer makten og maktsystemet, kjønnsystemet."*

I tillegg til dette programmet, ble det også enighet i stiftelsesgruppa om at bevegelsen skulle kalle seg en *feminist*bevegelse. Her er et utdrag fra en av talende som ble holdt på det første møtet den 14. mars 2003. Det fokuserer på at navnet ikke er helt uten en humoristisk baktanke:

*" ....Og her er vi samlet for å stifte Femínistafélag Íslands sammen. Dette navnet er helt og holdent forberedelsesgruppas verk. Noen synes kanskje det er litt for stormannsgalt eller "storkvinnegalt", det får dere diskutere her etterpå, men vi forberedelsesgruppa synes at navnet ikke er helt uten humor...Tanken bak forslaget er at bevegelsen ikke spør om unnskyldning for sin eksistens: Her er det en gruppe som har samlet seg som ikke nøler med å vedkjenne seg feminismen."*

Opphavskvinnen bak e-postlisten som dannet grunnlaget for bevegelsen, som nå opererer mer i bakgrunnen, synes bruken av ordet *feminist* i bevegelsens navn er interessant. Hun betoner som mange andre det radikale elementet :

*"Bruken av ordet feminist, eller tanken om å gjenerobre begrepet feminist, er interessant. Det er et kompromissløst ord. De av oss som er tilknyttet den akademiske feminismen på universitetet ville antakeligvis valgt noe annet, noe man kunne kompromisse mer med. En av første som nevnte dette navnet, mente man måtte ha en pararell til Kvenréttindafélagid (Kvinnerettighetsorganisasjonen). Det er som en knyttet neve. Her kommer vi. Vil være med å forme samfunnet."*

---

En annen av de unge aktive kvinnene i slutten av 20-årene ser også ut til å dele denne oppfatningen, og legger vekt på det aktivistiske aspektet ved bevegelsen og navnet:

*" Det var også et viktig tema i begynnelsen, når vi hadde stiftelsesmøtene, at vi skulle ha et dristig navn som den islandske feministbevegelsen, , det er et veldig...tungt navn.*

*Og...akkurat i begynnelsen var vi opptatt av at vi er aktivistiske feminister, vi mener alvor med dette. Og vi vil veldig gjerne ha endring, og vi har ideer om hvordan, som er basert på en feministisk logikk, så jeg mener at det er en enda mer...en mer direkte politisk måte å presentere oss på enn å ha en slags kvinne..ja en slags kvinneklubb eller kvinneorganisasjon. Men det er også, vi trener, vi har jo mye av...Vi har jo Kvinnaréttindafélag Íslands (Den islandske kvinnerettighetsorganisasjon), vi har allerede disse gamle institusjonene, for kvinnessaker og slike ting, men...Ja, vi ville gjøre noe nytt, noe mer...Kanskje noe litt mer, jeg vil ikke kalle det radikalt, antakeligvis vil det bli kalt det men...bare en klarere ide om hvordan vi vil få til sosial endring ."*

De islandske feministene opererer også som jeg har nevnt med en vid definisjon av hva en feminist er: *" En feminist er en kvinne eller mann som vet at likestilling ikke er nådd, og som vil gjøre noe med det."* Denne definisjonen har de trykket opp på t-skjorter, og disse ble blant annet brukt under 1.mai toget i Reykjavík mai 2003, en av de første arrangementene som feministene deltok i som en bevegelse. På mitt spørsmål om hvordan man kom frem til denne definisjonen og hva den står for svarte en av gruppelederne, en kvinne i slutten av 20-årene slik:

*"Jeg tror....Jeg husker det ikke helt, men jeg tror det var....Det var antakeligvis noe som ble diskutert på e-postlisten, i begynnelsen så tror jeg feministbevegelsen bestemte seg for å ha t-skjorter med slagord på, og jeg tror at mange tenkte...Jeg husker ikke helt nøyaktig men...Jeg tror det er viktig på grunn av feministkonseptet, fordi folk er så redde for det, jeg mener det er en veldig radikal ting og ofte tolket på en negativ måte. Og jeg tror det var en del av våre...våre målsettinger, å ha en...ja vår definisjon av feminisme og hva bevegelsen står for."*

I en senere samtale utdypet hun litt mer rundt dette:

*"...du vet, hvordan vi definerer det på t-skjortene? En feminist er en mann eller kvinne som innser at vi ikke har likestilling og vil gjøre noe med det. Som aktivt du vet...Aktivisme ordet er nedlagt i den feministiske... Ja, jeg mener at det antakeligvis er en ganske vid definisjon...".*

En annen av mine informanter uttrykte det slik: *"Feminisme er veldig vidt definert i FÍ. Vi ville gi definisjonen en positiv ordlyd."*

Kvinnen som holdt åpningstalen jeg refererte til ovenfor vektlegger at bevegelsen skal være så åpen som overhodet mulig slik at man kan nå flest mulig mennesker.

Hun viser også til feminismen som *feminismer*, og mangfoldigheten innenfor denne tenkningen, det finnes ikke bare en sann feminisme:

*"Vi feminister, som alle andre som holder på med erkjennelsesmessig kunnskap, ja kanskje vi mer enn andre, er nødt til å fri oss fra ensidighet; feminisme står for mangfoldighet,*

---

*vidsyn, troen på mangfoldet. Feminisme er ikke en, men heller mange, og egentlig burde man alltid snakke om den i flertall: feminismer. For å nå over dere alle som har møtt opp her i kveld”.*

Hun fortsetter med å vektlegge at til tross for at man har ulike syn, så betyr ikke det at man ikke kan bli enige om et felles standpunkt:

*” Vi har ulike syn på forskjellige saker...Feminismer er åpne diskusjonsområder som ikke utelukker. Det betyr ikke at det er umulig å ta felles standpunkt i saker som vi brenner for. Det har vi sett på e-postlisten vår.”*

Deltakerne i stiftelsesgruppa var også klare på at de ønsket å samarbeide med menn og at de var velkommen i bevegelsen, og dette gjenspeiles både i den definisjonen de gir av hva en feminist er, og i valg av navn. De er ikke en *kvinne*bevegelse, men er åpen for alle som støtter deres mål og metoder, og som kjenner seg igjen i deres definisjon av en feminist, uansett kjønn. Dette er noe nytt i islandsk sammenheng, noe flere av de eldre informantene kommenterte. En kvinne i begynnelsen av 50-årene som var aktiv både i Rødstrøpene og i Kvennalistinn sier dette:

*” Menns deltagelse, det er noe nytt i forhold til Rødstrøpene og Kvennalistinn. Det fantes noen menn som støttet oss, men de deltok ikke som medlemmer. De bare hjalp til. Det var blant annet et kor i Rødstrøpene hvor menn var med. De fleste av disse var gift eller samboende med kvinner i Rødstrøpene.”*

En annen kvinne i midten av 50-årene som også hadde en fortid fra Kvinnalistingen betoner det positive med å ha menn med:

*"Så har mann menn med. Vi hadde noen menn som stemte på oss i Kvinnalistingen, noen i utkanten. Det var ikke aktive yngre menn som nå, og det finnes ikke noe maktspill, vi er mer som venner og likestilte. De unge mennene vi har med på laget er virkelig originale og har mange gode ideer".*

Alle er likevel ikke like fornøyde med FÍ's samarbeid med menn i kampen for likestilling, slike en innsendt artikkel i magasinet *Vera* viser. Kvinnen bak artikkelen kritiserer FÍ for deres åpenhet og positive holdning til menn, og forsvarer den andre bølgens radikale feminisme, som hun mener ikke er død:

*"Klisjeen om de hårete, sinte kvinnesakskvinnene har falt mange feminister tungt for brystet, og fremdeles hører man stemmer som holder den i live. I forsøket på å avvise at alle feminister er ubarberte og sinte har man gått et skritt for langt. Man prøver å late som om de ikke finnes, eller er utdødd....det er nemlig det jeg vil rette oppmerksomheten mot, i omtalen av den andre bølgens feminisme, særlig den radikale delen, at man har latet som om den er død, begravelsen fant sted når Rødstrømpene ble lagt ned...Selvfølgelig møter den andre og tredje bølgen hverandre...Så det er kanskje ikke så rart at noen av den andre bølgens feminister har funnet seg til rette i Femínistafélagi Íslands...men hvordan har de hårete, sinte feministene det når det lates som at de ikke finnes?" (Magnúsdóttir s.28, 2003).*



---

Hun fortsetter med å gi en definisjon av den radikale feminismen, som ser patriarkatet som roten til all kvinneundertrykking:

*”Den radikale feminismen er den delen av feminismen som hevder at likestilling for kvinner ikke kan nås før menn som gruppe gir fra seg den makten, herredømmet og de fordelene som de har fått gjennom patriarkatet...Kvinnene er alltid markert i radikale feministers tanker og patriarkatet alltid problemet. Menn er ansvarlige for undertrykkingen av kvinner. Menn tjener på undertrykking av kvinner og vil bruke alle tenkelige midler for å holde på makten”* (Magnúsdóttir s.29, 2003).

Hun hevder videre at den største forskjellen mellom den andre og den tredje bølgen ligger i holdningen til menn:

*”Radikale feministe ser på menn - som gruppe - som fienden. Tredje bølgenes feministe mener at menn kan være like mye feministe som dem selv, og at de sann ærlighet ønsker like rettigheter for menn og kvinner...Selv om mange menn er mer bevisste nå enn i de foregående generasjonene og vil feminismen alt godt, så gjør de det ikke uten betingelser – nemlig på sine egne vilkår ”* (Magnúsdóttir s.29, 2003).

Hun gir her noen eksempler fra e-postlisten, som hun mener viser hvordan menn ikke kan sies å være ekte feministe, blant annet at mange menn klaget over å bli adressert som kvinner (islandsk skiller mellom hankjønns og hunkjønnsform i hilsener), og at man da tok opp den mannlige formen, og at endel menn som hevdet

å være feminister ikke var i mot prostitusjon. Hun avslutter artikkelen med følgende påstand:

*"Mitt syn er at en her mann som er med i kvinnebevegelsen er tilbøyelig til å snu seg i mot den når det går opp for ham at hans mål ikke er best tjent der. Hvis menns interesser blir best tjent innenfor feminismen vil jeg si at det er en feminisme som ikke lever opp til navnet sitt" (Magnúsdóttir s.29, 2003).*

Denne kvinnen er kanskje ikke den eneste som er skeptisk til menn innenfor bevegelsen, men jeg vil hevde at de er i mindretall. Jeg opplevde at de aller, aller fleste jeg var i kontakt med var veldig fornøyd med de unge guttene i bevegelsen og deres innsats blant annet med anti-voldtektskampanjene sine. Mine informanter var klare på at det ikke ville bli likestilling hvis ikke menn også så det som en fordel og at de selv ville vinne på det.

En av gruppelederne, en kvinne i midten av 30-årene som også var ansatt som likestillingsrepresentant ved universitetet vektla nettopp dette:

*" Vi i feministbevegelsen vil avsanne tanken om at feminismens budskap bare er for kvinner, og vise hvordan kjønn har påvirkning på livet vårt, og at det er negativt for begge kjønn at vi ikke har likestilling. Det er viktig å få frem at det ikke er likestilling mellom kjønnene, fordi det ikke er særlig mye bevissthet om dette i samfunnet, folk tror vi har oppnådd det."*

Thorgerdur Thorvaldsdóttir peker i sitt paper om FÍ's påvirkning på mediediskursen under valgkampen våren 2003, på at et av de temaene som media

---

var interessert i å snakke med feministene om, var menns deltagelse. Dette var noe nytt i islandsk sammenheng, og var med på å gi FÍ positiv omtale. Det bidro også til et syn på bevegelsen som åpen og inkluderende, og på likestillingssaken ikke bare som kvinnesak, ifølge Thorvaldsdóttir (Thorvaldsdóttir 2004). Slik sett oppnådde de det kvinnen i 30-årene hevdet er et av deres mål. Thorvaldsdóttir peker imidlertid også på at denne vektleggingen av menns deltagelse også hadde en utilsiktet bi-effekt. Hun hevder at det kan ha vært medvirkende til den neoliberalistiske diskursen under og etter valgkampen om at kjønn ikke spiller noen rolle, men individuelle kvaliteter eller politisk standpunkt.

FÍ har sin egen mannsgruppe, som til tross for navnet består av både kvinner og menn. Tanken bak gruppen er at den skal ta for seg menn og feminisme, og dette utelukker ikke at kvinner kan delta, akkurat som de øvrige gruppene også er åpne for menn. Lederen for denne gruppen blir også kalt "*ráðskona*" som betyr "*ráðskvinne*" og presenterte seg selv ved flere anledninger som dette, som vakte folks forundring.

Det var påfallende hvor mye og positiv oppmerksomhet mannsgruppa fikk i forbindelse med sine anti-voldtektskampanjer som de kalte NEÍ. Med oppmerksomhet mener jeg omtale i media, både i antall avisartikler som ble skrevet om dem og antallet opptredener på tv og i radio. Denne observasjonen ble også bekreftet av medlemmene av mannsgruppa selv. Det ble for eksempel trykket 9 artikler i løpet av en måned, om NEÍ-kampanjen gruppa arrangerte i april 2004 i

Íslands største avis Morgunblaðið. Til sammenligning ble det til sammen trykket om lag 25 artikler som omhandlet andre deler av bevegelsens aktiviteter i den samme avisen i løpet av hele feltarbeidsperioden min.

Jeg snakket med endel av guttene som deltok i et stunt i forbindelse med NEÍ-kampanjen. De stod utenfor vinmonopolet i Reykjavík sentrum og på kjøpesenteret Kringlan litt utenfor byen på dagen da avgangselevne ved de videregående skolene i Reykjavík skulle ha sin årlige avslutningsfest. De delte ut NEÍ-buttons og flyers med statistikk og sitater fra voldtektsoffere, som de ga til menn, unge og gamle som gikk inn og ut av polet. Man kunne også kjøpe t-skjortene med NEÍ-logoen på. I forbindelse med aksjonen hadde de fått laget logo gratis ved et av de mest kjente reklamebyråene i byen og trykket opp plakater gratis som de har fått lov til å henge opp i butikker, kafeer og ellers rundt omkring i byen. Logoen er i rød skrift på svart bakgrunn og i'en i NEI er formet som symbolet for mann slik det ofte er utformet på toalettdører.

Hensikten med kampanjen som hadde fått navnet "*karlmenn segir neí við naudgun*", eller "*menn sier nei til voldtekt*", var å sette fokus på menn som overgripere og få menn og unge gutter til å snakke om dette temaet innad i venneflokkene. Dette utdraget fra en innsendt artikkel trykket i Morgunblaðið 19. april 2004 forfattet av blant annet lederen av gruppa forklarer formålet med kampanjen:

*"Fredag 23. april vil mannsgruppa i Femínistafélags Íslands stå for aksjonen "Menn sier nei til voldtekt" og vårt formål er å nå ut til så mange menn som overhodet mulig og få de til å*

---

*stoppe opp og tenke over hva de kan gjøre for å forhindre voldtekter...Vi må komme over terskelen i diskusjonen og rette søkelyset mot overgriperne og ikke bare mot ofrene. Vi må kunne snakke om dette temaet på en ordentlig måte, og innse det faktum at det først og fremst er menn som voldtar, uten å se på dette som et angrep på oss alle. Det første skrittet i denne sammenheng er å begynne å snakke om dette i våre vennegjenger og være klar over at voldtekt er en urimelig forbrytelse som merker offeret for livet" (Morgunbladid april 2004).*

Og de fortsetter:

*" Derfor må vi kvitte oss med visse myter som forbindes med voldtekt som f.eks. at kvinner ber om å bli voldtatt på en eller annen måte, deriblant med klesdrakt, alkoholinntak eller oppførsel. Dessverre blir slike ting ofte brukt som et argument. Med slike myter gjør vi lite annet enn å rettferdiggjøre vold og nedvurdere både menn og kvinner i samme slengen. Si ganske enkelt nei til voldtekt" (Morgunbladid april 2004).*

Guttene jeg snakket med vektla stort sett det samme når jeg spurte dem om hvilke reaksjoner de fikk blant folk, ikke bare når det gjaldt denne spesifikke aksjonen, men mer generelt. Svarene kunne jeg også bekrefte ved egen observasjon under aksjonen. Det de svarte var at folk flest var positive og tok i mot flyerne og buttons, det gjaldt unge så vel som eldre menn. Mange stoppet opp og slo av en prat. På kjøpesenteret observerte jeg også at menn og kvinner i alle aldre, fedre med barn, eldre kvinner, unge gutter osv. på eget initiativ tok kontakt med guttene og ba om å få informasjon, eller de ville ha buttons som de kunne feste på jakka. Endel kvinner kom bort bare for å takke dem for kampanjen, og endel av mennenes koner

eller samboere tok ofte flyeren fra dem og leste den. En av guttene i aksjonsgruppa kom med følgende utsagn, som også de andre bekreftet:

*"Den vanligste reaksjonen vi får fra folk, både kvinner og menn, er at feministbevegelsen er for ekstrem, men at vi i mannsgruppa er ok".*

Han mente det var et uttrykk for at menn ofte kan komme unna med det meste, men ikke kvinner, at det menn gjør blir tolket annerledes og mer positivt enn det kvinner gjør. Undersøkelser har hevdet at kvinner og menn ikke bare bruker språket på ulik måte, men at man også vurderer kjønnetenes atferd på ulik måte, selv når de utfører identiske oppgaver, og at kvinnen i disse undersøkelsene ser ut til å bli systematisk nedvurdert. Det gjelder uansett om den som gjør vurderingen er kvinne eller mann (Ås 1996).

Er det slike mekanismer som er på ferde her? Mine informanter heller helt klart til den oppfatningen. Min egen observasjon av hvordan mine kvinnelige informanter ofte fikk nedsettende kommentarer som gikk på deres utseende, deres intelligens og seksuelle legning, i motsetning til mine mannlige informanter, som i mindre grad ble utsatt for det samme, gjør at jeg heller i samme retning. Det var ofte bemerkninger av typen *" FÍ?!? Det er bare masse damer som klager og klager"* når jeg snakket med utenforstående om bevegelsen. Dette gikk også igjen på ulike diskusjonssider på nettet. Blant motstanderne av FÍ hersket det en enstemmig enighet om at feministene var en gjeng *"ögfafullur"*, eller fanatiske, ekstreme, bitre kvinner som hatet menn. En advokat som skrev en artikkel på nettsiden frelsi.is,

---

(*frelsi* betyr frihet) kalte feministene konsekvent for "feminazis" gjennom hele artikkelen.

En av de strategiene som FÍ brukte for å argumentere mot slike uttalelser som de oppfattet som fordommer, var å komme med opplysninger og kunnskap basert på teorier og undersøkelser fra kjønns og kvinneforskningen. Slik kommer den akademiske bakgrunnen for bevegelsen også til syne, i deres forsøk på å bedrive "folkeopplysning". En god del av denne opplysningsvirksomheten foregikk på deres egen og andre allmenne debattsider på nettet. Dette bringer meg til feministenes bruka av Internett og nettsidens betydning for bevegelsen.

### 3.4 " Nå har vi en stemme, vi er synlige og vi har makt."

Det helt nye ved FÍ i forhold til sine forgjengere er den ble født på internett, slik en av mine informanter så treffende sa det:

*" FÍ er en politisk bevegelse født på og av internett, hvis den dør så dør den på nettet. Det er nokså enestående. Andre politiske bevegelser som man vet om har sine røtter utenfor internett og mediene. Demonstrasjoner, aksjoner og så videre oppstår i et møte mellom mennesker. I vårt tilfelle kom dette møtet digitalt, e-postlisten kanaliserte den store vreden i samfunnet".*

Nettsiden til FÍ har alltid vært viktig for bevegelsen. Veldig mange av medlemmene har ikke vært aktive i den fysiske verden, men de har deltatt i diskusjoner på nettsidens debattforum, har lest om hva FÍ har gjort i nyhetsbrevene som sendes ut, eller har sett bilder, videoklipp og lest sammendrag av feministenes aktiviteter på nettsiden. Den fungerer både som nyhetskanal, ansikt utad, reklame og feministisk arkiv.

Bevegelsens sekretær, en ung kvinne i midten av 20- årene vektlegger all informasjonen man kan hente der:

*" Jeg synes det er veldig viktig, jeg synes det spiller en stor rolle. Som ting er i dag så ville det vært rart å ikke ha en nettside, og...jeg mener at nettsiden gjør veldig mye for oss. Og hun som er nettansvarlig har jo også satt inn så utrolig mange saker der, du kan finne nesten hva som helst som har med bevegelsen å gjøre helt fra starten av. Du ser bilder og taler og...og...alt som vi har gjort. Og jeg mener at dette gjør bevegelsen mer troverdig , og får bevegelsen til å virke mer som en skikkelig bevegelse, utad".*

Talskvinnen vektlegger informasjonsaspektet:

*" Altså nettsiden som sådan er tenkt som et sted hvor folk kan få informasjon om bevegelsen, om møter, om formålet vårt, bestemmelsene våre, hvilke arbeidsgrupper vi har, og det som skjer, hvordan de kan komme i kontakt med oss , og også...nyheter, hva har vi gjort, folk kan få kjennskap til...ja, du vet, hvordan vi arbeider og hva vi gjør. I tillegg er debattforumet (spjallid) en del av nettsiden også. Det er et diskusjonsforum/ diskusjonsarena*



---

*hvor både feminister kan snakke sammen og hvor folk utenfor bevegelsen kan komme og snakke om likestillingsspørsmål”.*

Lederen for ”Sikkerhetsrådet” kaller den bevegelsens ansikt:

*”Jeg mener den er bevegelsen ansikt på en måte”.*

Det jeg bet meg mest merke i når det gjelder nettsiden var hvordan den nettansvarlige kvinne i begynnelsen av 50-årene først beskrev bevegelsen som ”barn av internett”, på den engelske versjonen av nettsiden da jeg først kom over feministene. I tillegg beskrev hun hvordan de islandske feministene (og kvinner generelt” hadde vært *usynlige* og *maktesløse*, inntil FÍ kom på banen, og de fikk sin egen nettside og annen medieoppmerksomhet.

Jeg leser dette som at de har en forståelse av islandske kvinner som ”stumme” i forhold til den dominerende diskursen i samfunnet, der deres stemmer ikke blir hørt. Dette sammenfaller med Kristmundsdóttirs påstand om at oppfatningen av kvinner som å være utenfor, stumme og forskjellig er grunnleggende kulturelle oppfatninger som islandske kvinnebevegelser gjør nytte av. Hun vektlegger at disse forståelsene uttrykkes på ulike måter til ulike tider, men at de likevel er gjennomgående trekk som består gjennom kvinnebevegelsens ulike faser i historien (Kristmundsdóttir 1989). Jeg vil hevde at et nytt trekk ved denne kulturelle oppfatningen i den pågående fasen som FÍ representerer, er at de bruker internett og andre media aktivt for å gjøre sine ”modeller” av samfunnet anerkjent på lik

linke med de dominerende "modellene" (Ardener 1974). De vil ikke lenger være på utsiden av det islandske samfunnet, de vil inn i varmen, inn i den trygge, ordnede sosiale *innsiden* (Hastrup 1990, 1998).

Overskriften for dette del kapitlet er en oversatt overskrift fra nettsiden, der det fortelles om den feministiske våren 2003. Det gjenspeiler oppfatningen av at de endelig hadde blitt hørt, det var ikke lenger mulig å overse kvinner generelt og feministene spesielt. Opptakten til denne "seierserklæringen" som den kan leses som, var 1. mai marsjen i Reykjavík 2003, der feministene møtte opp i hundretall for første gang. Det som fanget min oppmerksomhet i sammenfattelsen av denne hendelsen var følgende avsnitt under overskriften "*In the beginning we were invisible*":

*"In the beginning we were invisible – even though we wore bright pink T-shirts and were a group of several hundreds. We first appeared in public in the May 1<sup>st</sup> parade in Iceland. There were several hundred feminists downtown in one group in the parade...The strange thing was that the media, especially the TV were not able to see us. How they managed to totally ignore us remains a mystery".*

Det er her nettsiden kommer inn i bildet, som en egen nyhetskanal:

*" The only report of that this event had taken place was our own website, which became our own news channel where we put up our pictures from the May 1<sup>st</sup> parade (med link til nyheten). We refused to be invisible and after May 1<sup>st</sup> we used both Internet media and*

---

*wrote newspaper articles and complained and complained and have since made the media alert to that we exist and we want to be heard and we want a change”.*

Her er et lite utdrag av kommentarer, leserinnlegg, debattinnlegg på nettet og e-postlisten som ble publisert som en sak på nettsiden deres, og beskriver feministenes reaksjon på det de kaller et forsøk på ”thöggun” eller ”fortielse”:

*”Jeg gjetter på fortielse, fremfor noe annet. Forklaringen er de at vi i Bríet, en gruppe for unge feminister, ikke sendte ut noen pressemelding før 1.mai toget i fjor, men vi ble likevel omtalt”.*

Her er et avisinnlegg:

*” Det var iskaldt på 1.mai men mange hundre feminister lot ikke det hindre dem i å delta i 1.mai marsjen til Femínistafélags Íslands. Det ble solgt knallrosa t-skjorter og folk tok de utenpå jakkene sine slik at toget ble påfallende fargerikt, i tillegg til at deltagerne var påfallende unge, menn og kvinner med små og store barn, mange hundre mann. Det var helt klart at her vokste det frem en sterkt politisk kraft. Er ikke dette en nyhet? Hvorfor latet både tv og aviser som ingenting hadde skjedd?...Grunnen til misnøyen vår er ikke at vi ønsker å se oss selv på tv eller i avisen. Historien skrives av media og hvis de tier om hendelsen så ”har den ikke skjedd”, slik det er nå. Femínistafélags Íslands viste styrke på 1.mai og det er ren historieforfalskning hvis man later som om noe annet er tilfelle og stikker denne nyheten vekk”.*

Dette er bare noen av reaksjonene som går i den samme retningen. Feministene følte at media overså dem med vilje og dermed var det som om denne hendelsen aldri hadde funnet sted. De var usynlige og stumme. Så lenge ingen skriver om dem, eller viser bilder av dem, finnes ikke FÍ. Dette var noe den nettansvarlige kvinnen på denne tiden også understreket når jeg snakket med henne om bakgrunnen for nettsiden. Hun underviste i informasjonsteknologi på universitetet, og var et tidligere aktivt medlem av kvennialistinn. Hun hadde vært en aktiv blogger i flere år, og introdusert feministiske temaer både der og i allmenne diskusjonsforum på nettet.

I tillegg til at nettsiden til FÍ fungerer som deres egen nyhetskanal, slik at alle deres aktiviteter er registrert og aktivert på nett, forklarte hun at det også var en del av et demokrati eksperiment hun utførte i forskningsøyemed:

*"Feministbevegelsen er et nettverk som fødtes på internett. For meg er det også et eksperiment, om feministbevegelsen som et eksempel på demokrati på internett. Jeg er en engasjert feminist, men aktiviteten handler først og fremst om internettdemokrati. Hvordan stumme grupper kan få makt eller ikke".*

Her sier hun rett ut at feministene , men implisitt også kvinner generelt, er en "stum" gruppe, som trenger hjelp for å bli hørt. I følge denne it-professoren kan løsningen være internett og dets ifølge henne demokratiskapende egenskaper. Som hun sier:

---

*" Det hjelper ikke å rope hvis ingen lytter".*

Det er på dette grunnlaget vi må forstå overskriften for dette kapitlet, feministene har fått samfunnet, eller i hvertfall en viss grad fått media til å lytte, slik at de kan hevde at de blir hørt. Det er ting som indikerer at de kanskje har vært litt raskt ute med å kreve seieren, men i denne sammenheng er mitt poeng hvordan de konseptualiserer seg selv som en tidligere stum gruppe som nå har fått en stemme.

### 3.5 Den rosa revolusjonen

Feministene kom tidlig frem til at de ikke ville ha et slagord som definerte bevegelsen, men valgte i stedet og la en farge representere dem. Fargen de valgte var den sjokkrosa, og grunnen var todelt. Først og fremst er det en svært synlig farge som det ikke er lett å unngå og legge merke til. For det andre vil de på kjent postmodernistisk vis dekonstruere rosafargens betydning slik den er i dag, og gi den et nytt innhold. Dette var noe alle mine informanter var enig om , da jeg snakket med dem om rosafargen og dens betydning.

Kjønnsforskeren som startet e-postlisten sier det slik:

*" Rosafargen er en del av dekonstruksjonen, vi vil gjenerobre den, det bygger på tanken om å ta vare på alle tidligere erfaringer fra andre bevegelser som Rødstrømpene og Kvøennialistinn, som var en kvinnekultur bevegelse. Fargen dekonstrueres, vi vil gjenerobre*

*det kvinnelige, gjøre det til en styrke. Vi definerer selv fargen, og dens symbolbetydning. Vi gjør dette veldig bevisst, på en provoserende måte. Vi er provoserende på egne premisser."*

En annen feminist, en kvinne i midten av 30-årene nevner også opphøyelsen av det kvinnelige som en tanke bak bruken av rosa som et symbol på bevegelsen:

*"Vi vil løfte fargen opp. Alt som er kvinnelig blir ofte nedvurdert... Det er et forsøk på å gi kvinner og deres kultur et løft, det er en del av dette."*

Her finner vi helt tydelig en pararell til tanken om kvinner som ulike som man finner som et punkt i FÍ's program: "Å arbeide for et samfunn som anerkjenner kvinner og menns *ulike interesser og synspunkter*, som for eksempel innenfor arbeidsmarkedet, utdanning, politikk, kultur og i privatlivet". Det markerer også det man kan kalle et forskjellsfeministisk utgangspunkt. Dette er midlertid ikke den eneste feminismen som gjemmer seg innenfor bevegelsen, dette fremgår både av programmet og informant utsagn og handlinger. Dette vil jeg imidlertid komme tilbake til i kapittel 4.

Denne tanken om å opphøye det kvinnelige og at kvinner har en egen separat kultur er noe FÍ har med seg som en del av arven fra tidligere bevegelser på øya. Sigrídur Dúna Kristmundsdóttir har som jeg har vist i kapittel 1 beskrevet hvordan de foregående kvinnebevegelsene på øya har hatt en tanke om at kvinner er separate fra menn, og dermed har sin egen kultur, men at vurderingen av denne kulturen har variert i de ulike periodene. I artikkelen trekker hun både på Edwin

---

Arderners begrep om tause eller stumme modeller (Ardener 1975) og Kirsten Hastrups ideer om "innside" og "utside" i den islandske kulturen (Hastrup 1985).

I den første perioden kjempet de islandske stemmerettsforkjemperne for kvinners rett til å ha en stemme på lik linje med menn, slik jeg har vist det i min gjennomgang av Kristmundsdóttirs artikkel. De hevdet at kvinner hadde andre kulturelle egenskaper enn menn, men at disse var stumme og ikke ble benyttet i den offentlige beslutningsprosessen. De så på disse egenskapene som noe positivt og hevdet at kvinners deltagelse i politikken og den offentlige samfunnsdebatten var nødvendig for et velfungerende samfunn. Kvinner hadde noe eget og positivt å bidra med, derfor var det viktig for de første kvinnelistene som stilte til lokale og nasjonale valg på øya tidlig på 1900-tallet å vise at kvinner hadde en stemme. De ville bevise at det hadde vært verdt å kjempe for denne retten, at kvinner var den verdige og forstod hvilke rettigheter og plikter denne retten innebar (Kristmundsdóttir 1989).

Når det gjelder Rødstrømpebevegelsen på 1970-tallet, hadde den et annet utgangspunkt enn de første kvinneforkjemperne på Island. De var opptatt av kvinners dårlige økonomiske og materielle kår og dere hovedmål var som for FÍ nå å arbeide for full likestilling mellom kjønnene på alle områder av samfunnet. Ifølge Kristmundsdóttir var Rødstrømpeenes syn på likestilling at bortsett fra en del uviktige biologiske forskjeller så skulle kvinner sees på, behandles og verdsettes på samme måte som menn. Det betød blant annet at kvinner skulle få de samme

jobbene og betales lik lønn for likt arbeid som menn. De så på kvinnelige egenskaper som noe som i seg selv var undertrykkende, og deres mål var å frigjøre kvinner fra deres kvinnelige tilstand, slik at de kunne leve og jobbe på samme måte som menn gjorde. Dette står i kontrast til stemmerettsforkjempernes syn på kvinnelige egenskaper som noe positivt og attraktivt (Kristmundsdóttir 1989).

Kvinnene bak Kvinnalístin som opererte i perioden mellom 1982 og 1999 var opptatt av hvordan kvinners stemmer kunne bli lagt merke til. Islandske kvinner hadde fått stemmerett og hadde fått en plass på arbeidsmarkedet, men ble de hørt? Ifølge Kristmundsdóttir var det tydelig for de nye kvinnelistemedlemmene at kvinner ikke ble lyttet til, og at det arbeidet kvinner utførte ikke ble verdsatt slik det burde. Fokuset for det nye kvinnepartiet ble derfor å sørge for kvinners rett til å bli hørt og bli verdsatt på lik linje med menn. Ved å stille med egne kvinnelister ved lokale og nasjonale valg pekte de på at kvinners stemmer var stumme, og de ønsket å endre på dette ved å gå inn i politikken, der de mente at det var lettest å bli hørt på grunn av medieoppmerksomheten som var rettet mot dette området (Kristmundsdóttir 1989).

Disse kvinnene forkastet Rødstrømpenes syn på likestilling og likhet, og hevdet i stedet at kvinner og menn er kulturelt ulike. For å kunne oppnå full likestilling måtte man først akseptere og verdsette disse forskjellene mellom kjønnene. Kvinnalístinns manifest understreker dette og utdyper deres syn på hvilke spesielle egenskaper kvinner har som det er verdt å ta vare på og fremheve, nemlig kvinnen



---

som beskytter og viderefører av liv, som mor og omsorgsperson. Det er kvinner som bærer frem og oppdrar barn, som i stor grad tar seg av husarbeidet, som ofte jobber i eller i nærheten av hjemmet. Dette er ifølge Kvennalistinns manifest erfaringer og kunnskaper som kvinner har felles, som følger dem fra generasjon til generasjon, til tross for at de lever under ulike omstendigheter. Disse erfaringene er med på å forme deres verdensbilde, selvforståelse og kultur (Kristmundsdóttir 1989).

Manifestet fortsetter med å hevde at i stedet for å følge etter menn og deres roller og posisjoner er det flere og flere kvinner som begynner å se det positive i deres egne liv og erfaringer og at dette er noe man må ta vare på og utvikle. Ifølge Kvennalistinn er dette viktig ikke bare for kvinnenenes egen skyld, men for samfunnet som helhet, og deres eget formål er å få frem og ta i bruk den ubrukte kunnskapen som kvinner sitter inne med, og synliggjøre kvinners erfaringsverden slik at den kan verdsettes på samme måte som menns synspunkter. Som det heter i manifestet: ”*Kvinner og menn kan ikke samarbeide før menn vedkjenner seg gyldigheten av og anerkjenner kvinners erfaringsverden på samme måte som kvinner kan være enig i og støtte menns beste og mest hensiktsmessige holdninger*” (Kristmundsdóttir 1989 s.91).

Kvennalistinn bygde sin politikk på denne forestillingen om kvinner som en separat kulturell gruppe med sitt eget verdisett, og deres mål var at kvinner skulle bli verdsatt på lik måte som menn i samfunnet, men som kvinner, ikke som tilpassede sosiale menn, slik som Rødstrømpene. Denne tanken om en egen kvinnekultur var ikke noe medlemmene i Kvennalistinn selv hadde kommet frem

til, men som jeg også har vært inne på i kapittel 1, var de inspirert av den norske politiker og psykologen Berit Ås sin teori om nettopp dette. Kvinners kultur er usynlig og knyttet til den private sfæren mens menns kultur er i hovedsak knyttet til den offentlige sfæren, der den også er veldig synlig (Styrkársdóttir 1999). Her går det også an å trekke paralleller til Rosaldos klassiske privat/offentlig- dikotomi (Rosaldo 1974).

En annen parallell er Edwin Ardeners begrep om "tause modeller" (muted models), som Kristmundsdóttir også benytter seg av i sin analyse. I artikkelen "*Belief and the Problem of Women*" fra 1975 peker Ardener på det faktum at kvinner ofte var fraværende eller tause bakgrunnsfigurer i veldig mange antropologiske studier. Årsaken til dette mente han at man kunne finne i hvordan man så på kvinner og deres plass i mange samfunn verden over. Kvinner og menn hører ofte til ulike sfærer i samfunnet, der menn har kontroll over den offentlige sfæren, mens kvinnene er politisk og sosialt marginale, og henvist til den private sfæren.

I tillegg hevder han at antropologer har hatt en tendens til å bruke de mannlige informantenes modeller fordi de ofte uttrykker seg på en mer generell måte og gir et mer helhetlig bilde av samfunnet, som er lettere å forstå for en som ikke er lokalkjent (ibid). Ardener hevder videre at de modellene som kvinner gir av samfunnet kanskje ikke er akseptable ved første øyekast, verken for antropologen eller mennene i samfunnet, fordi de ikke ser på samfunnet som avgrenset fra naturen i like stor grad som menn. Kvinner vil ikke nødvendigvis gi en modell av

---

samfunnet som en enhet der både de selv og mennene hører hjemme. Det kan ifølge Ardeners hende at de vil gi en samfunnsmodell der kvinner og naturen står utenfor mennene og samfunnet. Ardeners "tause" (kvinne)modell er de begreper som kvinner skaper i sine sinn for å danne seg en oppfatning av og fortolke seg selv og den verden de lever i. Disse modellene kan eksistere side om side med andre lignende modeller i etthvert samfunn, den eneste forskjellen er at kvinnes modell er "tause" i forhold til andre, dominerende modeller i samfunnet (ibid).

Sigrídur Duna Kristmundsdóttir hevder i sin artikkel at man kan gjenfinne en slik "taus" kvinnemodell i de kvinnebevegelsene hun har tatt for seg. Denne "tause" modellen gjenspeiler seg i deres ideer, mål og aktiviteter, og den viktigste delen av modellen er at kvinner er sosialt "tause" og kulturelt annerledes enn menn. Ifølge Kristmundsdóttir er ikke denne modellen bare stum i seg selv overfor andre modeller i det islandske samfunnet, men den innehar også tause elementer i seg selv. Disse viser seg gjennom de temaer som går igjen hos de ulike bevegelsene, nemlig fokuset på å få kvinner til å bli hørt, til å bli tatt alvorlig når de snakker og til å bli verdsatt som arbeidstakere. Modellens egen taushet demonstreres ifølge Kristmundsdóttir av det faktum at islandske kvinner har funnet det nødvendig å organisere seg i bevegelser av disse grunnene (ibid).

Dette gjelder også Rødstrømpene, jeg tolker henne dit hen at alle bevegelsene hadde en forståelse av de islandske kvinnene som i *utgangspunktet* utenfor, og deres bestrebelser var et forsøk på å få de innenfor (jfr. Hastrup 1990,1998)). For

Rødstrømpene betydde det at man måtte kvitte seg med sine undertrykkende kvinnelige tilstand. Kristmundsdóttir avslutter med å hevde at oppfatningen av islandske kvinner som å være "utenfor, tause og annerledes" er det viktigste premisset som islandske kvinnebevegelser gjennom de siste hundre årene har blitt grunnlagt på (Kristmundsdóttir 1989 s. 96).

Hvis vi går tilbake til mine informanternes utsagn, vil man se at de deler Kvennalistinns tanker om en egen kvinnekultur som noe positivt. De ser på kvinner og menn som forskjellige, og de ønsker at kvinnelige egenskaper skal verdsettes på samme måte som mannlige egenskaper. Som kjønnsforskeren sier vil de selv definere fargen og dens symbolbetydning.

I et intervju med talskvinnen snakker hun litt om rosafargen og nevner nettopp dette at de vil at kvinnelige egenskaper skal verdsettes på samme måte som menns:

*(...) det er to farger som blir mye brukt for å sette merke på kjønnene, rosa og blått. Og ungene kles i blått eller rosa når de blir født, guttene i blått og jentene i rosa, men fargene har helt ulik betydning i samfunnet...Den blå fargen er et symbol på troverdighet og ansvarlighet og er en sånn veldig ærverdig farge, og ofte brukt av firmaer i firmanavnet, i logoer og sånn, mens rosafargen er en sånn tabufarge, knyttet til eh...du vet, barbie og noe jenteaktig og kvinnelig og står for en slags forakt for dette...Vårt formål er nettopp det at vi ikke vil få alle til å bli menn eller utrydde alt som er av kvinnelige egenskaper, men vi vil heller at det kvinner har gjort gjennom tidene og det som menn gjør skal måles etter samme standard .*

---

En av kvinnene i begynnelsen av 30-årene som tok over Stereotypigruppa etter talskvinnen når hun ikke hadde tid lenger, betoner også dette forholdet mellom blått og rosa, og hvordan de knyttes til gutter og jenter på ulikt vis. I tillegg viser hun også til det dekonstruerende aspektet:

*”Rosafargen? Jeg var ikke med i den gruppen, så jeg er ikke helt sikker på hvorfor de valgte den, men tror det er for å ta den tilbake. Små jenter som vokser opp lærer at den fargen er deres ,og dette gjelder frem til man er ca.12 år, da er den plutselig en ”lavoklasse” farge. Blå er en guttefarge, den gir respekt. Vi vil ta fargen tilbake som en ordentlig farge. Den er også pornobransjens farge, så den har mange betydninger. Før i tiden når homofile ble kalt homser, da var det en veldig nedverdiggende betegnelse, når de homofile selv begynte å bruke ordet ble det nøytralt.*

Eksempelet med bruken av ordet ”homse” og måten de homofile selv har tatt i bruk dette ordet på er illustrerende for hva feministene vil med fargen. Andre kjente eksempler fra historien er de amerikanske afroamerikaneres slagord ”black is beautiful”, som de brukte for å heve fargedes status og selvfølelse.

I en annen samtale med talskvinnen peker hun også på det faktum at det er en kraftig og veldig synlig farge som vekker oppmerksomhet rundt bevegelsen:

*” Rosa gir også energi ifølge fargelæren...Og den synes godt, man får oppmerksomhet.”*

Lederen for mannsgruppa peker på det dikotomiske forholdet mellom rosa og blått som symboler på det mannlige og kvinnelige:

*" Tanken om rosafargen bygger på en dikotomi, når det gjelder menn og kvinner...Kvinner kan kle seg i blått, men sjelden man ser menn i rosa.. Jeg synes det er et interessant eksperiment. Det er jo en veldig synlig farge, valget av den er helt strålende. Vi tar noe som har en veldig spesiell plass og plasserer i en annen sammenheng. Det provoserer...Det har vært debatt om fargen innad, noen mente vi ikke skulle assosiere oss med den."*

Når jeg snakket med de kvinnelige informantene mine var det en del som nevnte at de ikke ville ha denne fargen i begynnelsen, at de aldri brukte den og noen hevdet at de hatet den. Nettopp på grunn av de negative assosiasjonene som er knyttet til denne fargen, og som de som hadde ideen ville peke på og endre. En kvinne i begynnelsen av 40-årene sier det slik:

*I= Det var en stor debatt rundt den, husker jeg, mange kvinner - meg selv inkludert, hatet den. Man assosierer den med Barbie, men nå bruker vi det som en strategi...vi tar den som et symbol på feminismen, vi forsøker å endre måten den blir brukt på.*

En annen kvinne i 40-årene sier også at hun har fått endret sitt syn på fargen etter at hun ble aktiv i FÍ:

*I= Rosa er en jentefarge, og før hatet jeg rosa, men nå går jeg på møter i fullt rosa utstyr.*

Det var imidlertid ikke bare innenfor bevegelsen at denne fargen skapte reaksjoner. Som kjønnsforskeren pekte på, bruker FÍ fargen på en bevisst provoserende måte. Et illustrerende eksempel på at fargen provoserer, er et innlegg jeg fant på feministenes nettbaserte debattforum. Det var skrevet av en ung gutt og

---

han irriterte seg kraftig over feministenes bruk av rosafargen. Han hevdet at han ellers var enig i mye av det feministene stod for, men han kunne bare ikke skjønne hvorfor de skulle bruke den fargen. Han klarte imidlertid ikke gi noen god forklaring på *hvorfor* fargen irriterte ham, det var tydelig at dette var en *følelsesmessig* reaksjon, som han ikke kunne uttrykke i rene ord, annet enn ved denne utblåsningen:

*" Rosa, rosa, rosa! Alt er bare rosa, hvorfor rosa bruker dere rosa overalt?!? Det irriterer meg!"*

Hva er det ved denne fargen som provoserer? Har det sammenheng ved det de islandske feministene peker på, nemlig at den assosieres med det kvinnelige på en negativ måte? At dette er noe man ikke reflekterer over fordi det er så selvfølgelig og gitt, det er ikke nødvendig med ord for å forklare det, det er noe som sitter i kroppen, som en følelse eller umiddelbar magereaksjon? Kanskje man kan si at dette er en del av det doksiske ved det islandske samfunn, for å bruke Pierre Bourdieu sitt begrep? (Bourdieu 1977). At den symbolske meningen bak fargene rosa og blått, er noe som blir tatt for gitt, noe som ligger dypt i (under)bevisstheten, som man tar for sannhet uten å sette spørsmålstegn ved det? At det er noe ved dette som man ikke klarer å artikulere, fordi man ikke har vært bevisst på hva som ligger bak denne dikotomien? At vanens makt, eller habitus, har gjort at man har gått på autopilot, så å si, at dette er noe man ikke har grepet med tanken, men utført med kroppen?

Bourdieu har skrevet at "bodies take metaphors seriously" (Bourdieu 71–2, 1990, sitert i Moore 1994). Vi lever livene våre gjennom handlinger, disse handlingene er strukturert, både av tid og rom. Den materielle verden er en verden vi bruker for å gi mening til de sosiale skillene og forskjellene som omgir oss og blant annet understreker sosiale relasjoner (Moore 1994). Som for eksempel relasjoner mellom kjønnene, hvordan man tenker om kjønn, men også hvordan våre kropper lever ut disse forestillingene. Som rosa og blått, som metaforer for jente og gutt, som ikke bare tenkes men *utføres* hver eneste dag gjennom tilsynelatende hverdagslige og uskyldige handlinger som å kle på en baby en rosa lue. Kanskje det feministene nå har gjort er å skape et brudd i det doksiske ved at de har trukket det selvfølgelig frem i lyset og avslørt hvordan den tilsynelatende "naturlige" kategorien kjønn blir til i praksis? Og implisitt også den nedvurderingen av kvinnelige egenskaper som ligger bak rosafargens kulturelle betydning?

Og hva består denne kulturelle betydningen i? Feministene jeg snakket med betoner det ambivalente forholdet kvinner har til denne fargen. Det henger sammen med en observasjon som jeg selv også har gjort når det gjelder de ulike betydninger som tillegges fargen. Det kan virke som om det for små jenter under en viss alder ikke bare er legitimt å bruke rosa, men at det nærmest er "påbudt" å ha den som yndlingsfarge. Det kan virke som det tilsynelatende er noe naturgitt ved at man som jente liker rosa, *fordi* man er jente. Det er blant annet dette feministene vil peke på, den tilsynelatende naturlige dikotomien mellom rosa og blått ikke er nødvendigvis



---

noe naturgitt, men et resultat av kultur. Det er ikke nødvendigvis slik at man har et reelt valg, tradisjon og vanens makt kan stikke dypt. Forskjellen mellom blått og rosa er noe man lærer fra man små.

Talskvinnen for feministbevegelsen fortalte en liten historie for å illustrere det lærte aspektet, på en temakveld om feminisme arrangert av Ungdomsgruppa. Hun brukte denne historien for å få frem sitt poeng om at kjønn og kjønnsroller ikke er noe naturgitt, men tvert imot noe som har med samfunnsmessig læring å gjøre:

*” I den anledning ønsker jeg å fortelle en liten historie om venninnen min og datteren hennes. Da dette hendte var datteren hennes 3 år, og moren hennes var i ferd med å kle på henne. Moren var i ferd med å ta på henne et olaskjørt, men da jenta så skjørtet så hun plutselig helt vantrø ut og sa at hun ikke kunne ha på seg det skjørtet. Moren til jenta ble litt forundret å lurte på hvorfor. Da kom det kontant fra jentungen:*

*Fordi det er gutteskjørt vel!*

*Hun hadde akkurat lært seg at blått er en guttefarge, men ikke at skjørt er jenteklær enda.”*

Selv om den dikotomiske tenkningen rundt kjønn dikterer at jenter liker rosa og gutter liker blått, har jenter mye større rom for å bevege seg ut over de kjønnsdefinerte fargegrensene enn det gutter har. En liten jente kan godt bruke blått og gå i bukser, men en liten gutt kan definitivt ikke bruke skjørt. Om han bruker rosa vil han mest sannsynlig skape noen negative reaksjoner, om enn kanskje ikke blant sine jevnaldrene, så blant de voksne. Om en gutt liker rosa, istedenfor blått,

som jo er en "guttefarge", ifølge den rådende normen, blir han ofte oppfattet som en slags "avvikler" og risikerer å få stempelet "homofil" av de voksne rundt ham.

Et godt eksempel på dette er en historie som en av mine informanter fortalte om en gutt i barnehagen der hun jobbet:

*" Ja.. det er sånn som, det er en gutt i barnehagen som er nå 3 år, han har helt knæsjrosa støvler, sånne jentestøvler, hvis man kan kalle det det, og han er så fornøyd med de støvlene sine. Og de andre, de andre guttene synes det er helt perfekt de støvlene han har, men foreldrene er liksom bare, åh herregud, hva er det dere driver med, lar liksom... Vil foreldrene at han skal bli homo, for at han er.. altså vil de at han skal bli homse fordi at han har...! Altså, det er jo det folk tenker!"*

Her ser vi hvordan barn ikke er så opptatt av om noen støvler er "jentestøvler" eller "guttestøvler", det er de voksne som reagerer mest på at den lille gutten har knallrosa støvler. En annen episode illustrerer noe av det samme. Jeg var innom en butikk som solgte alt fra penner og blyanter til klær, da jeg overhørte følgende samtale mellom en mor og hennes sønn på 5-6 år:

*" S= Åh! Se på den fine pennen der! (Peker på en rosa penn med fjær). Den har jeg lyst på!*

*M= Jeg tror nok ikke den pennen er noe for deg, den er nok mer for søsteren din..*

*S= Neei, det er den ikke så! Se så fin den er, med fjæren på tuppen!*

*M= Nei, vil du ikke heller ha denne her? (Viser ham en penn i en mer "nøytral farge").*

---

*S= Nei, jeg liker denne bedre!*

*M= Nei, men den får du ikke. Kom, så går vi! "*

I de ovenstående eksemplene er det en forestilling om at rosa bare er for jenter, og derfor ikke "tillatt" for gutter, om man da ikke vil at de skal bli homofile. Jeg vil hevde at man her kan finne stereotypiske oppfatninger av både homofile menn og av kvinner. Implisitt i forestillingen om at en gutt er/blir homofil om han bruker rosa, finner vi en tanke om at homofile menn ikke er "ordentlige" menn. Den stereotypiske oppfatningen av homofile er at de er mer feminine enn heterofile menn, og det er tydelig at deres assosiasjon med kvinnelige egenskaper blir oppfattet som en svakhet. Hvorfor skulle de voksne ellers kommentere at den lille gutten har sjokkrosa støvler? Det kan virke som om det er en viss fare for "smitte" når det gjelder det som oppfattes som kvinnelige egenskaper. Det kvinnelige er noe "urent", noe som kan "forurense" det rene mannlige, og er forbundet med tabuer (Mary Douglas 1966). Kvinner ser ikke ut til å være utsatt for den samme "smittefare" som menn. Kanskje fordi det mannlige er normen og derfor ikke utgjør en trussel i samme grad som det "avvikende" kvinnelige?

Det er som jeg har vist en mye alvorligere form for grenseoverskridelse for en mann og bruke rosa enn det er for en kvinne å bruke blått. Å bli kalt "homo" er i enkelte miljøer et fornærmende skjellsord. Å bli kalt "kjerring" eller å bli sammenlignet med kvinner er for mange menn også en fornærmelse. Dette gjelder imidlertid ikke andre veien i samme grad. Hvorfor? Ifølge de islandske

feministene er svaret på dette at det som tradisjonelt forbindes med kvinner, både egenskaper og ting, ofte blir nedvurdert i forhold til det som tradisjonelt forbindes med menn. Dette sier noe om maktforholdet mellom kjønnene. Denne skjevheten er det feministene ønsker å rette på, ikke bare for kvinnenens skyld, men også for mennenes. De hevder at begge kjønn vil vinne på mindre avgrensede kjønnsroller og stereotypiske oppfatninger av kjønn. Som en av de unge feministene uttrykker det i et tv-intervju:

*“Blått er opptatt og så er det slik at siden kvinner kan gå i blått, som blir sett på som en mannlig farge, så vil vi at menn også skal kunne kle seg i rosa, og små gutter danse ballet og menn bli sykepleiere, det er en del av det”*

Som mine informanter har pekt på slutter jenter som regel å bruke rosa når de blir en 12-13 år. Da er fargen ikke like legitim lenger, den assosieres med noe mykt og pusete, noe barbie-aktig slik en av mine informanter uttrykte det. Om en voksen kvinne bruker knallrosa klær eller sminke, blir hun ofte sett på som å ha dårlig smak, eller å være litt vulgær. Den rosa fargen blir “harry” og lavklasse. Hvorfor er det slik? Det er dette FÍ prøver å sette fingeren på, ved sin dekonstruerende bruk av rosa. De vil fjerne de negative assosiasjonene ved fargen og gjøre den like verdsatt og respektert som blått.

Samtidig opplevde en del av informantene mine en ambivalens i forhold til denne fargen. Det gjaldt særlig foreldre med barn som prøvde å oppdra barna sine i en feministisk ånd. Lederen for Sikkerhetsrådet, en ung jente i begynnelsen av 20-

---

årene, fortalte meg om søsteren sin som også var aktiv i bevegelsen, og hennes ambivalente forhold til rosafargen og oppdragelsen av datteren på 5 år. Hun fortalte om en diskusjon søsteren og en av de mannlige medlemmene av bevegelsen hadde hatt om sine ulike innfallsvinkler i forhold til oppdragelsen av henholdsvis datteren og sønnen:

*" I= Jo, rosafargen, hva står den for?*

*" K= Den skulle egentlig, jeg synes den rosafargen er litt dum...Men likevel så liker jeg den utrolig godt. Eh...det skulle egentlig...asså, i begynnelsen så skulle det være den rosa fargen fordi at..ehm, vi skulle prøve å...Åh, nå mangler jeg ord.. .Jah...forandre det med at rosafarge er en jentefarge. Og gjøre noe annet med den. Men, allikevel så tror jeg, og det, asså vi snakka om det for ikke så lenge siden, på den ehm...etter Jesus- møtet (åpent møte arrangert av Mannsgruppa) på Grand Rock (utested i Reykjavik), så satt jeg sammen med "G (lederen av mannsgruppa) og broren hans, også meg og søsteren min. Og søsteren min har en jente på 5 år, og "F", broren til "G har en sønn på 4 år, de går i samme barnehage. Og det som søsteren min holdt på med med datteren sin, det er altså, hun hadde lyst til å ha rommet sitt rosa når de flytta inn i en ny bolig, og søsteren min sa at rosafargen ikke var, at det ikke var noe mer maling igjen som var rosa i butikken, så hun måtte egentlig velge seg en annen farge, fordi at, ikke det at, selvfølgelig kunne hun male rommet sitt rosa hvis det er det som er, hvis det er det hun synes er det peneste. Men, hun har fått den beskjeden fra samfunnet om at rosafargen skal, at hun skal synes rosa er det peneste. I mens F..., holdt på med sin sønn, at han godt kunne like rosa, hvis du skjønner, asså rosa er jo også en fin farge!*

*Så de holdt på med helt forskjellige ting! (Ler godt). Fordi han hadde en gutt og hun hadde en jente så fikk de, de får annerledes oppdragelse på den måten, som egentlig må til for at det skal...for at regnestykket skal gå opp en dag...Men det er utrolig komplisert, men selv jeg sa, herregud, hvorfor kan hun ikke få male rommet sitt rosa, hvis det er det hun har lyst til! Men hvis du begynner å tenke på det så er det fordi at, ehm...asså hennes venninner får ikke samme oppdragelse som henne, det er ikke noe, det er bare ja, jenter skal synes rosa er pent, og selvfølgelig har de rosa rom overalt, og derfor har jo hun lyst på det også.....Så...Mhm...Men så blir det også komplisert når hun plutselig, åh, herregud, det er 19.juni, alle sammen skal kle seg i rosa! Ikke sant! På grunn av feministorganisasjonen, og hun digger det, bare for at da får hun lov til å ha på seg bare rosa klær og sånn, hun synes det er kjempefint! Det blir litt komplisert, egentlig skulle det ha vært en nøytral farge! Eller jeg vet ikke, eller en ny farge eller, ja, hvis du skjønner..?"*

Her ser vi at disse to foreldrene prøver å gjennomføre det FÍ har satt seg som et mål i programmet sitt: *Å utrydde stereotypier om kvinner og menns roller og natur.* Faren til den lille gutten lærer ham at rosa er en fin farge og at det ikke er gitt at det bare er jenter som kan bruke den. Moren til den lille jenta lærer til gjengjeld den lille jenta at hun ikke trenger å like rosa, eller bare bruke den fargen, bare fordi hun er jente. Hun kan like andre farger også, det finnes andre farger som hun også godt kan bruke hvis hun vil.

---

Da jeg snakket med søsteren om rosafargen nevnte hun at hun syntes det var en vanskelig balansegang i forhold til hva hun skulle lære datteren sin om bruken av rosa:

*" I = Hvorfor valgte dere rosa?*

*S=..... Jeg valgte den ikke. Men synes den er veldig flott. Det er en opphøyelse av det man ikke må, som for eksempel å bruke ordet fitte...Vi prøver å...det er en måte og utfordre oss selv på, for rosa er ikke en farge vi har følt oss vel med å bruke...Og så har det med samfunnet å gjøre, at rosa bare er for søte jenter, skjønner du? Men samtidig har jeg fått et stort problem med rosafargen, for jeg har en liten jente på 5 år, og jeg har prøvd å forklare henne, for hun ønsker seg rosa og perler og glitter og alt sånt, ikke sant? Så det jeg har forsøkt å forklare henne hver gang dette kommer opp er at, rosa er bare jåleri<sup>4</sup>, rosa er ikke en jentefarge og blått er ikke en guttefarge, rosa er bare en farge som alle andre, og hun kan bruke svart og brunt og blått og hvilken farge hun vil, hun må ikke avfinne seg med at rosa er den eneste rette fargen for henne. Hun forstår det og er med på dette. Så kommer 19.juni<sup>5</sup>*

---

<sup>4</sup> Informanten brukte det islandske ordet *þrjál*, som i følge min ordbok direkte oversatt betyr luksus, eller glitter og stas. Jeg synes ikke den oversettelsen var dekkende for måten min informant brukte ordet på, så i mangel av et bedre ord har jeg valgt å oversette med jåleri

<sup>5</sup> Den 19.juni er Kvinnesaksdagen på Island, FÍ arrangerer "Mal byen rosa" denne dagen, og oppfordrer alle som støtter likestillingsaken om å bære noe rosa.

Og hun blir kledd opp i rosa. "Mamma, hvorfor kan jeg ha på meg rosa, er ikke dette bare jåleri?" spør hun da...! (ler). Jeg mener, hvordan skal jeg forklare forskjellen..? Men, jeg synes at det er flott hvordan vi i bevegelsen bruker den også altså! "

Jeg observerte at denne fargen ble brukt i alle sammenhenger, både private og offentlige kontekster. Informantene mine brukte ofte rosa klær, rosa feminist t-skjorter med slagord, rosa vesker, sko, luer, skjerf, votter osv. De knallrosa t-skjortene med ulike tekster på, solgte de på møter og arrangementer og de kunne kjøpes i en klesbutikk eid av en av medlemmene i bevegelsen. Disse t-skjortenes tekster var blant annet " Jeg er feminist", "Cogito ergo feminista sum" (Jeg tenker derfor er jeg feminist) og "Ekte menn er feminister". To av disse slagordene speiler det jeg allerede har vært inne på , nemlig den akademiske bakgrunnen for bevegelsen, gjennom fokuset på tenkning, og at slagordet spiller på Renè Descartes og hans filosofiske utsagn "Cogito, ergo sum" ("Jeg tenker, derfor er jeg"). Slagordet "Ekte menn er feminister" gjenspeiler tanken om at menn er velkomne innenfor bevegelsen, og tanken om at likestilling ikke kan oppnås uten å ha menn med på laget.

De fleste av feministene jeg kom i kontakt med brukte fargen mye i forbindelse med bevegelsens aktiviteter, og en del brukte feminist t-skjortene og rosa klær og tilbehør også i mer private sammenhenger. For mange av mine informanter ble bruken av den sjokkrosa fargen på klær, sko, vesker, hårpynt o.l en identitetsmarkør, et veldig synlig tegn på deres feministiske ståsted. I offentlige



---

sammenhenger ble dette opplevd som en styrke og ga en følelse av felleskap og samhörighet mellom medlemmene. Sekretæren i bevegelsen, en ung kvinne i midten av 20-årene var en av dem jeg la merke til alltid hadde på seg feminist t-skjortene på møter og andre arrangementer:

*" I= Bruker du feminist t-skjortene?*

*E= Ja, jeg bruker de ikke på jobb, men ellers på universitetet eller på kafeer og bare overalt, jeg går med de på fest også! Jeg synes det er en vakker farge. Og, ja...jeg synes det er gøy å bruke den på offentlige steder! Jeg ville hatt den på meg på jobben hvis jeg kunne, men på jobben så får man ikke ha på seg noe som reklamerer for noe, politiske standpunkt eller noe, ellers ville jeg gått med den der også! Jeg synes disse t-skjortene er så flotte."*

Jeg observerte også at talskvinnen var en av de som brukte t-skjortene og klær og tilbehør i rosa flittig, særlig i forbindelse med feministbevegelsens aktiviteter, men også ellers. Da jeg snakket med henne om dette la hun vekt på at det kom an på konteksten om hun brukte t-skjortene i private sammenhenger:

*" I= Jeg har sett at du bruker rosa klær og feminist-t-skjortene på møter o.l, men bruker du det til hverdags også?*

*K= Noen ganger, det kommer an på...man velger det kanskje etter hva man skal eller hvor man drar, du vet, når jeg er hjemme og drar på besøk så er det helt ok, men når vi drar på møte ett eller annet sted, da vil man passe på hva som står på t-skjorta. Da er det praktisk å bruke f.eks Cogito-trøya, den passer overalt. Men jeg har kanskje ikke på meg "Kvinner kler*

*klær", når jeg skal i bursdag eller noe sånt, da bruker jeg den ikke. Men jeg er veldig lite beskjeden når det gjelder å bruke t-skjortene sånn til hverdags og ikke bare i feministiske miljø."*

Selv om de aller fleste av min informanter brukte rosafargen i forbindelse med bevegelsens aktiviteter, betød ikke det alle var like glade i å bruke de rosa feminist t-skjortene i mer private kontekster. Hva er grunnen til dette? De svarene som gikk igjen når jeg spurte de det gjaldt om dette var at det ikke bare var enkelt å skulle stå for sine feministiske synspunkter når man bare er "seg selv" og ikke en del av en større gruppe med de samme meningene som en selv.

Min egen observasjon rundt dette er at når man opererte som en del av feministbevegelsen, som en av mange likesinnede, ga det en slags beskyttelse og en "usynlighetskappe", man var bare en av mengden. Man skilte seg ikke ut fra de andre som også er ikledd den samme "uniformen". Det ga også styrke og mot og vite at man er del av en større gruppe som kjemper for det samme og som har et felles mål, noe som skaper en felles identitet. I den konteksten er det "feministen" som trer frem, de andre delene som utgjør identiteten trer i bakgrunnen. Slik er det ikke når man opptrer på egenhånd, som "seg selv" i mer private kontekster. Der er feministdelen bare en del av de ulike delene som utgjør ens identitet, som folk kan bruke som et referansepunkt for sin oppfattelse av hvem man "er". I enkelte sammenhenger er man ikke så klar for å la den feministiske identiteten stå i fokus.

---

En ung jente i begynnelsen av 20-årene, som etter hvert ble leder for

Ungdomsgruppa kan illustrere dette:

*" I= Bruker du de rosa t-skjortene?*

*E= Eehm...nei, jeg bruker egentlig ikke t-skjortene så mye , bare når jeg er i humør til det..Men jeg pleier som regel å ha buttens festet på jakka eller veska eller noe, masse rosa buttons..En del av grunnen til at jeg ikke bruker de så mye er at jeg ikke er så glad i å bruke t-skjorter..Men en annen del av grunnen er vel at.. jeg ikke er klar for å stå frem med det standpunktet hver dag. Jeg foretrekker å bruke buttons, folk ser jo dem.. T-skjortene er mye tydeligere som et "statement"...Men jeg liker å bruke de innimellom..En del av det er jo det at noen ganger så vil man bare være seg selv, ikke feminist eller venstrevridd eller hva man nå er, man vil bare være seg selv så folk kan se..eh..deg."*

En annen veldig aktiv ung kvinne i slutten av 20-årene er heller ikke så glad i å bruke rosafargen i private kontekster. Hun begrunner det mer utfra personlige preferanser, det har med hennes personlighet å gjøre:

*" I= Bruker du rosafargen?*

*H= Nei, jeg er ikke så.. jeg har aldri vært en person som liker å ha et politisk budskap på meg, jeg tror jeg er ganske..På mange måter er jeg en veldig privat person, og det er ikke min måte å gjøre ting på. Men selvfølgelig, når det skjer noe stort eller på 1.mai og sånn, da liker jeg det, da er det ikke noe problem for meg, men jeg liker ikke å gjøre det hver dag."*

Disse t-skjortene fungerte både som reklame, en inntekstkilde og som et felleskapssymbol for feministene. De trykket nettadressen sin på t-skjortene som en reklame, i tillegg er jo den som bærer t-skjorten et "reklameskilt" i seg selv. De solgte t-skjorten for å få inn penger til aksjoner og andre arrangementer i regi av bevegelsen, i tillegg til den "sponsingen" de mottok fra ulike støttespillere. Felleskapsfølelsen ble understreket ved å bære t-skjortene både i sammenheng med feministiske aktiviteter og privat. I tillegg ga t-skjortene en mulighet for å aktivt markere seg som en feminist.

Talskvinnen understreker nettopp dette:

*" Dette er også knyttet opp til det og bare endelig ha kommet med i en bevegelse og være i kamp og være i kamphumor til å gjøre noe, og da vil man på en eller annen måte få frem budskapet sitt....Man vil markere seg, man vil si jeg er feminist og dette er det jeg står for "*

I tillegg brukte feministene rosafargen når de trykket opp plakater, flyers , klistremerker, buttons og lignende materiell. Rosafargen preger nettsiden deres, i tillegg til at de også hadde en rosa "talerstol" av plast, som ble benyttet på møter av ulike slag. Feministene har til og med en egen "mal byen rosa dag" den 19. juni hvert år, hvor de oppfordrer alle som støtter likestillingssaken om å kle seg i noe rosa. Datoen er valgt fordi dette regnes som "Kvinnesaksdagen" på Island. 19. juni 1915 fikk alle islandske kvinner over 40 år stemmerett ved Alltingsvalget. På denne dagen arrangeres det ulike aktiviteter i regi av feministbevegelsen i samarbeid med

---

andre kvinneorganisasjoner. FÍ deler også ut "Den rosa steinen" denne dagen, som gis som en oppmuntring til bedrifter, organisasjoner, enkeltpersoner som feministene mener enten har gjort noe positivt i likestillingssammenheng, eller som de mener trenger en påminnelse om dette.

### 3.6 " Vi er ikke menn"

Da feministene bestemte seg for å organisere seg, gikk de inn for en "flat" struktur, uten noen formell ledelse, slik jeg også har beskrevet i innledningen. Tanken om at man vil ha en "flat" struktur og fraværet av en formell ledelse, er noe feministbevegelsen har til felles med sine forgjengere Rødstrømpene og Kvinnalístin, selv om FÍ kan sies å være noe mer strukturert enn for eksempel Kvinnalístin. Kristmundsdóttir viser at i tillegg til å dele en oppfatning om kvinner som kulturelt ulike, har bevegelsene også ulike syn på makt og autoritet.

Verken stemmerettsforkjemperne eller feministene på 1970-tallet setter spørsmålsteget ved de grunnleggende maktstrukturene i det islandske samfunn, mens medlemmene av de nye kvinnelistene skiller seg ut i det de avviser de verdiene som makten hviler på. Dette fordi de hevder at kvinner ikke bare er en egen kulturell gruppe, de har også sine egne autoritetsverdier, og ser maktdistribusjonen som en av måtene kvinner blir undertrykt på. De argumenterer derfor for at det er nødvendig med en annen maktfordeling for og oppnå målet om

full likestilling mellom kjønnene, og de avstår derfor fra og ha egne ledere

(Kristmundsdóttir 1989, Styrkårsdóttir 1999).

Rødstrøpene opererte med en lignende struktur som FÍ, i følge en av mine informanter, en kvinne i midten av 50-årene, som var aktiv i Rødstrømpebevegelsen på 70-tallet:

*" I Rødstrøpene opererte vi med et hovedråd men vi hadde ingen formell formann for hele bevegelsen. Formannen i rådet innkalte til møter. Denne strukturen ligner litt på Fí sin struktur..."*

Andre tidligere medlemmer av Rødstrøpene som jeg har snakket med fortalte også at de delte bevegelsen inn i ulike arbeidsgrupper som kunne opptre selvstendig når de ønsket det, men som rapporterte inn til hovedrådet, akkurat slik som i FÍ.

Når det gjelder Kvennalistinn hadde de en mye mindre strukturert organiseringsform enn både Rødstrøpene og FÍ. Som jeg har beskrevet i innledningen hadde kvinnene bak Kvennalistinn en klar idé om at de ville ha det de selv kaller en "kvinnelig organiseringsform". De forkastet tanken om en leder og et makthierarki, da de hevdet at kvinner og menn har ulike kulturer og verdier, slik at full likestilling bare kunne oppnåes ved at kvinnene organiserte seg i samsvar med sine egne verdier. Derfor hadde de ingen formell partileder, denne rollen gikk på rundgang, og alle varamedlemmer til de som satt på Alltinget ble skiftet ut

---

reglemessig, for å forhindre at makten ble sittende på noen få hender. Deres mål var å ha en så vid maktdistribusjon som mulig blant alle sine medlemmer (Styrkárardóttir 1989).

Som vi kan se opererte Kvinnalístinn med en mye åpnere struktur enn det FÍ gjør, noe et tidligere medlem av Kvinnalístinn også kommenterer, da jeg spurte henne om det finnes noen likheter mellom FÍ og Kvinnalístinn:

*" FÍ er vel mer strukturert enn det Kvinnalístinn var kanskje...Kvinnalístinn hadde ingen ledere for gruppene. FÍ har en mer definert struktur, alle gruppene har jo en gruppeleder, men det er jo også ofte den eneste regelen. FÍ har den samme talskvinnen. men jeg spør meg selv om det kanskje hadde vært lurt med et skifte, så man kan la andre få sjansen... Kvinnalístinn ble ofte kritisert fordi vi skiftet ut varakvinner, vi ville ha en maktdistribusjon. Dette var helt bevisst fra vår side, vi ville gjøre det på en bestemt måte*

Den første gangen jeg møtte talskvinnen og den it-ansvarlige i FÍ nevnte de at de hadde valgt en "flat" struktur fordi dette var en "kvinnelig" organiseringsform. Dette er den samme begrunnelsen som ligger bak Kvinnalístinn's struktur. Mange tidligere medlemmer av både Rødstrømpene og Kvinnalístinn er aktive i FÍ, og var med på å forme bevegelsen helt fra begynnelsen av, slik at det ikke er så overraskende å finne spor av den andre bølgens tanker i denne nye bevegelsen. Dette reflekteres også i mine informanters tanker rundt den flate strukturen. Gruppelederen for Mannsgruppa, en ung mann i begynnelsen av 30 årene peker på arven fra forgjengerne:

*" Det går tilbake til Rødstrømpene, det er et feministisk spørsmål. Vi er veldig stolte av Rødstrømpene og også Kvennalistinn, derfor vi bestemte oss for å ha en flat struktur "*.

En annen mannlig informant i midten av 30 årene vektlegger at flere av de kvinnene som var med på og grunnlegge bevegelsen har bakgrunn fra

Kvennalistinn:

*" Du vet Kvennalistinn og hva de tenkte på, vi har en bredere type organisering men den er formet på Kvennalistinns ideer. Mange av kvinnene som har formet bevegelsen, har en bakgrunn fra Kvennalistinn, de har vært med på å forme...de ville skape en annen struktur, og utrydde idéen om en leder".*

Det er altså en likhet mellom hvordan Kvennalistinn og Fí ser på autoritet og makt innenfor bevegelsen. De deler en forståelse om at hierarki og konsentrert lederskap er en "mannlig" maktform, i motsetning til den "flate" strukturen som er basert på en kvinnelig tenkemåte. Her er det ingen formell ledelse og tanken er at alle medlemmene er like viktige og har lik rett til å utøve innflytelse og ytre sine synspunkter. De er likeverdige innenfor organisasjonen, til tross for at de kan ha ulike syn på hvordan ting bør være. Fí har som mål og være en åpen og inkluderende bevegelse, og måten de er organisert på speiler dette.

En av feministene svarte ganske enkelt når jeg spurte henne om bakgrunnen for strukturen:

*" Vi er ikke menn".*



---

Feministene jeg hadde kontakt med var syntes det var positivt for bevegelsen med blandingen av unge og gamle feminister, og at det var viktig å ha med seg den erfaringen som tidligere generasjoner av feminister har opparbeidet seg. Dette står i kontrast til "nyfeminismen" i de andre nordiske landene, hvor man i stor grad har forkastet den andre bølgens aktivisme og organisering, og heller fokusert på individuelle bidrag til feminismen.

Lederen for "Sikkerhetsrådet" (Öryggisráðid), en ung kvinne i begynnelsen av 20-årene, har noen tanker rundt denne blandingen av unge og gamle i bevegelsen. Hun viser tilbake til arven fra tidligere kvinneorganisasjoner på Island, samtidig som hun også knytter det opp mot en tanke om at det er viktig at det er likestilling blant de som kjemper for denne saken. I tillegg er Island et lite land, det feministiske miljøet er i stor grad nettverksbasert og "alle kjenner alle" :

*"Jeg tror det kommer både av det sterke kvinnepartiet, kvinnepartiene og politikken og kvinneorganisasjonen har vært her på Island fra 1900...Og at de hm...Jeg vet ikke, kanskje...Kanskje også at, for vi er jo en liten nasjon og alle kjenner alle, og den pakka liksom. Men det er jo også snakk om det med at hvis vi kjemper for likestilling, for at det skal bli likestilling, så må det jo være likestilling mellom alle oss som kjemper for det også..."*

Hun fortsetter med å snakke litt om en kvinne som har vært aktiv feminist i 30 år, som også er hennes foreleser på universitetet, og som hun beundrer for at de fremdeles orker å holde på med den samme kampen:" *Og hun er jo læreren min på universitetet, men...Nei. De er jo utrolig flotte de kvinnene, at hun gidder å høre på oss som*

*er skikkelig sinte nå, hun har jo vært sånn i 30 år, det er ikke noe nytt det jeg sier, eller det jeg holder på med, men hun, men likevel føler jeg at jeg forteller henne en nyhet liksom!"*

Da jeg spør denne kvinnen i begynnelsen av 50-årene om hva hun synes om denne blandingen av nye og gamle feminister svarer hun slik:

*" Det er viktig at vi som er eldre er med. Vi formidler våre tidligere erfaringer. Det er viktig at noen kjenner historien."*

I tillegg utdyper hun litt nærmere det den unge kvinnen var så forundret over, nemlig hvorfor hun fremdeles orker å være aktiv i likestillingskampen:

*" Det er viktig at vi som er eldre er med. Vi kan formidle våre tidligere erfaringer...Det er viktig at man kjenner historien..En annen viktig ting som mange kvinner ikke forstår er at man lever som kvinne hele livet, feministdelen er ikke ferdig når man fyller 40 år.. Man kommer inn i en ny livsfase. Det er nye problemer hele tiden, kjønnsbalansen, hvordan man ser på kvinner i samfunnet...Jeg er ikke enig med kvinner om sier at nå kan jeg trekke meg tilbake. Se på USA, der er det så mange aktive gamle kvinner, kvinner på 80 år osv, som vil kjempe for sine barnebarn og også seg selv. Vi skal støtte hverandre".*

Når jeg snakket med feministene om organiseringen og den "flate" strukturen, fikk jeg litt ulike svar i forhold til hvordan de syntes det fungerte. En av gruppelederne, en kvinne i begynnelsen av 20-årene legger vekt på samarbeidet og likhetstanken, at alle er like innenfor bevegelsen:

---

*" Det er jo det aktive...samarbeidet. Og det jeg synes virker best er det at vi ikke har noen leder, en bestyrer eller..At alle er like innenfor organisasjonen , der er det i hvertfall likestilling, som jeg også ville sett i samfunnet vårt...Og det er et godt samarbeid for det meste, og det synes jeg er selvfølgelig utrolig viktig for å nå fram, det er ikke noe, du føler nesten alltid at den som sitter overfor deg er enig med deg, det er jo utrolig godt...Og også..hvordan det er organisert, alle disse 12 rådene og ja...jeg synes det virker veldig godt...."*

Det er interessant med denne tanken om at alle er like innenfor bevegelsen og at alle har lik mulighet til å påvirke de beslutningene som tas. Gruppelederen jeg snakket med her hadde bodd i Norge i deler av oppveksten og snakket relativt godt norsk. Hun brukte det norske ordet "like". Jeg leser ordet "like" i denne sammenheng til å bety "likeverdige". Dette er en oppfatning som deles av flere av mine informanter. En annen gruppeleder, en kvinne i slutten av 20-årene sier dette om strukturen:

*" Jeg synes det er en veldig, ,veldig god struktur, jeg synes virkelig det. Det er selvfølgelig veldig viktig å være oppmerksom på at gruppene samhandler, og at ulike folk fra forskjellige grupper utveksler meninger. At diskusjonen ikke låser seg inne innen hver gruppe, du vet...Det er selvfølgelig noe man må...være oppmerksom på...Men jeg synes ,som en grunnleggende form, så synes jeg det er en veldig god struktur, og har virket ganske bra synes jeg.*

Lederen for Mannsgruppa, en ung mann i begynnelsen av 30-årene kaller

strukturen for et anarki:

*"Morsomt med anarki, at ingen bestemmer, vi har 11 grupper, som tar for seg mange problemstillinger likevel har vi en form vi kan arbeide utfra."*

Når det gjelder mine egne observasjoner vil jeg hevde at atmosfæren på ulike gruppemøter og allmøter var preget av åpenhet og livlig diskusjon blant de fremmøte. Det hersket ofte et organisert kaos, som gruppelederne vanligvis prøvde å kontrollere, slik at møtet ikke skulle skli helt ut, men holdt seg til den oppsatte agendaen. Selv om gruppelederne var de som hadde ansvaret for å innkalle til møter og finne saker, betød ikke det automatisk at de ble oppfattet som å ha mer autoritet eller makt enn de andre medlemmene i gruppa. Ofte kunne enkelte gruppemedlemmer være veldig aktive og dominere diskusjonen på et møte, mens på neste møte var det en annen som tok på seg "lederrollen". Mitt inntrykk var at de personene som endte opp som de "dominerende", ofte var de mest aktive menneskene i bevegelsen generelt.

Dette inntrykket bekreftes av en av mine informanter, en kvinne i slutten av 20-årene:

*"Jeg tror faktisk at det varierer litt, for eksempel når vi har et prosjekt på gang, da blir kanskje en person mer...synlig i dette prosjektet, og så en annen person i et annet prosjekt....Og jeg tror..ja, jeg tror det...Og jeg håper virkelig, jeg tror virkelig at strukturen er så åpen, at hvis jeg vil...du vet, ta kontroll over noe, så kan jeg det. Og hvis en annen*

---

*person vil gjøre det så kan den personen antakeligvis det...Det er MIN følelse, i hvert fall.....Men så vet jeg jo ikke om alle andre føler det på samme måte, men det er min følelse, definitivt. ”*

Selv om de ikke har noen formell ledelse var mitt inntrykk som jeg også fikk bekreftet gjennom samtaler med de mest aktive feministene at noen tok mer ansvar enn andre. Dette gjaldt blant annet talskvinnen som jeg fikk god kontakt med, og som jeg møtte nesten daglig. Dette ga meg innsikt i hennes hverdag, som i stor grad var preget av hennes engasjement i feministiske spørsmål generelt og FÍ spesielt. Hun er en kvinne i midten av 30-årene, som har markedsføringsutdannelsen sin fra USA, der hun studerte i flere år. Det var her hun ”ble feminist”, og hun fortalte at hun hadde savnet en feministisk organisasjon når hun kom tilbake til Island. Hun hadde nettopp sluttet i jobben sin hos et it-firma og begynt på prosessen med å starte et eget konsulentfirma med feministisk vri, da jeg ble kjent med henne. Så hun var det hun selv kalte en ”yrkesfeminist” og kjempet for saken 24 timer i døgnet.

Ikke alle var like engasjerte og det ga utslag i at en del av gruppene var lite aktive. Forklaringene som ble gitt, var at mange i begynnelsen ikke var klar over hvor aktivistisk bevegelsen kom til å være, og foretrakk å delta via nettet i stedet. Det ble også forklart med det stressende samfunnet man levde i, og at mange følte at de ikke hadde tid til å bruke energien sin på å være aktiv i bevegelsens aktiviteter.

Dette sier en kvinne i midten av 50-årene om tidspresset og gruppenes manglende aktivitet:

*" Folk har ikke tid. Den store forskjellen mellom Rødstrømpene og FÍ er at kvinnene nå har enda mer å gjøre, de er mer stresset nå enn før. Man har enda mindre tid og man ser en endring i prioriteringer og mentalitet. Unge, men også eldre kvinner i dag er mer forbruker orientert, vi vil ha tingene gjort, men helst ikke gjøre dem selv ".*

Et av ankepunktene mot Kvinnalistentinn og dens flate struktur i sin tid, var at man ofte ble for sene til å reagere, i og med at alle beslutninger skulle tas ved at man diskuterte seg frem til en løsning (Styrkárdsdóttir 1999). Denne tregheten fantes også hos FÍ, særlig på grunn av at så mye av kommunikasjonen foregikk via e-post. En ung kvinne i begynnelsen av 20-årene som var leder for Sikkerhetsgruppa en stund pekte på dette "problemet":

*" Jeg synes det fungerer ok, men noen ganger føler jeg at det er litt... Vi er ikke alltid så raske til å gjøre ting, og noen ganger når jeg føler at det er et tema jeg har lyst til å ta opp, eller synes vi burde ta opp, men at den saken kanskje er mer relatert til en av de andre gruppene, så tenker jeg, ok, den gruppen får ta denne saken, men så er de kanskje opptatt, med sine egne ting og har ikke tid så ingenting skjer... Etterpå diskuterer vi kanskje saken og tenker på å kommentere den eller noe, men da er det kanskje for sent... Det er egentlig den eneste ulempen jeg ser ved denne flate strukturen, men jeg synes også den er bra, fordi jeg tror at flere mennesker blir aktivert på denne måten, så hvis vi ikke hadde gjort det på denne måten ville det vært enda færre som var aktive".*

Som jeg har forsøkt å vise er den flate strukturen både en måte å anerkjenne tidligere bevegelser på øya sine bidrag til kampen for likestilling, og kan vel også sies å speile blandingen av "nye" og "gamle" feminister i bevegelsen. Den understreker også den forskjellstankegangen som er til stede hos disse feministene, der de har en forståelse av at en flatere organisasjonsstruktur basert på nettverk og grupper som en mer kvinnelig form for organisering (Kristmundsdóttir 1989, Styrkársdóttir 1999).

## 4. Forskjell eller likhet?

### 4.1 Forskjellsfeminismen

Som feministen som holdt et innlegg på stiftelsesmøtet til Fí påpekte finnes det ikke bare èn feminisme, det finnes mange. Blant de ulike retningene kan man ane et hovedskille mellom forståelsen av kjønn (kvinner) som forskjell eller likhet. Har kvinner som gruppe noe felles, som skiller dem fra menn som gruppe? Eller er forskjellene og variasjonene blant kvinner som gruppe (og menn som gruppe) for store til at man kan hevde å snakke for alle kvinner når man kjemper for kvinners rettigheter? Hva med de ulike biologiene? Er det en forskjell som gjør en forskjell, eller ubetydelige variasjoner over det samme tema? Hva er det som gjør kvinner til kvinner? Hva er "natur" og hva er "kultur"?

Disse spørsmålene har blitt stilt og forsøkt svart på av feminister opp gjennom historien, og FÍ er intet unntak. Som vi har sett av den foregående diskusjonen om dekonstruksjonen av det rosa og i forståelsen av den "flate" strukturen som "kvinnelig", kan man hevde at de forstår kvinner som "forskjell". Jeg vil her gi en redegjørelse for forskjellsfeminismen og dens utgangspunkt i en retning innenfor fransk feminisme, og se på hvordan den skiller seg fra likhets- eller likestillingsfeminismen, som kan sies å ha vært mest fremtredende her hjemme i



---

den senere tid. Videre vil jeg vise hvordan kvinne og kjønnsforskeren Rosi Braidotti og hennes forskjellsfeministiske tanker har inspirert FÍ, og diskutere om FÍ's utgangspunkt er rent forskjellsfeministiske eller om det finnes andre tanker innenfor bevegelsen.

Den svenske forfatteren og feministen Nina Björk har gjort den samme observasjonen som de islandske feministene når det gjelder rosafargens kjønnsbestemte meningsinnhold. I "Under det rosa teppet" (1996) beskriver hun hvordan nyfødte jentebabyer blir inntullet i et rosa teppe på barselsavdelingen. Og at dette vekker en trang hos disse jentene til å oppfylle en forventning som det rosa teppet symboliserer. Denne forventningen er ifølge Björk en trang til å være Kvinnen, eller den kvinnelige kvinnen (Björk 1996). Hennes prosjekt er imidlertid motsatt av de islandske feministene, hun vil kvitte seg med rosafargen og alt det den symboliserer fordi den er med på å skape et bilde av kvinnen som hun mener ikke er sant. Hun kritiserer feminismen for å skape et bilde av Kvinnen med stor K, som en naturlig identitet. Björk skriver at kvinnen er *"feminismens kjæreste fetisj, den vil "frigjøre" henne, vil "representere henne", vil "oppvurdere hennes erfaringer", og at denne kjærligheten til kvinnen" har gjort henne til en utopi, til en drøm om en annen verden, en bedre orden"* (ibid 1996: 12). Hun kritiserer den delen av feminismen som tenker kvinnen som forskjell. Tanken om at kvinner har andre egenskaper enn menn, og at disse er positive, leder ifølge Björk til en tanke om kvinnen som et alternativ til den bestående orden. Hvis kvinner hadde fått bestemme ville det vært

mindre krig, bedre miljø og mindre rasisme. Hun hevder videre at denne tanken fører til en drøm om kvinnens godhet, og at denne godheten tar ulik form i ulike feministiske leire (ibid 1996).

Björk kritiserer forskjellstenkningen innenfor feminismen fordi hun mener den skaper essensialiserte bilder av Kvinnen, og derfor også Mannen. Det bidrar til å opprettholde de faste kjønnsidentitetene som forbindes med både kvinner og menn. Hun vil at feminismen skal konsentrere seg om det siste stadiet i den franske psykoanalytiker og lingvisten Julia Kristevas feministiske stadier: der selve begrepene mann og kvinne løses opp, der de blir sett på som rene fiksjoner. Hun skriver at hun ønsker seg en feminisme som ” *oppløser de fortellingene som skaper mannlighet og kvinnelighet; en feminisme som ikke vil oppvurdere ”det kvinnelige” – men som vil ha en oppløsning av kjønnsidentiteter...*” (ibid 1996: 14).

Julia Kristeva er en representant for den poststrukturalistiske retningen innenfor moderne fransk feminisme, der også Luce Irigaray (psykoanalytiker) og Hélène Cixous (forfatter) er sentrale navn. Mye av det vi i dag forbinder med forskjellsfeminismen kan spores tilbake til disse feministenes tenkning. De utviklet sine mest sentrale teorier på 1960- og 70- tallet, og har bakgrunn i den radikale franske poststrukturalismen slik den vokste frem på denne tiden. Den radikale poststrukturalismen og de franske feministenes hovedformål var å dekonstruere den rådende tenkningen og introdusere noe helt nytt, samtidig som de også videreførte endel innsikter fra foregående teorier. Kristeva, Irigaray og Cixous var

---

alle skarpe samfunnskritikere og radikale i sitt syn på det (franske eller vestlige) samfunnet, og har hatt en stor innflytelse på den poststrukturalistiske vendingen innenfor feminismen (Fürst 1998).

Irigaray og Cixous stod bak et prosjekt som de kalte " *écriture féminine*" – "kvinneskrift" - på grunn av at de så det som sitt prosjekt å skrive kvinneligheten, som *forskjell*, inn i kulturen. Dette skiller dem fra angloamerikanske feminister, i det de fokuserer på bruken av språket som en måte å få til endringer i samfunnet og kulturen. Kristeva skiller seg fra disse to når det gjelder kvinneskrift prosjektet, men de har alle den samme vektleggingen av betydningen av språket (ibid).

Den franske feminismen har alltid vektlagt det teoretiske, og den store kvinnelige feministiske teoretikeren som har inspirert ikke bare franske feminister men feminister i hele den vestlige verden er forfatteren Simone de Beauvoir. Hennes mest kjente bok i denne sammenheng er "Det annet kjønn" fra 1949, som er blitt en klassiker. Hennes utgangspunkt er den eksistensialistiske filosofien, som vektlegger at mennesket eksisterer forut for sin essens, det velger selv sitt liv og står også ansvarlig overfor sine valg. Menneskets oppgave er å prøve å realisere seg selv som subjekt på best mulig måte, innenfor de begrensninger de lever i. I følge Beauvoir er kvinnen også et *subjekt*, selv om mannen og samfunnet ofte vil gjøre henne til *objekt* (Christensen 1988). Kvinnen er "det annet kjønn", hun er et objekt i forhold til det mannlige subjekt (Fürst 1998). De Beauvoir hevder at kvinnen må hevde seg selv som individ og tre ut av den lukkede verden hun lever i, hun må overskride de

reelle eller innbilte hindringene som settes opp for henne, , hun må transcendere (Christensen 1988).

Mange feminister tar avstand fra de Beauvoir fordi de mener hun går inn på mennenes premisser og forneker det som er spesifikt kvinnelig, særlig den kvinnelige biologien. Et av hennes mest kjente utsagn, " vi fødes ikke som kvinner, vi blir det", kan sies å være et svar på denne kritikken. Kvinner er ikke født kvinner, og determinert ut fra sin biologi, de er skapt kvinner, og man kan "velge bort" det biologiske som hun selv gjorde ved å ikke få barn, slik at hun kunne bruke tiden sin på å skrive og arbeide politisk (ibid).

De franske poststrukturalistiske feministene har i sine teorier tenkt inn ikke bare biologien, men også kvinnens følelsesliv og seksualitet. De har tatt utgangspunkt i psykoanalysen og lingvistikken fordi følelser, seksualitet og språk er grunnleggende for våre liv (ibid). I arbeidene deres kan man finne koblinger til Jacques Lacans reformulering av psykoanalysen og begrepet om det ubevisste, Jacques Derridas dekonstruksjon av den vestlige filosofiens bruk av binære opposisjoner i sin tenkning og også Foucault og hans maktanalyse. Disse tre har alle kritisert den vestlige tenkemåten og dens begreper. De har ikke forsøkt å finne helhetlige forklaringer, men har vært opptatt av hvordan mening skapes og de maktforholdene som ligger bak den vestlige forståelsen av verden ( Fürst 1998).

Derrida har kritisert og dekonstruert det han kaller *logosentrismen*, den vestlige filosofiske tradisjonens tankegrunnlag, og dens hang til essensialisme og dikotomisk

---

tenkning, som for eksempel i opposisjonen mellom kultur/natur og mann/kvinne. Han hevder at mening ikke skapes gjennom statiske binære opposisjonspar, men at det er ordene og begrepenes forskjell fra andre ord og begreper som gir dem sin mening. Det finnes ikke en sann betydning, alle ord og begreper rommer i seg alle tidligere måter ordet/begrepet har blitt brukt på og alle mulige fremtidige måter å bruke det på. Han hevder at dette er en tenkning som kan romme det tvetydige, både det samme og det helt andre på samme tid, uten at forskjellen mellom dem blir opphevet. Det er dette han prøver å fange med begrepet *différance*, som skiller seg fra det stavelsen av det skrevne franske ordet for forskjell (*différence*), men ikke fra hvordan det uttales muntlig (ibid).

Det er dette angrepet på dualismen, den binære opposisjonstenkningen, og essensialismen som blir viktig for de franske feministene, i det de ser virkeligheten som kontinuerlig skapt gjennom språket og skriften som diskurs. Det er på dette grunnlaget at de ser muligheten for endring av kulturen gjennom skriften og språket. Dette kombinerer de med Lacans reformulering av viktige begreper innenfor psykoanalytisk teori, blant annet om det ubevisste, fallos begrepet og en kritikk av den vestlige tenkningen rundt det enhetlige mannlige subjektet (Fürst 1998). Lacan betrakter det han kaller *fallossentrismen*, som en dominerende dominansstruktur i det vestlige samfunnets tenkemåte (Christensen 1988). Han hevder også at tilegnelse av språket er en forutsetning for subjektdannelsen. Subjektet blir til i skjæringspunktet mellom det bevisste og det ubevisste, og derfor

vil det alltid finnes en fortrenget og fremmed side integrert i det. Dette bryter med det enhetlige vestlige subjektsbegrepet, og Kristeva tar denne kritikken med i sin forståelse av subjektet som heterogent (Fürst 1998).

De franske feministene spør hvor kvinnen er i alt dette? De hevder at kombinasjonen av logosentrismen og fallosentrismen i den vestlige tenkningen har gjort kvinner usynlige og stumme. Cixous kaller dette for *fallogosentrismen*. Her kan man også trekke paralleller til Ardenes "tause" eller "uartikulerte" modeller (Ardener 1974). Kvinnen finnes ikke, hennes virkelighetsoppfattelse er ikke representert i språket, fordi dette er basert på en mannlige virkelighetsdefinisjon. Hennes modeller av samfunnet er uartikulerbare i det språket og den begrepsverden vi har fått utlevert. I følge Ardener uttrykkes menns modeller av samfunnet på et meta nivå, der de forsøker å definere kvinnen, og siden deres modeller av menneskeheten er basert på menns forståelse, blir deres motsats, kvinnen, tvetydig (Ardener 1974).

Irigaray og Cixous hevder at kvinnen ikke er begrepsfestet i den vestlige tenkningen og vil definere henne midlertidig som noe annet, som noe som står helt utenfor den vestlige fallogosentriske tenkningen. Det er på dette grunnlaget de fremhever behovet for et eget kvinnespråk som kan representere den kvinnelige erfaringen, som de ser som flytende og tvetydig, der det ikke finnes noen dikotomier eller forskjellstenkning. Det er på denne måten at kvinnen eller det

---

kvinnelige kan tenkes som forskjellig ifølge Cixous, uten at hun blir den negative motparten til det mannlige, jfr. Derridas *différance* begrep (Fürst 1998).

Cixous er ikke så glad i begrepene kvinnelig og mannlig, fordi de er så nært forbundet med den dikotomiske tenkningen rundt kjønn, og hun understreker at den kvinnelige skrivemåten også kan benyttes av menn, den er ikke knyttet til kvinnen som biologisk vesen. De franske feministene skiller mellom kvinner som biologiske størrelser og det kvinnelige som noe kulturelt skapt, og det er det kvinnelige i den siste betydningen Cixous prøver å skrive inn i kulturen (ibid).

Julia Kristeva skiller seg fra de to andre når det gjelder troen på å kunne skape et annet språk, et som inkluderer det kvinnelige og som bryter med fallogosentrismen makt. Hun er nærmere Derrida når han utviser en skepsis i forhold til muligheten for å overskride den binære opposisjonstenkningen, fordi vi ikke har andre begreper enn de den vestlige filosofien har gitt oss, og ifølge Kristeva er det uvisst om man klarer å bryte denne ordenen. Hun hevder at alle er nødt til å beherske det hun kaller det symbolske språket, det institusjonaliserte språket som vi alle bruker for å skape mening og forholde oss til virkeligheten gjennom. På grunn av at subjektet som bruker dette språket, er delt, så finnes det også tilfeller hvor et uartikulert og tvetydig språk kan komme gjennom og skape det hun kaller brudd med virkeligheten. Dette er noe vi kan leve med, i motsetning til Irigaray og Cixous språk, som er fullt av tvetydigheter og forskjeller, som hun mener vil føre oss inn i

psykosen fordi det bryter så mye med vår levde virkelighet (Christensen 1988, Fürst 1998).

Disse franske feministenes tanker om kvinnen som forskjell, uten det negative stempelet, har påvirket veldig mange feministiske teoretikere, og bidratt til en diskusjonen om kvinner skal sees på som forskjellige fra menn eller om kjønnene er grunnleggende like. Et annet spørsmål er hvorvidt denne forskjellen er positiv eller negativ. Det har også skapt diskusjoner rundt essensialiserte forståelser av hva kvinner og menn er. Dette har ført til at forskjell kan bety ulike ting for ulike feminister til ulike tider.

Innenfor forskjellsfeminismen finnes det også en retning som går under navnet omsorgsfeminismen, fordi tanken om kvinner som forskjellige, også rommer en tanke om at kvinners verdier skiller seg fra menns. Disse verdiene hevdes det blant enkelte feminister er basert på en omsorgsetikk. Det heter at skillet mellom det offentlige og det private har bidratt til å undervurdere og trivialisere det som typisk har vært kvinners erfaringer, som er knyttet til deres rolle som mødre og omsorgspersoner, og deres aktiviteter i husholdet. Disse kvinnelige erfaringene har utgangspunkt i følelser, empati, tillit og omsorg (Fjørtoft 2002). Kvinnalistentinn er som vi har sett et eksempel på denne forståelsen av kvinner som kulturelt ulike menn på bakgrunn av deres moralske omsorgserfaring (Kristmundsdóttir 1989).

De franske feministene har blitt kritisert for biologiske essensialisme, selv om man i det senere har gått tilbake på denne kritikken, (Moore 1994), og for at



---

begrepet "kvinne" blir en slags negativ essens, selv om de beskriver kvinnen som det som avviser eller motsetter seg essensialismen. Samtidig hevdes det at de ved å eliminere essensialismen også forhindrer enhver positiv konstruksjon av hva det vil si å være kvinne (Nicholson 1997). Mange har vært kritiske til forskjellsfeminismen generelt, og hevdet at begreper som "kvinnekultur" og "kvinneverdier" kan være med på å mystifisere kvinner og til å sørge for at de blir sittende fast i den private sfæren. Omsorgsetikken virker for mange som bakstreversk, og som å bidra til å opprettholde tradisjonelle kjønnsrollene i samfunnet. En annen relatert kritikk er at de "moderlige" egenskapene som kvinner nå krever å få anerkjent, tidligere ble brukt som argument mot kvinnelig deltakelse i den offentlige sfære (Fjørtoft 2002).

Som vi har sett står disse franske feministene i opposisjon til de Beauvoir og hennes feminisme. Cixous avviser betegnelsen feminisme i en betydning som innebærer krav om borgelige og egalitære rettigheter. Likestillingsfeminismen er ifølge henne representert ved kvinner som ønsker makt og sosial legitimering innenfor det eksisterende systemet (Fürst 1998). Likestillingsfeminismen, eller likhetsfeminismen, kan i korte trekk beskrives som tanken om at kvinner skal anerkjennes og ha de samme rettighetene og godene som menn (Holst 2002). Dette er basert på en tanke om kjønnene som like, i betydningen "sameness", og forskjell står da i motsetning til dette. Likhet kan også ha en annen betydning på norsk, nemlig likeverdighet. Dette skaper noen ganger et problem i den norske sammenhengen, i det man har lett for å tenke på mennesker, og kvinner og menn i

den først betydningen og ikke i den siste. Dette kan brukes til å rettferdiggjøre en assimileringstankegang, der man ikke har plass for tanken om mennesker som ulike, men likeverdige (Gullestad 2001).

Den sterke likhetstankegangen der man vektlegger likhet som "sameness" er kanskje bakgrunnen for at en likestillingsfeminisme der fokuset har vært på kvinners likhet med menn har vært fremtredende i den norske konteksten? Og at den forskjellstankegangen som man ser hos de islandske feministene ikke har vært så fremtredende i debatter her hjemme? På 1970-80 tallet da de franske poststrukturalistiske feministene skrev sine revolusjonære verker, var kvinnebevegelsen her hjemme mer påvirket av den radikale venstresiden i norsk politikk, og derfor mer opptatt av kvinners muligheter på arbeidsmarkedet (Kvande&Rasmussen 1993).

I politisk teori blir rettferdighet ofte forstått som et spørsmål om fordeling av økonomiske og sosiale goder. I feministiske betraktninger har en slik forståelse av rettferdighet blitt knyttet til likestillingen mellom kjønnene, og feminismen har ofte blitt forstått som en politisk idé om rettferdig fordeling av goder og byrder. Målet har ikke bare vært likhet når det gjelder formelle rettigheter men også likhet i praksis (Bugge Tenden 2002).

Deltakelse blir en rettighet i dette perspektivet, og blir sett på som et demokratisk prinsipp om åpenhet og likhet. Det er demokratiske deltagelsesrettigheter som teller, som en prinsipiell argumentasjon om alle samfunnsgruppers like rett til å

---

delta på alle samfunnsområder. Dette er argumentet kan utvides til å også gjelde en tanke om kjønnsbalanse, som demokratisk likhet ( Skjeie&Teigen 2003). På grunnlag av et slikt syn på likestilling blir statistikk et viktig fokus, fordi man er opptatt av fordelingen av posisjoner, goder og byrder mellom kjønnene (Bugge Tenden 2002).

Denne retningen innenfor feminismen har også vært opptatt av at skillet mellom det private og det offentlige har bidratt til å utelukke familien og den intime sfæren fra de samfunnsområdene som vurderes utfra rettferdighetsprinsippet. For at samfunnet skal sies å være rettferdig må det som har vært forbundet med den private sfæren også reguleres av rettferdighetsnormene (Fjørtoft 2002).

Som forskjellsfeminismen har heller ikke likhets - eller likestillingsfeminismen sluppet unna kritikk. Det har blitt hevdet at en feminismen som vektlegger kvinner likhet med menn, kan ende opp med å forsterke forestillingen om kvinner som et sammenligningsobjekt, som den andre, i forhold til menn. En annen kritikk går ut på at denne tanken gjør kvinner til "sosiale menn", og at man forneker de reelle forskjellene som finnes mellom kjønnene i det virkelige liv (Bugge Tenden 2002).

Det er en misoppfatning at forskjellsfeminismen ser på ulikheter mellom kjønnene som noe biologisk eller naturgitt. Det er de franske feministenes prosjekt å vise dette, gjennom sine dekonstruksjoner av den vestlige tenkningens begreper. En annen forskjellsfeminist som er inne på den samme tanken er Rosi Braidotti. I det følgende vil jeg ta for meg hennes tanker og knytte de opp mot FÍ.

## 4.2 Rosi Braidotti og FÍ

Da jeg snakket med kvinne- og kjønnsforskeren om e-postlisten og bakgrunnen for stiftelsen av FÍ, nevnte hun at hun hadde blitt inspirert av en annen forsker innenfor feltet, nemlig Rosi Braidotti. Hun besøkte Island høsten 2003, og en av kvinnene som holdt et innlegg på det første stiftelsesmøtet nevnt også Braidotti som en inspirasjon for tanken om å organisere feministene på Island i en bevegelse:

*” Det har også vært inspirerende og høre på ymse gode gjester som ikke har vært redd for å ta bladet fra munnen: For eksempel Rosi Braidotti –som vi kvinnelige akademikere kalle r-Europas feministiske dronning! – hun besøkte oss i høst og holdt et kraftfullt innlegg om feminismens formål og begrunnelse – om feminismen som en måte å forklare verden og endre den på – om feminismen som politisk oppgave ”.*

Braidotti kan sies å stå innenfor den forskjellsfeministiske tenkningen. For henne er kroppen et viktig sted å starte når det gjelder å finne et felles ståsted som kvinner kan snakke ut fra. Hun hevder at det feministiske prosjektet er et tosidig prosjekt. Det er både et prosjekt som involverer en kritikk av eksisterende definisjoner , representasjoner og teoriseringer om kvinner, og et prosjekt som går ut på å skape nye bilder på den kvinnelige subjektiviteten. Her ser vi påvirkning fra de franske poststrukturalistiske feministene og psykoanalytisk teori. For å kunne gjøre forskjellen mellom kjønnene til et verktøy innen feministisk teori, hevder hun at man må starte på det politiske nivå, med vektleggingen av behovet for å posisjonere

---

virkelige kvinner innenfor diskurser som omhandler subjektet og dets identitet. På det teoretiske nivået må man fokusere på at subjektiviteten er rotfestet i kroppen, og på den måten avvise både den tradisjonelle oppfatningen av subjektet som universelt, nøytralt eller kjønnsfritt, og den binære logikken som opprettholder denne oppfatningen (Braidotti 1989).

Hun skriver at i hennes forståelse, så skiller feministiske teorier om forskjeller mellom kjønnene seg fra andre teorier ved vektleggingen av det faktiske og historiske faktum at det ikke finnes noen symmetri mellom kjønnene, og at denne symmetrien har vært organisert på en hierarkisk måte. Det feministiske prosjektet er kjennetegnet av en forståelse av at forskjell har blitt et nedsettende tegn, og innebærer et forsøk på å redefinere denne forskjellen. Utgangspunktet er ifølge Braidotti en politisk vilje til å vektlegge den spesifikke kroppslige erfaringen det er å leve som kvinne, og å avvise det såkalte postmoderne anti-essensialistiske subjektet som hun mener har blitt fratatt kroppen, og igjen fokusere forskjellsdebatten på kvinners kroppslige eksistens og erfaring. Det som for Braidotti er avgjørende er "*the definition of woman as other-than a non-man*" (ibid s. 91).

Hun er opptatt av hvordan feminister kan fortsette å hevde at forskjellen mellom kjønnene er ontologisk, dvs. at det er noe som eksisterer forut for subjektet, og at det er det som er det vesentlige ved subjektet. Hun spør hvordan feminismen som en moderne teori og praksis, kan både opprettholde et behov for å hevde at det

kvinnelige subjektet er kjønnsesifikt, og på samme tid dekonstruere tradisjonelle forståelser av subjektet, som er basert på fallosentriske premisser. For henne betyr det å være, det å eksistere i verden, og alltid være kjønnen, slik at hvis hun ikke er kjønnen, så finnes hun ikke. Hun argumenterer for et ontologisk grunnlag for kjønnsforskjeller og hevder at en form for essensialisme kan være nødvendig som en strategi (ibid).

Braidotti forsvarer essensialismen på bakgrunn av tre grunnleggende premisser. Det første er at feministiske teoretikere som ønsker å gjøre kjønnsforskjell operativ som en politisk valgmulighet, på nytt må koble det kvinnelige til den kjønnede kroppen og dens erfaring av virkeligheten, og på den måten nekte å separere det empiriske fra det symbolske, det materielle fra det diskursive, eller biologisk kjønn fra kulturelt skapt kjønn ("sex" og "gender"). Det andre premisset hun legger frem er at dette prosjektet er viktig, ikke bare som et epistemologisk grunnlag for feministisk teori, men også som grunnlaget for en politisk legitimering av feministisk politikk i vår postmoderne og postindustrielle kontekst. Til slutt hevder hun at ved å tenke på kjønnsmessig forskjell, kommer man nødvendigvis til det metafysiske spørsmålet om essens, på grunn av problemets struktur. Ontologien er den delen av metafysikken som omhandler strukturen til det som essensielt *er*, eller det som er underforstått i definisjonen av en enhet. På grunnlag av dette vil Braidotti argumentere for den kjønnsmessige forskjellens ontologiske grunnlag. Hun sier videre at det å redefinere ontologien, eller å gå ut over metafysikken, er en

---

oppgave som verken feminister eller nåtidens filosofer har klart å løse hittil, og at hun ser det som modernitetens historiske oppgave å ta kritikken av diskurser om essenser på alvor (ibid).

Hun hevder at selv om forskjellsbegrepet hun operer med først og fremst gjelder forskjeller *mellom* kvinner og menn, referer forskjell også til forskjeller *blant* kvinner. Forskjeller basert på klasse, rase og seksuell legning gjør at det meningsbærende ordet "kvinne" blir utilstrekkelig som en samlebetegnelse. I forlengelsen av dette snakker hun også om forskjellene *innenfor* enhver kvinne, som hun beskriver som et sammensatt samspill mellom ulike nivåer av erfaring, som ikke lar seg samle til et fastsatt identitetsbegrep. Her finner man likheter med de franske feministene, og da spesielt Kristeva, som i samsvar med blant annet Lacan og psykoanalytisk teori, hevder at subjektet aldri er helt, det er heterogent (Fürst 1998). Braidotti selv sier hun har denne forståelsen fra psykoanalytisk teori og praksis, og dens syn på subjektet som et krysningspunkt mellom ulike talemåter, som får frem ulike lag av levd erfaring (Braidotti 1989).

Braidotti argumenterer for det hun kaller "*essentialism with a difference*" (ibid s. 100). Hun hevder at en bekreftelse av ens subjektivitet, og at denne subjektiviteten er kjønnnet som kvinne, ikke nødvendigvis sier noe om hva ens "selv" er, fordi dette er et helt annet spørsmål, som handler om identitet. Det er derfor mulig å kunne snakke ut fra denne kjønnede subjektiviteten, uten å måtte definere hva tegnet "kvinne" er, for at man kan si at det er det som er det talende subjektet i diskursen.

Det talende "jeget" er ikke nøytralt eller kjønns-fritt, det er kjønnen. Det er på grunnlag av dette at en politisk og epistemologisk enighet blant kvinner kan nå ifølge Braidotti. Bekreftelsen av den indre forskjellen kobles med vektleggingen av en kollektiv anerkjennelse av forskjellene mellom alle kvinner og det mannlige subjektet, i tillegg til forskjellene som finnes blant alle kvinnelige subjekter. Det er "*the sameness of our gender*" som for Braidotti gjør det mulig å snakke om et bånd mellom kvinner som er noe annet og mer enn et interessefelleskap eller en solidaritetsetikk, og på den måten kunne danne et feministisk felleskap der man kan utarbeide andre verdier og representasjoner av en felles eksistens (ibid s 100).

Kjønnsmessig forskjell er ontologisk, den er ikke tilfeldig, perifer eller avhengig av sosioøkonomiske tilstander, ifølge Braidotti. Det å være en kvinne er å alltid allerede være der, det er en forutgående betingelse for hennes eksistens. Det samme gjelder mannen, men det mannlige subjektet har gjennom historien valgt å gjøre seg selv til det universelle mennesket, som kvinnen måles mot, ifølge Braidotti. Hun benekter ikke at man blir sosialt konstruert som kvinne, men hun mener at det også er like sant at konstruksjonen av det kvinnelige er en prosess som bygger på kroppslige realiteter. Man er både født og konstruert som kvinne. For henne er forskjellen mellom kjønnene et faktum, det er også et tegn på en lang historie der forskjell har fått betydningen av noe nedsettende eller som en mangel. Hennes prosjekt er å snu forskjell til en styrke, og å bekrefte det positive i dette (ibid).



---

Feminisme er for Braidotti den bevisste oppreisningen av representasjoner av det kvinnelige og kvinner ved og av kvinner selv, og dette krever en kollektiv politisk praksis og handling. Hun skriver: " *As women we are firmly attached to a culture and a logic of discourse which has historically defined woman, and the feminine, in a pejorative sense. The conscious political realization of our being already present, however, in a system that has turned a blind eye/I to the fact that we are and that we are, instead of becoming a statement of defeat, could pave the way for a new ethical and political project aimed at affirming the positivity of the difference we embody* " (ibid s. 104).

Hvordan har Braidotti inspirert FÍ? Som jeg har vist hevder Braidotti at for at man skal kunne benytte feminismen som en politisk strategi, er man nødt til å komme frem til en felles forståelse av hva det er som forbinder alle kvinner. Bare på den måten kan man hevde at man snakker for andre enn bare seg selv når man fremsetter krav og påstander i kvinnens navn. Braidotti hevder å finne denne fellenevneren i kvinners felles erfaring av å ha en kjønnnet kropp, som skiller seg fra menns kjønnede kropp. Denne forskjellen er der til tross for andre ulikheter kvinner i mellom, som klasse og seksuell legning. Det er på grunnlag av kvinners "sameness as a gender" hun hevder at feminismen kan legitimere kjønnsmessig forskjell som et handlingsgrunnlag Hun vil gjøre denne forskjellen til noe positivt, fordi hun hevder at kvinner gjennom historien har blitt negativt definert, der forskjell har betydd mangel eller nedvurdering (Braidotti 1989).

Jeg vil våge påstanden om at Braidotti har vært en inspirasjon når det gjelder dannelsen av FÍ på den måten at hun har sørget for en teoretisk legitimering av en bevegelse som kjemper for kvinner og deres stilling i samfunnet, til tross for alle forskjellene kvinner i mellom. Som forskeren som startet e-postlisten skriver det i artikkelen om forholdet mellom den akademisk feminismen og grasrotorganiseringen, så var det mange som syntes det var vanskelig å forsvare en organisering i kvinners navn, når det er tydelig at variasjonen kvinner i mellom er så stor (Einarsdóttir 2003). Braidottis tanke er at alle kvinner deler en erfaring av å være kjønn på grunnlag av både biologi og kultur, og at denne erfaringen sitter i deres kropp. Det er denne felles erfaringen av levd liv som kjønn kvinne som danner et grunnlag for politisk handling (Braidotti 1989). Dette har helt tydelig vært en kilde til inspirasjon for de islandske feministenes prosjekt, der de ønsker å både fremheve det kvinnelige som noe positivt, og å endre de dype kjønnsstrukturene i den islandske kulturen.

Innenfor FÍ hersker det både en forskjellstenkning og en rettferdighetstenkning. Man vil fremheve det kvinnelige, symbolisert ved bruken av rosafargen, og samtidig argumenterer man for at kvinner utgjør halvparten av befolkningen, derfor bør også kjønns sammensetningen innenfor politikken, i styrer og verv, gjenspeile dette faktum. Betyr dette at det hersker en selvmotsigelse innen bevegelsen? At de på de ene siden ser kjønn som likhet og på den andre som forskjell? De hevder i programmet at de ønsker å utrydde alle stereotypiske

---

forestillinger om kvinner og menns roller og natur, det vil si alle essensialiserte oppfatninger om kjønn, samtidig som de vil styrke kvinners stilling innenfor alle samfunnsområder. Jeg vil hevde at dette ikke er en motsetning. Tanken om rettferdighet står i mitt syn ikke i opposisjon til tanken om at kvinner utgjør en forskjell. FÍ's forståelse av at kvinner skal ha de samme rettigheter og muligheter som menn er basert på en tanke om likeverd. Dette er ikke en motsetning til forskjell, man kan være ulike men likeverdige. Forskjell står derimot i opposisjon til likhet som det samme, og det er ikke dette FÍ baserer sine tanker om kjønn på (Gullestad 2001, Fürst 1998). Jeg vil hevde med et sitat fra et intervju med lederen av mannsgruppa, at FÍ har en tanke om at kvinner og menn er forskjellige, og at de også finnes ulikheter innenfor grupper av menn og at dette ikke nødvendigvis har noe med natur å gjøre, men heller er et utslag av kultur. Mannsgruppelederen sier:

*" I den tredje bølgen prøver vi å kast ut denne tanken om forskjeller som noe naturlig, kvinner er ulike seg i mellom som menn også er ulike seg i mellom... Vi prøver også å slutte å forklare kulturelle og samfunnsmessige forhold ut fra biologi, fordi det ville være basert på en tanke om biologisk determinisme".*

Jeg vil hevde at FÍ på denne måten kan de sies å være på linje med Nina Björk, i hennes ønske om å utrydde alle essensialiserte, kulturelt skapte forestillinger om kvinnen (Björk 1996). De er kanskje uenige om måten dette skal gjøres på, men jeg vil hevde at det er samme grunntanke.

## 5. Frihet til eller frihet fra?

### 5.1 Individ vs samfunn

Som jeg har vist i de foregående kapitlene kan man hevde at FÍ's selvforståelse og argumentasjon for sin egen eksistens, både utad og innad er preget av en diskurs som hevder at islandske kvinner er utenfor, stumme og kulturelt ulike. Denne diskursen er en historisk en, i det tidligere kvinnebevegelser på øya også har gjort denne diskursen relevant på ulike måter til ulike tider (Kristmundsdóttir 1989).

Feministene har vektlagt at kjønn spiller en rolle i deres motargument mot de rådene diskursene om at det er individets egenskaper og ikke kjønn som er avgjørende. FÍ inngår også i flere andre diskurser om kjønn på Island, blant annet gjør de selv bruk av tanken om sagatidens sterke kvinner både som en forklaring på hvorfor islandske kvinner protesterer og også som en inspirasjonskilde, som gir feministene en positiv kvinnelig identitet å sammenligne seg med. Samtidig protesterer de mot det de mener er en snever diskurs om islandske kvinners utseende, som gir seg uttrykk i de populære skjønnhetskonkurransene og spesielt i markedsføringen av Island som et turistmål rettet mot utlandet. Dette er en interessant diskusjon som jeg ikke har mulighet til å gå nærmere inn på her, men ville understreke et poeng om at det finnes mange ulike diskurser om kjønn

---

innenfor den islandske kulturen, og at disse varierer i forhold til konteksten, og kan være både motstridende og stå i konflikt til hverandre (Moore 1994). Disse ulike diskursene finnes også innenfor FÍ, som bevegelse og blant enkelpersonene som utgjør bevegelsen. Selv om bevegelsen som en helhet utad prøver å utvide kvinners handlingsrom og kjempe mot stereotypiske forestillinger om kjønn, blant annet skjønnhetsmyten, at islandske kvinner er verdens vakreste, så kan det likevel være vanskelig for den enkelte å tre utenfor de kulturelle forestillingene man er oppvokst med og i. En bevegelse som FÍ kan være med på å kritisere dominerende diskurser, men samtidig selv være med på å forsterke andre diskurser. Jeg opplevde at FÍ i sin kritikk av rådende diskurser prøvde å sette spørsmålstegn ved rådende kulturelle oppfatninger, og noen ganger også forkaste disse helt. Andre ganger var deres strategi å prøve å endre forståelsen av nøkkelbegrepene i diskursen.

Dette leder meg til en av de mest dominerende diskursene på Island uavhengig av kjønn, men som også ble gjort relevant i forhold til FÍ og deres videre samfunnskritikk. Det dreier seg om debatten rundt frihetsbegrepet og hva dette innebærer i likestillingsammenheng. Island er preget av en dominerende tanke om frihet og selvstendighet, og troen på individet. Dette kan sies å ha røtter tilbake til den nasjonalistiske selvstendighetskampen på slutten av 1800-tallet, og dens legitimering av historien og sagaenes storhet, og dens fokus på Islands sønner som kjempet for selvstendighet og frihet (Durrenberger 1996). I tillegg har Sjálfstædurisflokkurinn regjert på øya i nesten alle de 60 årene Island har vært

selvstendig, og dette har også satt sitt preg på samfunnet. De kan sies å stå for en neoliberalistisk og neokapitalistisk politikk, som bidrar til å forsterke den sterke vektleggingen av det selvstendige individet og dets frihet. Jeg opplevde selv at den allmenne samfunnsdebatten var preget av vektleggingen av begrepet "frelsi" eller frihet, og da spesielt i forhold til valgfrihet, men også på andre områder av samfunnet kunne man finne dette ordet brukt i for eksempel i reklamer for alt fra sjokolade til biler. Da jeg snakket med feministene om årsaken til at frihetsbegrepet står så sterkt på Island, nevnte de ofte de grunnene jeg har nevnt ovenfor

En av kvinnene ved institutt for kjønns-og kvinneforskning sier dette om den historiske bakgrunnen for vektleggingen av det frie, selvstendige individet:

*"Frelsi, eller frihet, har historisk sett, på Island, lenge vært forbundet med individet, og individets frihet. Dette ble artikulert først rundt 1900, da man var opptatt av å bygge opp en nasjonal identitet, som frie menn, uavhengig av Danmark. På denne tiden var det bare menn som ble sett på som frie. Man hadde en forestilling om sterke individer som flyktet fra Norge, men det er basert på ren innbildning, ikke fakta. De som flyktet var stort sett fattige bønder og utstøtte, folks som ikke hadde noe valg. Liberalismen har hatt en sterk påvirkning på det islandske samfunnet".*

Hun støttes av en kvinne i begynnelsen av 60-årene som en periode var leder av helsegruppa til FÍ. Hun utdyper påvirkningen høyresiden har hatt på det islandske samfunnet. I tillegg legger hun vekt på at de er så få og derfor også blir veldig avhengig av hver enkelt sitt bidrag for å få samfunnet til å gå rundt.

---

Hun sier:

*" Vektleggingen av frihet er et resultat av markedsøkonomi, høyre-regjeringen har vært her lenge, og den er preget av tankene til Morgan Freedman, vi er barn av all den programmeringen og diskusjonen. Det er den ene siden...Den andre siden er at det er så få mennesker her, og vi vil være betraktet som likestilt på alle nivåer. Det er ikke så lett. Det blir mange oppgaver for hver og en. Vi er for få her. Alle er så opptatte, og det er en stor oppgave å holde samfunnet gående. Da må man stole på enkeltpersonen ".*

En av de yngre feministene, en veldig aktiv og engasjert kvinne i slutten av 20-årene slutter seg til den forståelsen av fokuset på enkeltindividet og frihet som de to eldre kvinnene står for:

*" Vi har jo alt det der, hovedfokuset i islandsk politikk de siste 12 årene har vært på denne neokapitalistiske friheten, så vi har veldig mye av det, og... Og det å vektlegge dette hele tiden er litt som å....Bæra í bakka fúllt af bækkinn, som vi sier på islandsk! (Hun ler godt). Vi sier at det er som å putte mer vann i en bekk som allerede er full. Disse perspektivene er allerede tatt godt hånd om i vårt samfunn, de er vektlagt allerede...*

Hvordan definerer så FÍ frihet? Hvordan er den dominerende definisjonen av frihet og hvordan kan man si at FÍ står i opposisjon til dette? Det er spørsmål jeg vil forsøke å svare på ved hjelp av to empiriske eksempler, nemlig en debatt om likestilling og en aksjon som feministene hadde høsten 2004. Jeg vil hevde at debatten mellom FÍ og deres sterkeste opponenter, nemlig regjeringen,

organisasjoner og enkeltpersoner på høyresiden dreier seg om to ting: for det første om kjønn spiller noen rolle, som jeg har vist i kapittel 3, og for det andre vektleggingen av individet vs samfunnet. Høyresiden vektlegger i større grad individet og dets rettigheter enn FÍ, som på grunn av sitt ønske om å endre strukturene i den islandske kulturen, er mer opptatt av samfunnet som helhet. I begge tilfeller er frihetsbegrepet endel av argumentasjonen.

Jeg vil begynne med å gjengi utdrag fra to åpningsinnlegg fra en debatt mellom FÍ og Heimdalur, Sjálfstædurisflokkurins ungdomsparti, som ble avholdt i forbindelse med Kvinnesaksdagen den 19.juni 2004. Debattens tema skulle være likestilling. Her finner man hovedlinjene i FÍ's og høyresidens definisjoner og bruk av både likestillings og frihetsbegrepet. Det var uenighet blant feministene i rådet om man skulle takke ja til invitasjonen fra Heimdalur og delta i denne likestillingsdebatten. Noen mente at dette bare ville gagne Heimdalur, siden arrangementet var i deres regi, og skulle avholdes på et utested som var eid av en av formannen i ungdomspartiet. De mente at det ville være en overvekt av høyremennesker der og at man ikke skulle gå inn i debatten på deres premisser. Talskvinnen ville stille opp, fordi hun mente at det kunne bli en interessant diskusjon, og hun fikk til slutt gjennomslag for dette blant de andre i rådet. Hun ville legge vekt på frihetsbegrepet, slik at de ikke kunne "ta henne" på det punktet, og var nødt til å forholde seg til hennes og FÍ's syn på dette.



---

De som hadde vært bekymret for at det skulle være fullt av høyremennesker på debatten, hadde ingenting å frykte. Oppmøtet var heller labert, både fra Heimdalur og FÍ's side, til sammen kanskje 10-12 stk, der høyrefolket var i overvekt. Stemningen var lett og det ble en engasjert diskusjon etter åpningsinnleggene til tross for at det var så få tilstede.

Jeg begynner med Heimdalurs kvinnelige representant, passende ikledd et blått skjert i sakens anledning og hennes begrunnelse for opprettelsen av en likestillingsgruppe i Heimdalur, og hva likestilling etter deres syn innebærer. I hennes innlegg er det ikke eksplisitt lagt vekt på frihetsbegrepet, men det ligger der som et implisitt grunnlag for diskusjonen:

*"Heimdalurs likestillingsgruppe ble stiftet av personer som er interesserte i likestillingssaker. Gruppen har som mål og skape debatt om likestilling, ikke fordi en slik debatt mangler, men heller fordi at den står i fare for å bli ganske ensidig. Gruppen mener at istedenfor å fokusere på ulike synspunkter som hører hjemme i en diskusjon om likestilling, blir det istedenfor terpet på andre synspunkter som har lite eller ingenting med likestilling å gjøre".*

I dette ligger det en kritikk av FÍ og deres syn på hva som er relevante likestillingssaker. Representanten fortsetter med en forklaring av hva denne likestillingsgruppa legger i likestillingsideen, og illustrer dette med tre begreper, som hun kaller " *mistrétti, mismunun, og mismunur* ". Det første begrepet kan oversettes direkte til norsk med misforhold, men jeg velger å oversette det med

urett. De to siste begrepene går på forskjell, og kan oversettes med ujevnhet, variasjon, forskjellige, ulike, men har ulik betydning ettersom hvordan det brukes på islandsk. Jeg vil benytte de islandske begrepene i mangel på en god oversettelse. Kvinnen fra Heimdalur hevder at alle disse tre begrepene blir benyttet i likestillingsdebatten og at det fører til misforståelser når man ikke skiller mellom dem. Hun fortsetter med en forklaring på begrepenes betydning, og hvorfor de er eller ikke er relevante i likestillingssammenheng:

*" Urett (mistrétti) er når man er ulik for loven, dvs når man ikke har de samme rettigheter. Her kan man vise til likestillingskampens opphav på Island, da islandske kvinner kjempet for de samme lovmessige rettighetene som islandske menn....Siden da har det blitt opprettet ulike lover som skal sikre likestilling. Da vil jeg først og fremst nevne loven om lik lønn for likt arbeid og likestillingsloven. Det er derfor ikke en overdrivelse å hevde at likestillingen er sikret i det islandske lovverket.*

*Så kommer vi til begrepet **Mismunun** (i betydningen forskjellsbehandling). Begrepet viser til at man gjør forskjell på folk etter hvilken gruppe man tilhører. En slik forskjell kan være på grunnlag av kjønn, og være enten saklig eller usaklig. I følge arbeidsgiver rettighetene er det lov å forskjellsbehandle kvinner ved ansettelse hvis hun søker om å bli badevakt i herregarderoben ved en svømmehall. I de tilfeller der kjønn spiller en klar rolle vil man ikke se det som at kvinnen er forskjellsbehandlet på usaklig grunnlag, og derfor er dette heller ikke et brudd på loven. På det vanlige arbeidsmarkedet verner reglene i likestillingsloven mot usaklig forskjellsbehandling. Men er slike regler egentlig en likestillingssak? Folk skal ha*

---

*frihet (min utheving) til å styre sin arbeidskraft på den måten de selv vil uten at det er nødvendig med tvang eller bøter. Hvis bedriftsledere eller eiere forbigår kvalifiserte kvinner vil det si at de til syvende og sist taper i markedskonkurransen. Lover som tvinger en slik tosk til å velge kvinner, selv om de ikke vil det, er bare med på å opprettholde fordommer mot kvinner på arbeidsmarkedet. Det gagnar kvinner lite å gi slike idioter en grunn til å hevde at kvinner i bedriftsledelsen ikke er der på grunn av sine egenskaper men på grunn av kjønnet sitt''.*

Her finner vi altså det synet at det frie markedet vil regulere antallet kvinner i ledelsen av bedrifter og ellers hindre at velkvalifiserte kvinner blir forbigått, på grunn av konkurransen på dette markedet, og det er derfor unødvendig med særskilte tiltak som lovsettinger og kvoter. Representanten fra Heimdalur fortsetter med forklaringen på det siste begrepet:

*” Det tredje begrepet om ofte benyttes for å rettferdiggjøre ulike handlinger og tiltak i likestillingens navn, uten at det nødvendigvis har noe med det å gjøre er **mismunur** (kan også oversettes som forskjellsbehandling). Kjønnenes ulike plass/stilling kan ha mange naturlige forklaringer, selv om mange hevder at det er tegn på at bevisst forskjellsbehandling eller urettferdighet ligger bak. I alle likestillingsdiskusjoner vil feminister ofte gjenta til det kjedsommelige lønnsforskjellene mellom kjønnene som et eksempel på at det ikke er likestilling. I tillegg viser man til antall kvinner i bedriftsledelser, på tinget og blant bankdirektører som en indikasjon på et misforhold. Likestillingsgruppen i Heimdalur avviser tanke om at det er bedriftenes oppgave og utjevne kjønnsfordelingen, fordi det er en fare for*

*at man ser på kjønn som en særegen egenskap og at man risikerer å forbigå den best kvalifiserte personen. Bedrifter som konkurrerer på det frie markedet er best egnet til å vurdere personers egenskaper og kvalifikasjon istedenfor å forskjellsbehandle dem på usaklig grunnlag da dette kan være til hinder for dem."*

Her finner vi igjen tankene ovenfor, om at det er det frie markedet som skal styre, fordi det vil gjøre at bedrifter som vil være konkurransedyktige ikke har råd til å forbigå kvalifiserte kvinner. Innlegget avsluttes med en erklæring om likestillingskampens formål:

*" Formålet med likestillingskampen er å sikre individet lik rett for loven og hindre at de ikke blir forskjellsbehandlet på grunnlag av gjeldende lover og regler , og å hindre at visse grupper tvinger frem sine politiske eller verdimeslige syn på bekostning av andre grupper "*.

Som vi ser er det nok med lovfestede rettigheter for å kunne oppnå likestilling, i Heiamdalurs syn, resten vil det frie markedet ta seg av. Frihet synes for dem å handle om markedet og individuelle rettigheter. Dette står i kontrast til FÍ's syn på likestilling og frihetsbegrepet, som innlegget til talskvinnen viser. Hun begynner med en forklaring på hvordan hun tolker likestillings og frihetsbegrepet:

*" Frihet. Frihet er et vakkert ord. Vi er stolte av å kunne kalle oss frie og vi kjemper for å ha mest mulig frihet. Frihet er godt – alltid. Eller slik lyder i hvert fall ordskiftet. Av og til hører man røster som sier at det er mulig å misbruke friheten og at frihet uten ansvar ikke er noe å trakte etter.*

---

*Likestilling og frihet er veldig fine ideer i mitt syn. Min kamp for likestilling er like mye en frihetskamp. Jeg tolker ordet likestilling i ordets videste betydning. Jeg bruker det ikke bare til å snakke om lovmessig likestilling, for lovmessig likestilling er bare en del av saken.*

*Den største delen av likestillingskampen handler ikke om lover, men for det meste om holdninger og synspunkter, og om å få folk til å benytte den demokratiske retten de har til å kunne påvirke det samfunnet vi bor i. Faktum er at vi ikke har likestilling. Formålet med likestillingskampen er å endre på dette, og endre på tingenes tilstand slik at vi kan få samme muligheter uansett kjønn, og at vi ikke blir forskjellsbehandlet på grunnlag av kjønn. Veien mot likestillingen er ikke enkel og grei, og det finnes heller ikke en rett vei. Inntil vi oppnår likestilling må vi kjempe på alle områder.”*

Her ser vi at talskvinnen, som for anledningen var kledd i sin knallrosa “Cogito ergo femínista sum” t-skjorte, argumenterer for at frihet er en god ting, men at den kommer med et ansvar. Hun kobler også likestillingskampen til frihetsbegrepet og argumenterer for at det er en frihetskamp. I motsetning til Heimdalur er hun ikke fornøyd med bare en lovmessig likestilling, og krever andre virkemidler i tillegg. Disse knytter hun til samfunnet, og tanken om å aktiv endring. Dette er kanskje den viktigste forskjellen mellom de FÍ og høyresiden, her representert ved Heimdalur, at feministene vil *gjøre noe aktivt* med de skjevhetene de opplever. Høyresiden nøyer seg med å konstantere at det ikke er likestilling, men at *det frie markedet* vil endre på dette over tid. I tillegg er høyresiden mest opptatt av *enkeltindividet*, mens FÍ er ute etter å endre *samfunnet*.

Talskvinnen fortsetter med å peke på hvilke områder hun mener det er viktig å arbeide aktivt på hvis man skal oppnå likestilling. Her finner vi igjen fokuset på å utrydde det gjeldende kjønnsrollemønsteret, men også på å heve de kvinnelige egenskapene slik at de kan verdsettes på samme måte som menns. Kort sagt at kjønn spiller en rolle:

*"For det første må vi sørge for at lovrammen er i orden som en forholdsregel og for at vi skal ha klare spilleregler. For det andre må vi oppdra barna våre på en måte som forhindrer at de blir sittende fast i de eldgamle kjønnsrollene som hersker i samfunnet vårt. For det tredje så må vi endre samfunnets verdier på en slik måte at de egenskaper som hittil har vært stemplet som mannlige og de som vi har stemplet som kvinnelige blir like verdsatt. For det fjerde må vi utrydde kjønnes enerett på enkelte egenskaper. Menn kan så visst være følelsesmennesker og kvinner kan helt klart være sterke. For det femte så må vi forstå at kjønn spiller en rolle. Kjønn påvirker oss gjennom hele livet. Stöd 2 (tv-kanal) reklamerer for jentekveld på onsdagen, Biotex sender vaskemiddelprøver bare til kvinner, McDonalds reklamerer for Big Mac- for menn....Budskapet som samfunnet sender oss om hva det betyr og være jente og hva det betyr å være guttmerker oss. Det er et press på at vi skal falle inn under vårt kjønns ham og et slik press påvirker våre holdninger, vår atferd, våre omgivelser og våre muligheter."*

Kjønn påvirker oss hevder talskvinnen, og det påvirker også våre muligheter. Heimdalur argumenterer for at så lenge man har lovfestede rettigheter så har man

---

også de samme mulighetene. FÍ ser det slik at kjønn gjennomsyrrer alt og at dette må endres gjennom økt kunnskap og holdningsendringer:

*“Vi er nødt til å endre vår atferd og våre verdier. Hvorfor? Hvis vi ikke endrer vår atferd og våre verdier oppnår vi heller ikke likestilling. Hvis vi ikke oppnår likestilling kan vi heller ikke kalle oss frie”*

Og hun fortsetter med en kritikk av høyresidens fokus på at det er opp til individet selv og bare det, og at dette kommer til å endres, man må bare ta tiden til hjelp:

*“ For å fremme likestilling nytter det ikke å bare se på situasjonen som den er og si at dette er opptil hver og en å endre. Det er en altfor enkel løsning. Det betyr ikke at jeg ikke støtter enkeltindividers initiativ og oppfordringen om t hver enkelt om å prøve å legge seg i selen for å få det slik man vil . Tvert i mot, jeg veldig for disse tingene. Det er imidlertid ikke det samme som å hevde at dette kommer med tiden. Erfaringen har vist at det ikke kommer av seg selv.”*

Talskvinnen avslutter innlegget med å oppfordre folk til å bruke ytringsfriheten sin og bli mer bevisste i forhold til det samfunnet de lever i, det gjelder særlig i forhold til markedsmekanismene. Hun snakker om at man må bruke den makten man har som forbruker. Hun kobler dette med en tanke om at hvis man ikke bruker denne retten risikerer man et samfunn der det kun hersker frihet for noen og ikke andre:

*"Vi må verne om oppnådde rettigheter og vi må også verne om det samfunnet som vi vil ha. Vi må oppfordre folk til å bli mer aktive og å avslå det de ikke vil ha. I dag er det slik at markedsloven hersker i stor grad. Det betyr at vi må lære opp forbrukerne om markedsmekanismene og oppfordre dem til å si fra når de mener at markedet arbeider på en måte som ikke er til deres beste. Vi må også skape et samfunn som oppfordrer folk til å si sin mening og vi er nødt til å høre på disse ulike synspunktene.*

*Frihet fører med seg visse plikter, så hvis friheten øker betyr det økt ansvar for samfunnsborgerne. Med dagens hastighet, forbruk, lange arbeidsdager og alt det stresset som følger med nåtidssamfunnet er det fristende for mange å la andre tenke for seg. Dette må vi endre på og finne måter å gjøre det enkelt for folk å kunne påvirke samfunnet og skape det samfunnet som vi ønsker. Hvis ikke blir det bare frihet for noen og ikke frihet for alle".*

Feministene vil ha en endring av selve samfunnet og dets strukturer, og ser det som en innskrenkning av friheten hvis likestillingen ikke blir nådd. I det som følger vil jeg se nærmere på hva slags frihet det er FÍ argumenterer for og på hvilken måte de gjør dette.

## 5.2 " Har du frihet til å avslå?"

Spørsmålet om man har reel valgfrihet er et tema som går igjen i diskusjonen mellom FÍ og de som sitter med makten. FÍ oppfatter seg selv som i opposisjon til



---

den rådende frihetsdiskursen. Derfor retter de sterkest og hardest kritikk mot den sittende regjeringen og alle de oppfatter som dens støttespillere.

Talskvinnen for FÍ som er utdannet markedsfører var opptatt av å bruke den makten man har som forbruker overfor firmaer man mener bryter mot likestillingsidealet. Hun hevder at denne fremgangsmåten burde passe høyrefolket, i og med at det er snakk om å utnytte den måten som det frie markedet operer på. I stedet blir feministene beskyldt for å begrense individets frihet. Dette fikk de særlig høre i forbindelse med en aksjon de hadde mot en populær underholdningsnettside blant ungdom.

Da feministene oppdaget at den hadde lenker til grov pornografi, og at det var respekterte bedrifter og til og med politiske partier som sponset siden, tok de kontakt med disse sponsorene per brev og gjorde dem oppmerksom på dette. Alle sponsorene svarte med å takke FÍ for at de hadde gjort dem oppmerksomme på at denne nettsiden som ellers hadde lenker til gratis internettspill og annen underholdning også lenket til pornografi. Alle som en trakk tilbake pengestøtten til nettsiden som var drevet av formannen i Frjálslyndisflokkurinn, et liberalt parti som kan sammenlignes med FRP her hjemme. Han ble selvfølgelig ikke særlig glad i feministene etter dette og han erklærte siden sin for "feminist free", og tre unge gutter fikk lov til å laget en logo som andre kunne sette på sine nettsider som en protest mot FÍ. Han forklarer "Feminist free" prosjektet på denne måten på nettsiden sin:

*" Hva er Feminist free?*

*Feminist free er en erklæring. Når nettstedet setter Feminist free logoen på nettsiden sin bekrefter han følgende:*

*Nettsiden støtter ikke det såkalte Femínistafélags Íslands.*

*Nettsiden inneholder ikke barneporno eller andre ulovlige emner.*

*Nettsiden støtter fritt valg av interesseområder og ytringsfrihet.*

*Nettsiden lar seg ikke styre av presset som går i mot dens interesser.*

*Nettsiden støtter voksne personers frie valg til å kaste klærne og la seg avbilde.*

*Nettsiden støtter voksne menneskers rett til å se på slike emner "*

Talskvinnen hevdet at det feministene hadde gjort bare var å følge de samme reglene som Frjálslyndisflokkurinn har i sitt program, og at når feministene gjør bruk av sin frihet blir det kalt vold og begrensning av individets frihet. Som vi ser argumenterer eieren av nettsiden for valgfriheten den enkelte har når det gjelder pornografi. Dette var noe feministene vektla da jeg snakket med dem om det de oppfattet som pornofiseringen av det offentlige rom og den diskursen som rådet blant forsvarerne av pornografi og prostitusjon på høyresiden.

Denne diskursen er preget av individets rett *til* noe, men feministene savner friheten til å slippe å bli utsatt for pornografiske bilder og stereotype fremstillinger

---

av kvinner som sexy objekter. De vil ha frihet *fra* noe. Det er en negativt definert frihet i kontrast til den positivt definerte frihetsdefinisjonen som preger den dominerende diskursen. Den negative friheten viser til en rett til frihet fra innskrenkninger av ens handlings og ytringsrom. Da kan man jo imidlertid også argumentere for at feministene ved sine handlinger innskrenker eieren av nettsiden sitt handlings og ytringsrom? For den negative friheten henger jo sammen med den positive friheten, i det man krever frihet *fra* noe *til* noe, for eksempel ved at man krever frihet *fra* innskrenkninger av ens handlings og ytringsrom *til* å utøve eksistensiell autonomi. Samtidig er den enkeltes rett til et negativt definert handlings og ytringsrom også knyttet til at man ikke skal gå utover andre menneskers rett til lik moralsk respekt. Derfor kan man også argumentere for at man har rett til å innskrenke andres handlings og ytringsrom hvis andres bruk av denne friheten krenker ens status som moralsk likeverdige (Holst 2002). På den måten kan feministene forsvare sine handlinger, på grunnlag av at nettsiden krenker kvinners likeverdige moralske status ved å støtte en industri som feministene hevder nedverdiger kvinner.

I et intervju med bladet *Vera* utdyper talskvinnen sitt syn på frihetsdiskursen og hva begrepet frihet egentlig innebærer. Journalisten spør henne om episoden ovenfor og hva hun mener om eieren av nettsidens påstand om at feministene innkrenker hans individuelle rettigheter. Talskvinnen svarer at måten man har definert frihetsbegrepet på i denne debatten er problematisk og omstridt.

Hun sier:

*" I Frjålshyggjufelagid sitt program står det at dets medlemmer støtter individets fulle (òskorad) frihet, men friheten bør ikke være uten ansvar. Ett menneskes frihet må ikke innskrenke et annet menneskes frihet. Men hvem skal avgjøre hvor grensen går? Hvis det er opptil ethvert individ å bestemme dette er det unngåelig at ulike definisjoner vil stå imot hverandre. Ett menneske kan si: "med dette innskrenker du min frihet", men få svaret: "nei, det gjør jeg ikke". I programmet til Frjålshyggjufelagid står det at de vil sette fokus spesielt på arbeidsfriheten til kvinner som jobber som strippere, i pornoindustrien og som prostituerte. Dette synet finnes ikke bare i Frjålshyggjufelagid, og disse stemmene blir høyere når feministene protesterer utenfor strippeklubber. Det ble sagt at vi ved å protestere grep inn i friheten til stripperen som jobbet der, fordi dette er en god inntektskilde. Historier om lykkelige prostituerte og pornoskuespillere som tjener gode penger er like latterlig vanlige selv om mange undersøkelser viser at de fleste av disse kvinnene begynner å selge kroppen sin pga. stor nød og at de ved dette får varige psykiske mén. Jeg synes at slike argumenter og debatter ofte handler mer om menns frihet til å kjøpe."*

FÍ har også fått kritikk for sine protest aksjoner mot skjønnhetskonkurranser på det samme grunnlaget, nemlig at de innskrenker jenters frie valg til å delta i slike konkurranser. Feministene svarer på en slik kritikk med å argumentere for at de protesterer på grunnlag av et ønske om at kvinner og menn skal komme ut av markedets klør, og at det er det handler om i siste instans. Det er sponsorene som tjener penger på skjønnhetskonkurransene, ikke jenta som vinner og må jobbe gratis

i et år. De argumenterer for at jentene som velger å delta i slike konkurranser ikke egentlig er frie til å velge. De er styrt av den islandske kulturens opptatthet av kvinners utseende og markedskreftenes krav.

Som de sier i en artikkel i *Vera*:

*" Vi vil ha frihet, kvinners frihet til å selv bestemme over kroppene sine og eie den selv, frihet til å være kjønnslige vesener på våre egne premisser ikke markedets eller sexindustriens, frihet til å være feite, tynne, sminket , usminket, med store eller små bryster, barberte eller ubarberte, frihet til å velge og å foraste bildene av nakne, glinsende og purunge kvinnekropper som inngår i seksuelle situasjoner/handlinger for å selge biler.. Rødstrømpenes slagord "Menneske, ikke markedsvare" gjelder fortsatt i dag.... Vi vil ha selvråderett og frihet for både kvinner og menn og bort med tyngende og ensrettede krav til utseende. Vi vil ut av markedets klør "*

FÍ hevder altså at de vil ha en frihet med ansvar, og en reel valgmulighet, der man faktisk kan velge bort det man ikke ønsker. Jeg vil nå vise hvordan feministene ikke bare snakket om dette emnet, men at de også handlet ut fra denne tanken, i en aksjon de kalte *" hafir thu frelsi till ad hafna? "* eller som overskriften for dette delkapittelet lyder: Har du frihet til å avslå? Det var stereotypigruppa i samarbeid med gruppa som arbeider mot vold mot kvinner som stod bak idéen og utføringen av den. Tanken bak aksjonen var å gjøre noe i forhold til det de oppfattet som den økende *"karlremba"* trenden , eller *"mannsjåvinist"* trenden som de mente å kunne finne i reklamer og i andre sammenhenger, blant annet representert ved

”mannebladet ” B&B. Bladets forside var alltid prydet av en halvt avkledd kvinne, og eksempler på artikler i bladet som feministene reagerte på var blant annet ”

*Beygdu hana í bolid*”, eller ”bøy henne i sengen”. I artikkelen gis det en oppskrift på hvordan man kan få ”offeret” i seng. Dette mente de var å oppfordre til voldtekt.

Dette fikk feministene til å planlegge en aksjon som satte fokus på at dette bladet selges i dagligvarebutikker og plasseres ofte rett ved kassa, godt synlig for alle, både barn og voksne. Man har ikke mulighet til å ikke se det, om man vil eller ikke. Man har ikke noe valg. Etter endel diskusjon frem og tilbake om hva slags aksjonsmåte de skulle benytte seg av for å sette fingeren på dette , kom de frem til det følgende:

- De ville lage klistremerker i svart med rosa skrift med teksten ”har du rett til å avslå” og reise rundt til utvalgte butikker og bensinstasjoner og klistre lappene på bladet på et godt synlig sted, der både den avkledd kvinnen på forsiden ville synes og klistremerket.
- De ville kontakte pressen, både aviser og tv og få dem til å dokumentere aksjonen.
- De ville skrive et åpent brev i avisen adressert til eierne av de dagligvarebutikkene og bensinstasjonene i etterkant av aksjonen og forklare formålet med den.

I løpet av aksjonen som varte en hel ettermiddag, var de 5 feministene ,i full rosa uniform, som deltok i aksjonen inntil 13 utsalgssteder, deriblant 2 bensinstasjoner,

---

2 bokhandler og resten dagligvare butikker. I den første butikken dukket en journalist og en fotograf fra en avis opp, som avtalt, og snakket med lederen for Stereotypigruppa om aksjonen. Selve påklistringen av klistremerkene gikk overraskende smertefritt, ingen av de ansatte eller kundene lot til å merke seg med det, til tross for at alle bladene var plassert rett før kassene i butikken. Dette gjentok seg stort sett overalt, bortsett fra på den ene bensinstasjonen, der mannen i kassa ble forbannet og kastet feministene på dør fordi de bedrev hærverk, som han kalte det. Ellers var det ingen som truet med verken politi eller sikkerhetsvakter, noe feministene hadde sett for seg på forhånd. I den ene bokhandelen fikk de til og med støtte fra en ung jente i kassa, som var veldig fornøyd med FÍ generelt. I den siste butikken, en stor dagligvare butikk ala Coop OBS her hjemme kom et tv-team som avtalt og filmet aksjonen og intervjuet lederen for Stereotypigruppa. Under hele aksjonen var det en veldig god stemning blant feministene, som var like spente for hver gang de gikk inn i en butikk om noen ville legge merke til dem. De forklarte at de hadde en følelse av å være en slags geriljagruppe på hemmelig oppdrag.

Etter aksjonen var alle godt fornøyd og spent på hvordan den ville bli fremstilt i media. Gruppelederne dro sammen for å forfatte det åpen brevet til eierne av utsalgstedene for B&B som skulle trykkes i de to største avisene dagen etter.

Under overskriften "*Mannsjåvinisme er kvinneforakt*" fokuserte brevet på en definisjon av "mannsjåvinisten", og på folks manglende frihet til å slippe å se dette bladet om de ikke ønsker det. I tillegg er hovedfokuset lagt på firmaene som selger bladet, at

de har et ansvar ovenfor kundene sine. Feministene fokuserer altså på den forbruker makten man som kunde har:

*" 'Mannsjåvinisten er ikke likestillingssinnet og ser ikke på kvinner som sin jevnbyrdige. Mannsjåvinismen går ut på at menn skal dominere over kvinner.....Mange undersøkelser har vist forbindelsen mellom bruk av porno, tingliggjøring og seksuell motivert vold. Et likestillingsvennlig samfunn vil ikke ta parti med mannsjøvinismen som B&B representerer, men heller arbeide målrettet mot å utrydde den. Ved å spre dette bladet er ovenstående firmaer ikke med på å motarbeide kjønnsbundet vold men heller med på å skape omgivelser som rettferdiggjør og tilgir....Ved å tingliggjøre og nedverdige kvinnekroppen på forsiden av B&B og stille dette opp som en hvilken som helst annen vare er man med på å begrense folks frihet til å velge og velge bort i en alvorlig grad. Da trenger friheten til pornobrukerne og pornofiseringen av det offentlige rom seg inn på friheten til oss andre....Foreldre har ikke frihet til å avvise at kvinneforakten skal påtvinges barna deres. Barn har ikke frihet til å være barn. Kvinner har ikke frihet til å handle uten å måtte se på tingliggjøringen av kvinnekroppen. Og menn har ikke frihet til å avvise at mannen bygger på kvinneforakt".*

Og de fortsetter med en beskrivelse av aksjonens formål:

*" Fredag den 29.oktober benyttet undertegnede oss av vår frihet til å ha en mening. Vi besøkte salgsteder for magasinet b&b og merket bladene med ordene" har du frihet til å forkaste/avslå?....Vi oppfordrer de firmaer som har valgt å støtte mannsjøvinisten ved å spre bladet b&b om å se på denne avgjørelsen på nytt og vise oss kunder den respekten å fjerne*



---

*bladet fra butikkene sine. Firmaer burde tenke over at så mange som mulig skal føle seg vel i butikkene deres og ønske å benytte seg av tjenestene deres ”.*

Dette brevet ble også sitert i den største avisen på øya, sammen med et bilde fra aksjonen, der man ser feministene med bladet i hånden og hvor de er i ferd med å klistre lappene på det. Da jeg spurte talskvinnen om hun syntes om tv-innslaget om aksjonen, der hun selv var med sa hun at hun var fornøyd med uttalelsene til feministen som ble intervjuet, men at hun ikke var så fornøyd med at reporteren i begynnelsen av intervjuet hevder at feministene hadde spredd sin propaganda på klistremerker:

*” Har du frihet til å avslå” er et spørsmål, ikke propaganda! Jeg synes også at nyhetsoppleseren var ”biased” når det gjelder dette, og også i kommentaren hans om at ” det gamle b&b bladet var grovere, men fremdeles angriper feministene dette bladet”*

Hun utdypet også nærmer dette med at hun synes at det de gjorde i denne aksjonen var å benytte seg av metoder som hun mener at høyresiden også kunne være enig i:

*” Jeg synes det er merkelig, vi bruker utrolig mye av...eh...metoder som i grunn kan betegnes som høyre-metoder i mitt syn. Du vet...Som f. eks aksjonen vi hadde på torsdagen, med å klistre klistrelapper med påskriften ”Har du frihet til å avslå?”. Dette handler om valgfrihet. Og det handler om at andre ikke har rett til å innskrenke din frihet, derfor synes jeg dette er høyre-metoder, og er også rettet mot stereotypier og prøve å få folk til å...du vet,*

*bruke..for eksempel boikotte varer og tjenester de ikke liker eller...Budskapet er at dette ikke er likestillingssinnet. Og alt dette, dette er jo metoder som hører til det frie markedet, sånn at...Vi blir ofte stemplet som en venstre-bevegelse, men metodene vi bruker er veldig høyresinnede etter mitt syn....Egentlig har vi lagt minst vekt på lover og regler og gått mer ut på å få folk til å tenke og velge ut fra det ”.*

Dette er en oppsummering av bevegelsens strategi som jeg kan si meg enig i. De har vært mest opptatt av å ”opplyse” og å stille kritiske spørsmål til den islandske kjønnsdelte virkeligheten, og på den måten oppfordret folk til å tenke selv. Dette ser vi i fokuset på ”forbrukermakten”, der man oppfordrer folk til å boikotte varer o tjenester fra firmaer som de mener bryter med likestillingstanken. Og de kobler dette til en tanke om frihet, nemlig frihet til å avstå *fra*, i motsetning til høyresidens fokus på det enkelte individs rett *til*. Valgfriheten er ikke reell ifølge FÍ om man ikke har rett til å velge bort.

---

## 6. Avsluttende bemerkninger

De islandske feministene som assosierer selv med den tredje bølgen av feminismen har som jeg har forsøkt å vise i denne oppgaven en forestilling om islandske kvinner som utenfor, stumme og kulturelt ulike . Denne forestillingen har gått i arv fra de foregående kvinnebevegelsene på øya, men den har hatt ulike utforminger og effekter i løpet av de 100 årene som kvinner har organisert seg på Island. Hvor lenge må islandske kvinner vente på å bli tatt inn i varmen, på "innsiden" av det islandske samfunnet? Det er det spørsmålet mine informanter stiller seg. Og de er utålmodige. De vil ikke vente lenger, de er trøtte av å være usynlige og stumme. Eller *"thæg"* som det heter på islandsk om snille, stille piker.

"Kvinner skal synes, ikke høres" var et ordspråk jeg ofte hørte informantene min ytre i frustrasjon over det de oppfattet som forsøk på å få de til å tie.

*"Det er jo vi som er de "naughty girls", og ikke de jentene som blir avbildet halvnakne på forsiden av B&B",*

sa en av informantene mine, da hun kommenterte denne overskriften på forsiden av B&B , over et bilde av to halvt avkledde unge jenter .

*"Det er vi som er uskikkelige, fordi vi nekter å rette oss etter de stemmene i samfunnet som vil at vi skal følge den stereotypiske normen om hvordan kvinner i dag skal være sexy, pene og klare, alltid, "*

sier hun. Dette illustrerer også det poenget som FÍ vil ha frem: det finnes ikke valgfrihet så lenge man må innrette seg etter normer og regler som setter begrensninger på hvem man kan være, og som stempler hver kjønn med visse "naturlige" egenskaper. Kvinner og menn er ulike, men disse ulikhetene er i mange tilfeller kulturelt skapt, og ikke et resultat av biologi eller "natur". FÍ ønsker å åpne mulighetene for at det ikke skal være noen begrensninger på hvem man er, basert på at man er født med en kvinne eller manns kropp. De vil som Björk i Kristevas ord: "*oppløse de forestillinger som skaper mannlighet og kvinnelighet...*"

De islandske feministene vil ha et annet samfunn, et samfunn uten essensialistiske forståelser av kjønn og et samfunn der man i deres syn har en reell valgmulighet, en mulighet til å velge *bort*.

## Kildeliste

Ardener, Edwin (1974): Belief and the problem of women. In *Perceiving women*, ed. S. Ardener, 1 – 29. London: J. M. Dent & Sons.

Björk, Nina (1996): Under det rosa täcket. Om kvinnelighetens vara och feministiska strategier. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Björnsdóttir, Inga Dóra (1998): They had a different mother: the central configuration of Icelandic nationalist discourse. In *Is there a Nordic feminism? Nordic feminist thought on culture and society*, ed. Von der fehr, Rosenbeck & Jónasdóttir, 90 – 103. UCL Press. Taylor & Francis Group.

Bourdieu, Pierre (1977): Outline of a theory of practice. Cambridge: Cambridge University Press.

Braidotti, Rosi (1989): Ch.5: The Politics of Ontological difference. In *Between Feminism and Psychoanalysis*, ed. T. Brennan, 89 – 105. London: Routledge.

Bugge Tenden, Edle (2002): En ubehagelig grense. En kritikk av forslaget om regulering av seksuell trakassering i likestillingsloven. I *Kjønnsrettferdighet. Utfordringer for feministisk politikk*, red. C. Holst, 157 – 188. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Castells, Manuel (1997): *The Information Age. Vol.11: The Power of Identity.*

Oxford/Cambridge, MA: Blackwell.

Christensen, Bente (1998): *Språk og subjekt: Noen sentrale idéer i moderne fransk*

*feminisme. I Sosiologi i dag, 17 – 26. Novus Forlag.*

Della Porta, D. and Diani, M (1999): *Social Movements. An Introduction.* Oxford:

Blackwell Publishers.

Douglas, Mary (1966): *Purity and Danger.* London: Routledge & Kegan Paul.

Durrenberger, E. P (1989): *Forms of Production and Fishing Expertise.* In *The*

*anthropology of Island*, ed. G. Pálsson and Durrenberger, E.P, 3 – 18. Iowa City:

University of Iowa Press.

Durrenberger, E.P (1996): *Every Icelander a Special Case.* I *Images of Contemporary*

*Iceland. Everyday Lives and Global Contexts*, ed. G.Pálsson and E.P. Durrenberger, 171

- 190. Iowa City: University of Iowa Press.

Einarsdóttir, Thorgerdur (2003): *Challenging the Slow Motion of Gender Equality –*

*the Case of Iceland,*. Reykjavík: University of Iceland.

Einarsdóttir, Thorgerdur (2003): *Hvad er tridja bylgan?.* I *Vera* nr. 5 2003. Reykjavík:

Prentmet.

Foucault, Michel (1972): *The Archeology of Knowledge and the Discourse on*

*Language.* New York: Pantheon.

- 
- Fjørtoft, Kjersti (2002): Omsorg og Rettferdighet. I *Kjønnsrettferdighet. Utfordringer for feministisk politikk*, red. C. Holst, 23 - 53. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fürst, Elisabeth L. (1998): Postrukturalisme og fransk feminisme. Julia Kristeva i fokus. I *Modernitet og Idébrytninger*, red. E. L.Fürst og Ø.Nilsen, 176 – 199. Oslo: Cappelen & Akademisk forlag.
- Gullestad, Marianne (2001): Likhetens grenser. I *Likhetens Paradokser. Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*, red. H. Vike, H.Lidén og M.Lien, 32 – 67. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hastrup, Kirsten (1990 ):Island of Anthropology: studies in past and present Iceland. Odense: Odense university Press.
- Hastrup, Kirsten (1998): A Place Apart. An anthropological Study of the Icelandic World. Clarendon Press. Oxford.
- Holst, Cathrine (2002): Statsfeminismens moralske grammatikk. I *Kjønnsrettferdighet. Utfordringer for feministisk politikk*, red. C. Holst, 54 – 88. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Holst, Cathrine (2002): Retten til privatliv.En feministisk presisering med et kritisk blikk på Ytringsfrihetskommisjonens rapport. I *Kjønnsrettferdighet. Utfordringer for feministisk politikk*, red. C. Holst, 122 - 156. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Kristmundsdóttir, Sigríður Dúna (1989): Outside, Muted, and Different: Icelandic Women's Movements and Their Notions of Authority and Cultural Separatedness. In *The anthropology of Iceland*, ed. G. Pálsson and Durrenberger, E.P, 80 - 97. Iowa City: University of Iowa Press.
- Kaarhus, Randi (1992): Diskurs som analytisk begrep. I *Norsk antropologisk tidsskrift* nr.2 1992.
- Kvande, E og Rasmussen, B (1993): Kap.2: Organisasjoner som kjønnspolitiske systemer. I *Nye kvinneliv: kvinner i menns organisasjoner*, 19 – 50. Oslo: Ad notam Gyldendal AS.
- Leiknisdóttir, Audur (2004): Það sem ekki skiptir máli. I *19. júní 2004*, Reykjavík: Gutenberg.
- Leiknisdóttir, A og Sigurhansdóttir, G (2003): Tridja bylgja femínismans. I *Vera nr.5 2003*, 16 – 20. Reykjavík: Prentmet.
- Melhuus, M, Rudie, I og Solheim, J (1992): Antropologien og kjønnet. I *Forståelser av kjønn i samfunnsvitenskapens fag og kvinneforskning*, red. A.Taksal og K.Widerberg, 9 – 50. Oslo: Ad notam Gyldendal AS.
- Magnúsdóttir, Bára (2003): Þrugur Reidinnar. I *Vera nr.5 2003*, 28 - 29. Reykjavík: Prentmet.



---

Moore, Henrietta L. (1994): *A passion for Difference. Essays in Anthropology and Gender*. Cambridge: Polity Press.

Nicholson, Linda (1997): *The Second Wave. A Reader in Feminist Theory*. New York and London: Routledge.

Ortner, Sherry B. (1974): *Is Female to Male as Nature Is to Culture?* In *Woman, Culture and Society*, ed. M.Z. Rosaldo and L.Lamphere, 67 – 87. Stanford, California: Stanford University Press.

Ortner, S.B and Whitehead, H (1981): *Sexual Meanings: The Cultural Construction of Gender and Sexuality*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pálsson, Gísli (1989): *Forms of Production and Fishing Expertise*. In *The anthropology of Iceland*, ed. G. Pálsson and Durrenberger, E.P, 3 – 18. Iowa City: University of Iowa Press.

Pálsson, Gísli (1996): *Introduction :Toward an anthropology of Iceland*. In *Images of Contemporary Iceland. Everyday Lives and Global Contexts*, ed. G.Pálsson and E.P. Durrenberger, 1 – 17. Iowa City: University of Iowa Press.

Rosaldo, Michelle Z. (1974): *Woman, Culture and Society: A Theoretical Overview*. In *Woman, Culture and Society*, ed. M.Z. Rosaldo and L.Lamphere, 17 – 42 . Stanford, California: Stanford University Press.

Skjeie, H og Teigen, M (2003): Fra Forskjells – til lønnsomhetsretorikk. I *Menn i mellom*, red. H.Skjeie og M.Teigen, 192 – 206. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Styrkárzdóttir, Audur (1986): From social movement to political party: the new women's movement in Iceland. In *The New women's movement: feminism and political power in Europe & the USA*, red. D. Dahlerup, 140 – 157. London: Sage Publications Ltd.

Styrkárzdóttir, Audur (1999): Kvindelister I Island – reaktion med en stillestående politikk. I *Likestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden*, red. C. Bergquist et al, 83 – 90. Oslo: Universitetsforlaget.

Thorvaldsdóttir, Thorgerdur (2004): Media discourse on gender equality, during Iceland's parliamentary election 2003 and the influence of The Feminist Association of Iceland. Paper presentert på *Kvinnerörelser – inspiration, intervention, irritation. Nordisk konferanse, Reykjavík 10.-12.juni 2004*.

Ås, Berit (1996): Kjønn, Språk og Makt –når menn og kvinner taler og forstår verden forskjellig. I *HUN: en antologi om kunnskap fra kvinners liv*, red. G.Sæter, 151 – 170. Oslo: Spillerom.

Ástgeirsdóttir, Krístin (2003): Kynjud stjórnmal, Féministafélags Íslands, Reykjavík 2003.

---

*www.kilden.no*